

Mõtted jalgwäe taktika alalt.

(Järg).

Juhtimiseks lahingus, väljaõppe ning kasvatuse otstarbeks jaguneb rood rühmadeks.

Meie uue määrustiku järele koosneb kompani kolmest lahingrühmast ja ühest segarühmast (käskjalad, majanduse ametmehed, sanitaarid).

Rühm on meie aja lahingus jalgwäes suurem tule üksus („Il est la plus grande unité d'exécution des feux“).

Meie uue määrustiku järele jaguneb rühm 4 jaoks, neist 2 kerge kuulipilduja ja kaks — löökjagu.

Rühmas peab uue määrustiku järele olema kaks k. k. jagu, olgugi vähendud koosseisus (ilma tagawara toimekonnata). Löökjagused võib erakorralistel juhtumistel olla üks, wahel isegi mitte ühtegi.

Jao normaalne koosseis on:

Jaojuht 1.

Jaojuhi abi . . . 1.

Laskureid . . . 8.

K. k. jagu koosneb kahest osast — wõitlus-(sihtur, laadija ja nr. 1 ja 2) ja tagawara toimekonnast.

Kompani jaotus taktilisteks algüksusteks peab alaline olema. Eriti tähtis on jagude kindel arv, sest mida wähem muutub kompani taktiline jaotus algüksusteks, seda enam on tagatud nende lahingwõime, liitumus ning juhtimine.

Uus määrustik ei luba jagude ühtlustamist.

Jagu on jalgwäe kõige wäiksem wõitlusüksus; ühes sellega on ta jalgwäe jaotuses ainus

üksus, mis meieaja lahingus pea igasuguses olukorras võib waheldumata oma juhi hääle ehk näite läbi juhitud olla.

Prantslased tähendawad jao (l'escouade, groupe de combat) kohta, et ta on kompani organisatsiooni alus („L'escouade est la base de l'organisation de la compagnie“).

Prantsuse ja Põhja-Ameerika Ühisriikide jalgwäes jagunewad rühmad (le peloton) poolrühmadeks (la section), mida mõlemad määrustikud peawad „normaal tule üksuseks“, „liikumis-üksuseks“ rühma lähenemiseks waenlasele ja üksuseks rühma paigunemiseks sügawusse. „La section“ koosneb kahest ehk kolmest jaost (l'escouade, groupe de combat).

Kompanid moodustawad bataljonid.

Bataljon on wõitlusüksus (l'unité d'attaque). Harilikult kōwendakse wõitluseks bataljon sellega, et temale antakse ligi miinipildujad, lahingjõuwankrid ja jalgwäge saatjad suurtükid. Pääle selle peab bataljoni staabile ligi antama side- rühm tehniliste abinõudega.

Kindral Bernhardi („Vom Kriege der Zukunft“) kirjutab bataljoni koosseisu üle järgmist: „Otstarbekohane on 4 kompanist koosnewaid bataljone alal hoida, sest siis on bataljoni juhil waru kindlustud ka siis, kui ta sunnitud on laial rindel asuma, ehk paigunemisel suurema sügawusega formatsiooni looma, ühes sellega on tal wõimalik kergemalt ning kiiremalt läbi wiia taktilisi ümberpaigutusi.“ Pääle selle, kirjutab kindral Bernhardi, peab bataljon omama raskete kuulipildujate kompani ja töökompani. Töökompani koosneks rinde teenistuseks wähemkõlbulistest meestest, kelle ülesandeks oleks: olla hobustemeesteks kompani ja bataljoni wankrite juures, käskjalgadeks, kirjutajateks ja üldse komandode moodustamiseks seljaguse nõudmiste rahuldamiseks: toitlus-, laskemoona-, tehniliste ladude meeskonnad jne. „Meie ajal — ütleb kindr. Bernhardi — kõik sarnased ära komandeerimised, mis päälegi oma rahuldamiseks sugugi ei nõua lahinguwõimsaid mehi, mõjuwad wäga nõrgestawalt kompanide lahingukoosseisu pääle. Bataljonile pääle selle peab weel ligi antama tugew telefonistide rühm“.

Meie uue riwimäärustiku järele koosneb bataljon neljast jalgwäe kompanist ja ühest r.—k. kompanist.

Bataljonid moodustawad rügemente (see sõna on wõetud „polgu“ asemele samadel põhjustel, nagu sõna „kompani“ — sõna „roodu“ asemele).

Rügement on täieline taktiline ja administratiivne üksus („l'unité tactique et administrative complète“).

Ametlikus keeles on temal meil iseseisva wäeosa nimetus ja nimelt selle tõttu, et ta omab iseseisva juhatuse abiorgaani — staabi — ja temal on iseseisew majandus.

Rügementi harilikult moodustawad kolm bataljoni. Kolmebataljoniline rügement on kinnituse leidnud suures sõjas.

Et rügement oleks „l'unité tactique complète“ (täieline taktiline üksus), kuuluvad tema koosseisu alaliselt:

I. Luurekomando — kui rügementi juhi luureorgan. Kahtlemata, et iga bataljon, samuti ka iga kompani peawad oma koosseisus omama meeskondi, kes luureteenistuseks ette walmistud, sest iga juht on kohustud ise muretsema teateid olukorra üle wastawalt antud ülesandele.

II. K. miini- ning pommipildujate kompani bataljonide otsekoheks toetuseks. K. miinipildujad, kui wõitlewa jalgwäe esijoone otsekohesed toetajad, omawad meie ajal ülisuure tähtsuse.

III. Sidekompani.

IV. Riwitute kompani rügementi seljataguse ning majanduse teenistuseks.

V. Taktiliselt kuulub rügementi koosseisu jalgwäge saatja batarei, kergemat tüüpi suur-tükkidest.

VI. Taktiliselt pea alati allub rügementile, tema otsekoheks toetuseks suurtüki tulega, harilik kerge batarei.

Sarnase kerge batarei olemasolu on wäga tähtis moraalsest küljest, sest on ülitähtis, et suurtüki üksus, mis peab esimesena ja otsekohe rügementi toetama, omaks kõige lähemaid suhteid toetawa jalgwäe üksusega; on tähtis, et seile batarei ja rügementi ohwitserid ja meeskonnad looks ühe pere, et batarei juht tunneks bataljone samuti kui rügementi juht ja et mõlemate üksuste juhid üksteist kuni peensusteni tunneks, sest see on wastastikuse usaldamise pant. Mainitu on ülitähtis just meil, meie tulewase tegewuse taktika tõttu.

Tarbekorral antakse rügementile lahingusse ligi lahingjõuwankrite üksus. See on ajutine taktiline alluwus.

Kui jälgida praeguse aja Saksa sõjawäe kättesaadawaid poolametlikke juhatusi suuremate üksuste taktiliseks wäljaõpetuseks, siis leiame, et kõigis taktilistes ülesandeis suur rõhku pannakse oskusele juhata da jalgwäe rügementi, kui operatiivset üksust diwiiside tege-

Luure

Miini

Side

Riwi

*Saatj
b-rei*

*Kerge
b-rei*

Tarbei

*Lahing
wankri*

wuses, ja et rügement, kui operatiivne üksus, koosneb jalgwäe rügemendist, kergest batareist ja eskadronist ning kannab „kõwendud rügemendi“ — „das verstärkte Inf. Regiment“ — nime, millele tarbekorral antakse juurde veel tehnilised osad.

Kui meie süveneme „Wabadussõja“ operatiivtegewusse siis näeme, et meil algusest pääle oli just sarnane formatsioon, s. o. meie opereerisime „kõwendud jalgwäe rügementidega“.

Kui nüüd järele kaaluda meie olukorda (meie sõjaline jõud, tema jaotus ning juhatuse aparaat, sõjategewuse võimalikud piirkonnad — maaala), siis näeme, et meil kõige otstarbekohasem on jällegi meie diwiiside tegewusel opereerida just „kõwendud rügementidega“. Meil oleks otstarbetu — rügemendid kokku wiia brigaadideks, et luua „operatiivüksust“, sest brigaadi formatsioon oleks meie olukorras väga raske — mitte wastaw oma suuruse poolest meie sõjalisele jõule ning vähe liikuw, painduw, eriti tegewuseks metsastes piirkondades. Meil, meie olukorras, olukorrale wastaw, kui operatiivüksus, on just „kõwendud rügement“. Diwiis, mitte aga nimetusega „jalgwäe diwiis“, oleks meie olukorras — „strateegiline üksus“.

Diwiis, kui strateegiline üksus, peaks koosnema alaliselt: kolmest-neljast „kõwendud rügemendist“ (jalgwäe rügement plus kerge batarei ja sädejaam); kerge ja raske suurtükiwäe gruppidest (gruppide koosseis on tingitud eestkätt suurtükirügemendi koosseisust, s. o. kergete batareide arwust, mis jääwad järele pääle selle, kui jalgwäe rügementidele batareid on antud, ning raskete batareide arwust suurtüki rügemendis); inseneri kompanist; lennuwäe salgast plus seljataguse teenistuse üksused.

Pääle selle, ühe ehk teise diwiisi kõwendamiseks antakse rinde juhatuse poolt, tarwiduse järele, olukorrast olenevalt (ülesanne, tegewuse piirkond), soomusrongide, soomusjõuwankrite ja lahingjõuwankrite üksused.

Kui meie majanduslik tugewus on kõwenedud, siis peab iga diwiis alaliselt omama lahingjõuwankrite üksusi.

Komplekteerimine.

Jalgwäe komplekteerimist wõi täiendamist inimestega kuntennähtud koosseisuni wõib kahest küljest waadelda: täiendamine rahwawäelastega ja täiendamine ohwitseride koosseisuga

Jalgwäe teenistuseks on nõutawad füüsiliselt tugewad, hää nägemisega, kirjaoskajad ja iseseiswuse ideele ustawad mehed. Kirjaoskamatud, poliitiliselt wähe ustawad mehed tuleb ära kasutada teenistuseks wooris ja töödeks. Teenistus riwis on auteenistus. Seda põhimõtet peab kultiweerima juba noorsoo kaswatamisel, sest ei wõi suuremat au olla oma rahwa iseseiswust armastajale mehele, kui õigus ja kohus sõjariistaga seda iseseiswust kaitsta.

Mis puutub ohwitseride korpusesse, siis peab ta jalgwäes oma koosseisu poolt wäga kõrgel seisma. Ohwitser on jalgwäe osa hing; ta on „elawa wee“ allik, mis annab wäeosale energiat, kartmattust, teadmisi ja mõistust. Äsjalõppenud suur ja wabadus-sõjad kinnitasid eriti piltlikult selle asjaolu tõelikkust. Tihtilugu kaotasid roodud, kes end seni lahingus eeskujulikult ülewal pidanud, ühes wiimase ohwitseri langemisega ka meelekindluse, sattusid segadusse.

Mida suurem on ohwitseri tähtsus, seda suuremad on ka nõuded, millele ta peab wastama.

Ohwitser peab olema laialdase üldharidusega ja hää sõjawäelise ettewalmistusega. Ainult laialdase üldhariduse juures wõib ta seltskonnas ja meeskonnas omada mõju ja autoriteeti, ainult kindla eri (sõjawäelise) ettewalmistuse juures wõib ta kiirelt seisukorrast aru saada, õieti otsustada, enda algatuswõimet ilmutada. Siis peawad weel ohwitseri moraalised omadused — nagu waprus, meelekindlus, õiglus, kohusetunne — täiesti wabad olema igasugustest etteheiteist; temale usaldakse määratu tähtsusega töö; tema südametunnistus on wastutaw sadade elude eest; et neid wõidule wiia, peab ohwitser austust ja armastust wäärima.

On esimene kui ka teine mõeldawad, kui ohwitseri moraalised omadused on kahtluse all? Meil eksitakse liig tihti selle wastu. On aeg ennast kätte wõtta!

Lõppeks — ohwitser peab füüsiliselt tugew olema; ta on alati ja igas asjas sõdurile eeskujuks.

Nii siis, laialdane mõistus, aus ja kindel süda, kõwa terwis, armastus oma töö wastu ja kaljukindel, raugemata püüd teadmiste poole. Ainult surm wõib siin takistuseks olla, aga mitte muu. Ei wõi minutikski unustada, et teadmiste puudust, waimlist ja moraalset lohakust lahingwäljal ootab armuta werine kättemaks, mis wõib isegi tagajärjeks tuua iseseiswuse kaotamise.

See on põhjuseks, miks ohwitseride korpus peab koosnema rahwa paremaist esitajaist, moodustades endast mõistuse, südame ja tahte jõu aristokraatia.

Jalgwäe ettewalmistus.

Jalgwäe ettewalmistus rahu ajal peab silmas pidama ainsat eesmärki — ettewalmistus wõitluseks, sõjaks.

Sellest siis ka rahuaegse ettewalmistuse alusprintsiiip — õpetada wäele ainult seda, mis sõjas waja läheb.

Sõjas aga on wajadus inimeseloomu kahe külje — moraalse ja materiaalse — järele, kusjuures esimesel teise üle suur ülekaal. Napoleoni sõnade järgi oleneb 3/4 sõja edust moraalsestest põhjustest ja ainult 1/4 materiaalsestest.

Meie ajal on moraalse elemendi tähtsus veel rohkem kaswanud, sest keeruliseks muutunud lahingu olukord wastasest 8—10 wersta kauguses haarab inimese hingelise külje enda wõimusesse ega anna siis talle kuni lahingu lõpuni minutikski puhkust. Meieaja lahingu formatsioonides, nagu mitmel korral olen juba tähendanud, on edukas töötamine mõeldaw ainult iga üksiku mehe kõrgelt wäljaarenenud sisemise wäärtuse juures.

Olenedes sõjaliste nõuete kahesugusest iseloomust, langeb jalgwäe ettewalmistus kahte jakku: kaswatus, ehk wäeosas wastawa meelsuse arendamine, ja õpetamine, ehk inimestes wastawate materiaalse andmete ettewalmistamine.

Kaswatus.

Jalgwäe kaswatus peab põhjenema samadel printsiipidel, nagu iga muugi wäeosa oma. Need printsiibid oleksid:

- 1) ustawus iseseiswuse ideele;
- 2) kohusetunne ja wastastikune abistamine;
- 3) sõjawäeline distsipliin;
- 4) usk enda jõusse ja juhtidesse.

Meil, kui meie tahame iseseiswana püsida, peab meeskonna tubliduse kaswatus algama juba lapsepõlwes ja jatkuma seltskonnas. Kodu ja seltskond peawad sõjawäele andma poliitiliselt ustawaid, kindla kohusetundega mehi, kes juba kodus, lapsepõlwes, omandanud ülddistsipliini woorused. Kaswatus sõjawäes, tegeliku teenistuse ajal ainult arendab ning spetsialiseerib neid kõrgeid omadusi, mis mehed isadelt ja emadelt ning seltskonnalt pärinud.

Jalgwäe õpetus, minnes wälja põhimõttest, et rahu ajal waja õpetada ainult seda, mis sõjas tarwis läheb, peab silmas pidama järgmisi eesmärke:

- 1) arendada meeskonnas wastupidawust, osawust ja waledust;
- 2) õpetada sõjariista osawalt tarwitama;

3) anda tarwilise taktilise ettevalmistuse, s. o. õpetada lahingut pidama, raskeid rännakuid teostama, luurama ja walwama.

Sellest olenedes wõib jalgwäe õpetamist liigitada järgmistesse jagudesse: 1) jõu ja wastupidawuse arendamine, 2) oskus sõjariista tarwitada ja 3) taktiline ettevalmistus.

Iga jao läbiwõtmine seisab omakorda koos kahest jär gust — üksiku wõitleja ettevalmistus ja wäeosa ettevalmistus.

Wastaw üksik-ettevalmistus on olnud alati suure tähtsusega, olles aluseks wäeosa õpetamisele. Nüüdisaegsed lahingu tingimused ning formatsioonid on selle tähtsuse veel rohkem esiplaanile tõstnud. Wõib tõendada, et saladus lahingu jaoks kohaselt ette valmistada nimelt üksiku wõitleja ettevalmistuse pääle üle on läinud. On waja üksikus wõitlejas iseseiswust, oskust igas olukorras pääseteed leida ja algatuswõimet arendada; ainult iga üksiku wõitleja juures sarnaseid tagajärgi saawutades, wõib saada hästi õpetud sõjawäe osa.

Õppusel waja õpetada rohkem näidetega kui wäidetega ning kindlas järjekorras, lihtsamast keerulisema pääle järk-järgult üle minnes.

Pärast õppuse üldise iseloomu joonistust läheme üle tema jaotuste waatlusele.

Jõu ja wastupidawuse arendamine.

Meieaegse tegewa teenistuse lühiduse tõttu tuleb meeskonna jõu ja wastupidawuse arendamise küsimus uuele alusele asetada. Aluseks tuleb wõtta sama waatepunkt, mida Prantsusmaal, Hollandis ning teistes Lääne-Euroopa kultuurriikides, kus tegewa teenistuse aeg lühike, püütakse läbi wiia. Nimelt tuleb üldtreenerimist juba noorsoo kaswatusel ette wõtta, esiteks spordi iqapidise toetamisega noorsoo keskel, teiseks, tehes wõimlemise koolides sunduslikuks, ning kolmandaks, andes mitmesuguseid eesõigusi neile noortelemeestele, kes tegewasse sõjawäe teenistusse treenerituina ilmuwad. Sõjawäkke teenima ilmunud meestega toimetakse juba puht eritaining. Wõimlemise instruktoriteks koolides peaksid olema tegewas teenistuses seiswad ohwitserid, kes selleks erilise ettevalmistuse saanud. Wõimlemise õpetamisega koolides, spordiwaimu arendamisega rahwa seas peab saawutama, et nooredmehed, kes tegewasse sõjawäe teenistusse ilmuwad, oleksid treeneritud

kõnnis, jooksus, wiskamises, et nende silm omaks wõime silmamõõduks ning tabamiseks, et keha oleks karastud külma ning halbade ilmade mõju wastu, südamesse aga julgus kaswatud. Üldtreenerimisel koolides ja spordiseltsides peab hoollega silmas pidama, et noortemeeste südameid ära ei rikutaks, mida raskejõustiku alal tegutsedes tihtigi ette tuleb. Sõjawäkke ilmunud noorimehi, kes üldtrainingu koolis wõi erawiisil juba läbi läinud, hakatakse rännakuis, järkjooksus, laskeasjanduses ja kõiges muus, mis ainult lahinguks tarwilik, treenerima. Wõimlemisharjutused kasarmutes igasugusel riistadel, kui erilised harjutused, peaksid neil noortelmeestel täiesti ära jääma, sest seda ei luba lühike teenistuse aeg; ainult harjutused eritrainingus — igasugusel ilmastikul, olgu see suwel wõi talwel, wärskes õhus, algul ilma koormatuseta, hiljem aga täies sõjaaja warustuses ning sõjariistades, seejuures igasugusel maastikul — wõiwad olla toimetud.

Eritrainingut alatakse üksiku mehe treenerimisega ja lõpetakse osa treenerimisega. Päämine nõue on siin töö süsteemaatlikkus. Kõik eritrainingu harjutused wiidagu läbi olukorras, mis wastaks meieaja lahingu olukorrale meieaja lahingu formatsioonides. Väljaspool nimetud tingimusi, s. o. meieaja lahingu olukorda ja formatsioone, eritrainingu harjutusi pidada ei tohi. Meie uues jalgwäe määrustikus ülesseatud nõuded meeskonna jõu ja wastupidawuse kohta on waljud, kuid täiesti põhjendud. Neid nõudeid, meie lühikest teenistuse aega arwesse wõttes, wõib täita täiel määral ainult siis, kui üldtrainingu juba noorsoo kaswatamisel läbi on wiidud, sest lühike tegewa teenistuse kestwus lubab ainult eritrainingut nõutawas ulatuses läbi wiia. Nüüdisaja lahing nõuab aga väga kõrgel seiswat eritrainingut, sest lahing kujuneb meie ajal oma kõige otsustawamal järgul üksikwõitluseks mees mehe wastu. Üksikwõitluses jääb wõitjaks aga see, kes omab mitte üksi julguse ja selge mõistuse, waid ka waleda liikumise igasugusel keha seisandil, igasugusel maastikul, ilmastikul, kes on wastupidaw ja osaw iga jalgwäe sõjariista ja wõitlusabinõu tarwitamisel.

Algama peab eritrainingut individuaalse meetodi järele, s. o. igit noort sõdurit treeneritakse igas eriharjutuses eestkätt omaette, wastawalt tema üldtrainingu arenemise astmele ja jõu ning wastupidawuse ulatusele. Kui nõuded, mis riwimäärustikus üksiku mehe jaoks üles seatud, saawutud, luuakse meestest, kel ühesugused wõimed, grupid ja treeneritakse neid, kuni nõuetawa astmeni on jõutud. Pääle seda alatakse juba osade treenerimist wastawalt organisatsioonile.

Oskus sõjariista tarvitada.

Meieaja lahing nõuab oma otsustawal järgul väledaid, tublisid üksikwõitlejaid. Selle kättesaamiseks on tarwis:

a) et iga jalgwäelane suudaks igasuguses olukorras, igasugusel maastikul ning igas seisandis, ööl ja päewal, meisterlikult tarvitada püssi, püstolit, käsigranaati ning tääki;

b) et kergete kuulipildujate meeskonnad oma automaatriistaga mõistaksid meisterlikult ümber käia, ühtlasi on tarwis, et ka osa löckjagude mehhi mõistaks tarvitada kergeid automaatriistu;

c) et iga jalgwäelane wastawalt olukorrale, teadlikult ning iseseiswalt oma sõjariista oskaks tarvitada;

d) et maastiku kasutamise mõistmine, märkide ülesleidmise oskus ning silmamõõt oleksid hästi wälja arendud.

Püssi tarvitamise õpetamisel peab saawutama kiiret ning täpikäälset tabamist.

Kerge automaatriista tarvitamise õpetamisel peab pöörama kõige enam tähepanu selle pääle, et osataks kahe kõrwuti töötawa kerge automaatriista koostegewust tarvitada.

Walmistades tulewõitluseks tublisid üksikwõitlejaid, tuleb käsikäes arendada jalgwäe nooremate juhtide, eriti jaojuhtide, tule juhtimise oskust. Tule juhtimine meieaja lahingus, eriti aga kuulipildujate tule juhtimine, nõuab juhatajailt:

a) osawat waatlemiswõimet ja kiiret märkide hindamist olukorrale wastawalt;

b) hästi wäljaarenenud silmamõõtu;

c) kindlaid teadmisi laskeasjanduses ning oskust neid teadmisi kasutada.

Üksikwõitleja ja osade laskeharjutusi tuleb toimetada alati wastawalt meieaja lahingu olukorrale, terve aasta kestwusel, nii suwel kui talwel, igasugusel maastikul ja ilmastikul.

Üksiklaskja ja tule juhtimise osawuse arendamiseks tuleb, ühelt poolt, määrata hääde saawutuste eest auhindu, teiselt poolt — halbade saawutuste eest piirata teenistuse õigusi.

Kõrwuti laske osawuse arendamisega peawad käima ka harjutused lähedamaa wõitluseks:

käsigranaadi pildumine;

täägiwõitlus;

käsitšiwõitlus juhuslikkude sõjariistadega ja ilma sõjariistata.

R.-kuulipildujate ja k.-miinipildujate meeskonna ja nende juhtide väljaõpetamine wastawalt meieaja lahingu nõuetele on eriti raske. Mainitud tuleriistade meeskondadeks peab walima jalgwäelase üksikõpetuse läbiläinud meestest füüsiliselt tugewamaid, hää nägemisega, külmawerelisi ning harituid. Meeskonna intelligents on siin esiplaanil; on kasulik walida mehi, kes omawad tehnilisi teadmisi.

R.-kuulipilduja ja k.-miinipilduja otstarbekohaseks ning osawaks tarwitamiseks on pääle hää tehnilise etteuualmistuse (materjaalse osa kindel tundmine, täpikäälne ja kiire märkide tabamine) tarwis weel selget olukorra hindamist ning kiiret otsustamiswõimet. Nii esimene, kui ka teine ei ole meieaja lahingu keerulises olukorras kerge. Ta nõuab lahingwälja waatlemise oskust laial rindel ja sügawusse, ilmuwate märkide kiiret hindamist taktilises ning tule tehnilises suhtes, kiiret otsust ning tehtud otsuse külmawerelist läbiwiimist.

Taktiline etteuualmistus. See etteuualmistus peab õpetama jalgwäe osa tegutsema lahingus, rännakul ja walwekorral.

Lahingus läheb kõigepäält waja manööwerdamise oskust, kasutades osawasti maastikku, et end wastase pilgu eest warjata. Wähema tähtsusega ei ole ka oskus wastast luurata ja waadelda. Ainult alaliselt wastast silmas pidades wõib lahingu olukorda ümbkaudu ette aimata.

Nii siis on manööwerdamise ja waatlemise oskus nüüdisaja lahingu taktilise etteuualmistuse kaks aluspõhja.

Rännakul ja walwel korral läheb ikka ja jälle silma waja. Waenlase luuramine, walwelolek, algatuswõime ning kaitswate osade kõige piinlikum maastikule kohanemine on selles küsimuses kõige olulisemad.

Samuti kui eelmisi, peab ka seda osa üksiku wõitleja etteuualmistusega algama.

Tema eesmärgiks on: sünnis maastikule kohanemine ühes osawa ja eesmärgile wastawa sõjariistade tarwitamisega, osaw üleminek kaaslaste tule kaitse all ühe kaitsekatte juurest teise juurde, oskus wastast silmas pidada ja, mis pääsi, täiesti teadlik osawõte kõigest, mis ümberringi sünnib, mida tuleb lugeda algatuswõime kindlaks tagatiseks.

Kui üksik wõitleja asja algteadmistega tuttaw, tuleb alata osade õppust, mida wõib liigitada jagude, rühmade, roodude, bataljonide taktiliseks õppuseks.

Nüüdisaegse lahingu edu tagatiseks on osaw ja eesmärgile wastaw jagude töötamine. Wõib täie õigusega öelda, et saladus, jalgwäge nüüdisaja lahingule hästi ette walmistada, peitub oskuses lõök- ja k.-kuulipilduja jagusid lahingupidamiseks ette walmistada. Jao ettewalmistuse ajajärgul täieneb ka üksiku wõitleja ettewalmistus. Sel ajajärgul harjub üksik wõitleja oma tegewust kaaslaste tegewusega igas olukorras, igal maastikul, igal ilmastikul ja ajal kokku kõlastama. Sel ajajärgul peab üksikuisse wõitlejaisse juurduma distsipliin ja oskus oma ülema tahte kohaselt talitada, peab arenema wõime lühikesi ja katkelisi käsklusi mõista, peab arenema algatuswõime ja oskus oma algatuswõimet üldise ülesandega kokkõlla wiia.

Rühmade õppuse ajajärgul lõpeb üksiku wõitleja ettewalmistus, kuna jagude ülemail see algab. Sel ajajärgul harjub üksik „wõitleja-lõõja“ k.-kuulipildujate jagudega, kuulipildujate jaod aga üksteisega koos töötama, üksikus wõitlejas areneb laiemas ulatuses olukorra hindamise wõime. Jagude ülemad harjuwad alluwate sõdurite tegewuse juhtimisega ja õpiwad naaberjagudega koos töötama.

Roodu õppuste ajajärgul lõpeb jagude ülemate ettewalmistus, samal ajajärgul walmistuwad oma tegewuse jaoks rühmade ülemad. Rooduülem on senini ainult õpetajaks.

Bataljoni õppustega algab roodude ülemate ettewalmistuse ajajärk, kes peawad omandama wilumuse oma roodu osawalt juhtida ja tema tegewust teiste roodude tegewusega kokkukõlla wiia.

Polgu õppuste ajajärgul õpiwad seda omakorda bataljoni ülemad.

Jalgwäe õppuse krooniks on manöwürid, kus jalgwägi tutwuneb teiste sõjariistade liikidega ja harjub nendega, töötades üksikute salkade koosseisus, oma tegewust kokkukõlla seadma.

Jalgwäe õpetamise küsimusega lõpule jõudes, waja weel mõni sõna ohwitseride ettewalmistuse kohta öelda. Meie nägime, missuguste suurte nõudmistega elu meieaegsele ohwitserile esineb. Meie nägime samuti, missugune tähtis koht antakse teiste nõuete hulgas teadmiste omandamisele. Need teadmised, mis ohwitser koolipingil omandab, on liig elementaarsed; nad on ainult aluseks tema edaspidisele arenemisele.

Seepärast on äärmiselt ekslik arwata, nagu oleks ohwitseri aukraadi omandamisega juba kõik tehtud ja õppimine lõpetud.

Ei, ta algab alles ja lõpeb ainult haua juures. Sarnased on elu järelendmatud nõuded.

Noorel ohwitseril on vaja suurele iseseiswale tööle walmistuda. Juhtideks ja abilisteks peawad talle olema ülemad, kaaslased, kõigepäält aga armastus oma töö wastu ja kohusetunne.

Ainult ohwitser, kes wäsimata töötab ja wäsimata oma asja wastu huwi tunneb, wõib öelda, et ta suur kohustus isamaa wastu täitmist leiab.

Jalgwäe sõjariistad, nende tarwitamise põhimõtted, jalgwäelasele wõitluses tarwisminewad abinõud.

Jalgwäe sõjariistad on:

- 1) Magasinpüss liht wõi optilise sihinguga ja täaknuga.
- 2) Automaatpüss, liht wõi optilise sihinguga.
- 3) Automaatpüstol külgekeeratawa päraga.
- 4) Käsigranaadid ja püssgranaadid.
- 5) Kerge kuulipilduja.
- 6) Raske kuulipilduja liht wõi optilise sihinguga.
- 7) Kerge miinipilduja ja pommipilduja.
- 8) Jalgwäge saatja suurtükk (37 m/m. suurt.).
- 9) Tänkpüss, tänkide wastu wõitlemiseks.
- 10) Positsioonsõja oludes weel tulepilduja.

Jalgwäelasele wõitluses tarwisminewateks abinõudeks on:

- 1) Wäike labidas wõi kirwes.
- 2) Mask.
- 3) Walgus- ja signaalrakettide püstol.

Jalgwäe sõjariistu on kahte liiki:

- 1) isiklikud, igal wõitlejal olewad ehk ühelt wõitlejalt kantawad (les armes portatives individuelles) ja
- 2) kollektiivsed ehk mitmelt wõitlejalt kantawad (les armes collectives).

Esimeste hulga kuuluwad: magasin- ehk automaatpüss, täaknuga, automaatpüstol, käsi- ja püssgranaadid ja kerge kuulipilduja.

Teise liiki kuuluwad: raske kuulipilduja, k. miinipilduja, pommipilduja, jalgwäge saatja suurtükk, tulepilduja.

Wõtame lähema waatluse alla jalgwäe päämised sõjariistad.

Magasinpüss ja tääk-nuga.

„Kuigi jalgwäele suurel hulgal uueaegseid sõjariistu kaasa antakse“ — ütleb Põhja-Ameerika Ühisriikide uus jalgwäe määrustik — „siiski on magasinpüss jalgwäe kõige hirksam sõjariist, mis temal võitluses tarvitada. Tabaw püssi tuli on olulisem võidu tagatis, ta on kõige sagedamini võidu otsustaw element“. Püssi iseloomustawad omadused on:

- 1) Tabawuse täpipäälsus.
- 2) Laskmisel kaugustel kuni 600 m. kuuli trajektoorium ei tõuse kõrgemale püsti seiswast inimesest.
- 3) Tule kiirus — 8 — 10 pauku minutis, ilma et tabawuse täpipäälsus kannataks.
- 4) Wäike kaal, s. o. kerge.
- 5) Tarwitamise lihtsus.

Siit järgneb: püss on „täpipääelse tule“ riist, ehk nagu prantslased seda nimetawad: „l'arme de tir précis“. Püss on tuleriist, hästi sihitud tule andmiseks — tapmiseks (tir à tuer), tuleriist äkiliseks ning kiireks tabamiseks (tir inopiné, instantané).

Püssi külge kinnitud (keeratud) tääk-nuga on riist üksikvõitluseks mees mehe wastu. Tääk-nuga on öösise võitluse päämine riist (l'arme principale du combat de nuit).

Need püssi omadused teewad temast hää isikliku võitluse riista (l'arme individuelle par excellence).

Wõitleja võitlusgrupis (jaos) tarwitab teda harilikult oma algatusel (en général de sa propre initiative), kõigi meie ajal lahingväljal mõjuwa püssitule piirides ilmuwate märkidé täpipäälseks tabamiseks.

Nii siis, püssiga warustud wõitleja tuli meieaja lahingus kujuneb pääasjalikult indiwiduaalseks tappetuleks (tir individuel de grande précision).

Olukorrale wastawalt wõib püssi tuli kujuneda:

1) Koondud, juhi poolt juhitud, tuleks, enamalt jaolt määratud padrunité arwuga, waenlase tabamiseks halbadel nägemise tingimustel — wihma, lumesaju, udu ehk widewiku ajal.

2) Äkki awatawaks, kiirtuleks määramata padrunité arwuga laskurite algatuse kaastegewusel waenlase tabamiseks, kes kiirelt ilmub ja kaob lähedail kaugustel.

3) Tappetuleks üksikwõitluses lähemal kaugustel.

4) Lahingus võib veel tihti ette tulla, et mitme püssi tuli koondakse puuduwa ehk mittetöötawa kerge kuulipilduja tule asemele ehk jälle äkilisteks kallaletungimisteks tulega.

Automaat-tuleriistadega wõrreldes on püss eestkätt kohane üksikute laiali asuwate märkide tabamiseks.

„Täagiwõitluse ettewalmistuse eesmärk“ — ütleb Põhja-Ameerika Ühisriikide määrustik — „on pääasjalikult pääletungi julgust arendada“.

Jalgwäelane peab niiwõrd enda isiklikku osawust usaldama, et, kui tuleb rind rinna wastu wõidelda, oma wastasest üleolekus kindel olla.

Kerge kuulipilduja.

Kerget kuulipildujat iseloomustawaiks omadusteks on :

1) Tabawuse täpikälsus, mis tule andmisel pauk paugu järele (dans le tir coup par coup) püssi omaga ühewääriline ;

2) laske kiirus, mis praktikas, olenewalt süsteemist, 120 kuni 200 pauguni minutis ulatab ;

3) kerge kaal, mis wõimaldab ühele mehele teda igas lahingu olukorras tarwitada mitte ainult laskmiseks lamas, waid koguni püsti seistes ja käigul, mille tõttu kerge kuulipilduja wõimas on kõigis pääletungilahingu ajajärkudes osa wõtma ;

4) liikuwus ja painduwus märkide wahetamisel, mis wõimaldab kiiret tule ülekandmist ühelt märgilt teisele, sest kolmjalale ehk lihtsalt esemele toetud kerge kuulipilduja suuna muutmise sünnib wälgukiirusega.

5) Kerge kuulipilduja tabawuse täpikälsus langeb laskmise kestwusel kiirelt just riista nõrga stabiiliteedi tõttu ning kiirelt järgnewate paugude pörutuste tagajärjel, ühes sellega kiirlaskmise tagajärjel, kui tule kestwus pikk, kipub riist kiirelt tuliseks minema, mis halwab tema töötamise wõimeid.

Järelikult, kestew tulistamine temast on ebanormaalne.

Normaalne tulistamise wiis on tulelöögid, järsud ning kiired, mitte kestwamad kui 10 pauku, hariplikult 7—8 pauku.

Need kerget kuulipildujat iseloomustawad omadused teewad teda lähedamaa tuleriistaks (l'arme automatique

des petites distances) (kuni 600 m.), eri juhtumistel wõib teda tarwitada ka keskmistel kaugustel (600 m. kuni 1200 m.), kordan, et eri juhtumistel.

Prantsuse määrustik keelab kerge kuulipilduja tarwitamist kaugustel üle 1200 m. („Il est interdit de tirer au delà de 1200 mètres“).

Kerge kuulipilduja päämiseks ülesandeks on tabada lähedamaa kaugustel kõiki märke, mis takistawad löökjagude edasiliikumist ehk mis wõiwad eriti hädaohtlikeks saada löökjagudele nende edasiliikumisel.

Kergete kuulipildujate koostöötamise kohta on kaks põhiwäidet, kaks doktriini olemas. Mõlemad doktriinid on tingitud wõitlusgruppide organisatsioonist.

Prantslastel on jagu — le groupe de combat — uniwersaalne: ta omab kerge kuulipilduja ning löökure. Siit wäide, et kerge kuulipilduja rajab eestkätt teed oma „le groupe de combat“le ja kui wõimalik, siis ka naabritele („Il agit de même au profit des groupes de combat voisins“), kuid tingimusega „que sa mission principale n'en souffre pas“.

Organisatsiooni teine tüüp on sakslaste oma: rühm omab kerge kuulipilduja jaod ning löökjaod. Siit ka teine tegewuse ja koostöötamise doktriin: kerge kuulipildujate jagude töö on rajatud wastastikule abistamisele: kui rühma kahest kergekuulipildujatejaost üks tahab hüppe ette teha ehk jälle, kui löökurite jagu tahab ette nihkuda, siis annab tema sellest teada naabruses olewale oma rühma teisele kerge kuulipilduja jaole, kes kohustud on siis waenlast ettenihkuwa jao ees maha suruma. Nii on siin wastase flankeriw tulistamine naabrijao rinde eest naabri poolt oma poole tuleandmise päämine wiis, kuna prantslased ütlewad selle kohta: „Dans l'offensive, le F.-M. agit en général droit devant lui“.

Samuti lähewad mõlemad doktriinid lahku kergete kuulipildujate tegewuse äramääramisel enne rünnakut ja rünnaku ajal.

Teisel kohal, edaspidi, wõtan täpipäälsema waatluse alla weel kord mõlemad kerge kuulipilduja doktriinid, siin tähendan ainult, et meie uus jalgwäe määrustik hoiab kinni teisest doktriinist.

Päätetungil keskmistel kaugustel peab alguses kerge kuulipilduja tabama kõiki märke, mis nähtawale tulewad, ning maha suruma wastast kaewikutes.

Kaitsel peab kerge kuulipilduja looma ühes naabruses olewatega tõkettule nii, et ei oleks maa-ala, mis tulistamata, ja kui waenlane kusagil sisse tunginud, siis tabama waenlast küljelt ning tagant.

Nii pääletungil kui kaitsel kujuneb wahekord kerge ja raske kuulipildujate wahel järgmise põhimõtte järele: kõigi märkide tulistamine, mis oma iseloomu poolest ja olukorra järele nõuawad täpipäälset, tabawat, ägedat, kestwat ning kaugemaa tuld, on raske kuulipilduja ülesanne.

Raske kuulipilduja.

Rasket kuulipildujat iseloomustawateks omadusteks on:

1) Tabawuse täpipäälsus, mis jääb muutmatuks kuni suurte kaugusteni („se conservant jusqu'aux grandes distances“ — tähendawad prantslased) ja mis ei ole ärrippuw laske kestwusest.

2) Tabawuse täpipäälsus ning stabiliteet võimaldawad tule andmist otse sihtimise juures üle wõitlejate päade ning wõrdlemisi kitsaste wahede läbi, mis pääletungiwate jagude wahel olemas. Stabiliteet võimaldab tule andmist abisihtpunkti kaudu kuni 4000 m.

3) Laske kiirus kuni 500 pauguni minutis ning praktikas 250—300 pauguni minutis.

4) Kaal ning wedamise ehk kandmise abinõu, mis teda võimaldawad ühele mehele lahingus oma järele wedada ehk kahele kanda, mille tõttu tema on täiesti wõimas saatma wõitlejate esijooni igas lahingu järgus, neist mitte maha jäädes.

5) Asetuse (l'affût) ehitus, mis võimaldab kiiret tule üle kandmist suure täpipäälsega ja — selle järeldusena — tule koondamist mitmelt r.-kuulipildujalt tabawa tule andmiseks kõige suuremate kaugusteni.

6) Kestew, äge tuli suure moraalse mõjuga.

Loetud raske kuulipilduja omadused teewad temast jalgwäe mõjuwama ning hirmsama sõjariista.

Wähem liikuw ja enam nähtaw, kui kerge kuulipilduja, wõib ta selle asemel suurematel kaugustel ning suurema täpipäälsega töötada, wiimased omadused katawad täielikult tema puudused.

Järgneb.

Mõned kasulikud näpunäited õhulahingu pidamiseks.

Läinud aastakümne jooksul, iseäranis aastatel, mis suure ilmasõjaga ühte langesid, on lennuasjandus oma arenemises hiigla sammudega edasi jõudnud. Wastuwaidlemata tõsiasi on saanud, et võit nüüdisaegses sõjas ilma laialdase õhujõudude kasutamisetä võimata on. Ähwardawad sõjapilwed ei ole maa ilma silmapiirilt weel kadunud, ja kõik, mis meie sõjawäe kindlustamiseks, eriti just lennuwäe arendamiseks kaasa aitab, ei ole meile mitte tähtsuseta. Et lennuwäge töowõimeliseks teha töowõimeliseks just sõjalises mõttes, selleks on tarwis teada mida nõuab praegune sõda lennuwäelt ja missugused on need ülesanded, mida lennuwäel sõja puhul tuleb täita. Kõik tähtsamad ülesanded, nii kui õhuluure ühes waenlase seisukohtade fotografeerimise ja pommitamisega, toowad meid kõigi lennuwäe sõjaliste ülesannetega seotud õhulahingu juurde. Lendamine üldse, õhuwõitlus aga iseäranis, nõuab lendurilt päale ettewalmistuse sõjaliseks tegewuseks weel iseäralisi isiklikke omadusi. Ükski tööala ei nõua inimeselt nii terawat silma, hääd kuulmist ja kindlat kätt kui lendamine. Kuskil ei otsustata nii kiirelt, ei täideta oma otsust nii täpikäält kui õhuwõitluses. Lendur ei tohi ühtki sekundit kahelda oma wõimiste juures, ainult siis on wõit waenlase üle wõimalik. Järgnewate ridade ülesandeks on mõnede kasulikkude näpunäidete andmine meie noortele lenduritele õhulahingu pidamiseks, põhjendades maailma kuulsamate lenduride tegewuse päale läinud sõjas (Immelmann, Richthofen, Guinemère, cap. Ball j. t.), eriti aga kuulsa inglise lenduri major Bishopi *) sõjamälestuste päale.

*) Major Bishop on üks neist wähestest kuulsatest lenduritest, kes üle poolesaja waenlase masina alla laskis ja ise weel praegu elab.

Kõige tähtsam õhulahingus on hää laskmine. Õhust laskmist peab iga lendur võimalikult sagedamini harjutama, sest ainult siis võib kindel olla, et osavate manöövrite abil kättesaadud hääle laskeseisukohale waenlase allalangemine järgneb. Laskmist õhuwõitluses tuleb jagada kahte ossa:

Harilik laskmine — kui lendmasinad ühes tasapinnas ja ühes sihis lendawad. Näituseks laskmine otsesihis seljaga tagant üksteist taga ajades, ehk otsesihis eestpoolt üksteisele wastu lennates (joon. 1).

Laskmine nurga all — kui lennukid üksteisele teatud nurga all lähenewad, näituseks 90° all (joon. 2)

Niisugune laskmine on palju raskem ja nõuab teatud väljarwamisi, kui palju umbes ettepoole sihtida, et waenlast tabada. Nurga all laskmisel tuleb sellepärast ettepoole sihtida, et kuulipilduja wintrauast väljajookswal kuulil ja lastawal lennukil — mõlemil teatud kiirused on olemas. Wõtame näituseks lennuki, mis 150 klm. tunnis teeb. Selle lennuki edasilikumine ühes sekundis oleks umbes 42 mtr. Kuuli kiirus esimese sekundi jooksul on umbes 800 mtr. Kui meie nüüd mõnest kaugusest, näiteks 400 mtr. päält, waenlase lennukit, mis meie lennusihile 90° all läheneb, laskma hakkame ja seejuures otse waenlase lennuki pääle sihime, siis ei tabaks ükski meie kuulidest märki, sest aja jooksul, mida nõuab kuuli jõudmine waenlase lennukini, on see endisest kohast juba 21 mtr. eemale jõudnud. Et nüüd teada saada, kuhu umbes sihtida, selleks oleks meil waja iga kauguse ja iga lennuki kiiruse jaoks teatud tabelid walmistada. See ei ole aga praktiliselt läbiwiidaw, sest laskja peab oma kuulipildujaga kiirelt, peaaegu automaatselt töötama. Selle võimaldamiseks on tarwitusele wõetud sihtimisabinõu, mis koos seisab sihtkirbust ja sihtrõngast ja kuulipildujale nii on asetatud, nagu joonistusel 3 näha. Joon, mis sihtkirbu otsast ja rõnga keskpaigast läbi läheb, on paralleelne kuulipilduja wintrauale.

Sihtkirbu ja sihtrõnga wahelise pikkuse oleneb sihtrõnga läbimõõdust ja lastawa lennuki kiirusest.

Iga lennuki kiiruse jaoks võib välja arwata ise rõnga, mis graafilise joonistuse abil järgmiselt sünnib (joon. 4).

ab — laskmise kaugus = 400 mtr.

cb — lendmasina kiirus $\frac{1}{2}$ sek. = 21 mtr.

ad — kirbu ja rõnga wahelise = 0,8 mtr.

x — otsitawa rõnga raadius.

Siit leiame, et otsitawa rõnga raadius on 0,042 mtr. Selle rõnga raadius wastab 90° all lendamisel 400 mtr. kaugusest

lastes umbes kuuli ja lastawa lennuki kokkusaamisele. Laskja peab nüüd waenlase lennuki nii rõngasse seadma, nagu joon. 5 näha, nimelt — et wastase lennuki tiibade eelmine äär oleks umbes rõnga pääl. Selles kohas peab wastast niikaua hoidma, kuni tuleandmine kestab ja kuni waenlane oma lennusihti pole muutnud. Muudab aga waenlane oma lennusihti, peab tema ka kohe jälle sihtrõngas õigele kohale seadma.

Lennusihi nurki wõib kaunis kergesti ära tunda wastase lennuki kontuuride järele. Kui lennusihid ühes tasapinnas 90° nurga moodustawad, paistab laskjale wastase lennuki kere oma terwes pikkuses.

On olemas weel teised seisakud, kus lennusihid küll mitte ühes tasapinnas ei ole, kuid siiski 90° nurga moodustawad, näiteks: kui wastane eestpoolt otse alla pikeerib, küljepäält pikeerib ehk altpoolt küljepäält üles tuleb (joon. 6, 7, 8).

Siin tuleb aga ühte meele pidada, nimelt: kui lendmasin pikeerib, siis on tema kiirus palju suurem kui normaallennus, sellepärast tuleb sihtimisel wastase lennuk wähe wäljaspool sihtrõngast hoida, nagu seda joon. 6 ja 7 näitawad. Wõtab lennuk aga kõrgust, siis on tema kiirus normaallennu kiirusest wäiksem ja sellepärast tuleb teda sihtimise ajal rohkem rõnga sisse wõtta, nagu joon. 8 näha.

Järgmised seisakud on need, kus masinate lennusihid 45° nurga kujutawad. Seda nurka wõib jällegi ära tunda waenlase lennuki kontuurist, ja nimelt: waenlase lennuk paistab meile nii, et kandepindade otsad ja stabilisaatori ots ühe joone moodustawad (joon. 9).

Et teada, kuhu kohta asetada wastase lennuki, kui see meile 45° all läheneb, selleks walmistatakse eraldi sihtrõngas, mis asetatakse esimesesse rõngasse. Nende rõngaste läbimõõdud suhtuwad kui 1 : 0,71. Eelpool toodud näites, kus esimese rõnga raadius 42 mm, oleks teise rõnga raadius $42 \times 0,71 = 29,82$ mm. ehk lihtsalt 30 mm. Graafiliselt saame selle nii, nagu joon. 10 näitab. Waenlase lennuki asetamised rõngasse sihtimise ajal, kui see meile 45° nurga all läheneb, oleksid niisugused, kui joon. 11, 12, 13 näitawad.

Eelpool toodud waenlase lennuki seisakud sihtrõngas 90° ja 45° lennusihi nurkade juures on põhiseisakud. Kõiki teisi wastase lennuki lennusihi nurki wõib kergesti ära tunda pääasjalikult lennuki kere pikkuse järele. Paistab kere pikkuse olewat, on nurk, millega waenlase lennuk meil lennusihtile liigub, suur, kuni 90°, kus wastase lennuki kere oma terwes pikkuses paistab. Näeme lennuki kere lühikesena, siis on ka lennusihtide nurk wäiksem, niikaua kuni meile lennuki kere enam sugugi

ei paista. Kui wastase lennuki kere sugugi ei näe, waid ainult kandepindu, siis liigub lennuk meiega ühes tasapinnas, otse wastu wõi otse eemale. Mõlemal juhtumisel tuleb wastane sihtimisel rõnga keskpaika asetada (joon. 14).

Kui meie sihtrõngas ainult teatud kiirusega lennukite jaoks on wälja arwatud, tuleb kokkusaamistel lennukitega, millete kiirus suurem, neid sihtimisel proportsionaalselt kiirusele wäljaspoole rõngast asetada (joon. 15) Soowi korral wõib iga lendur oma äranägemise järele ka kohe mitu rõngast enesele üles seada, näiteks 150, 180 ja 200 klm. jaoks tunnis. Täpikäält sihtida on õhulahingus muidugi raske. Waenlase lennuki kiirust ja laskeaugust tuleb hinnata ainult silma järele. Et selleks tarwilisi kogemusi omandada, on waja, et iga lendur harilikel treenerlendudel sihtrõnga käsitamist igal wõimalusel harjutaks, kasutades selleks teisi lennukid, mis samal ajal õhus juhtuwad olema. Ainult siis, kui lenduril sihtrõnga käsitamine täiesti selge, wõib tema tegelikus lahingus edu pääle loota. Ilma selleta aga on tema warem ehk hiljem kerge saak osawamale wastasele. Wiimastel sõjaaastatel wõeti laialiselt tarwitusele optilised sihttorud, mis rajatud samuti rõnga põhimõttele. Wahe on ainult selles, et optilised sihtimisabinõud märki enam ehk wähem lähemale toowad, mis sihtimist suurelt kergendab. Iseenesestki mõista, et iga lendur, kes õhulahingus wähegi edu pääle tahab loota, pääle laskmise ka täielikult oma masina üle peab walitsema. Tundmuse järele peab tema aru saama, mis-suguses seisakus masin lendab, ainult siis wõib tema küllalt kiirelt manööwerdada, ühtlasi oma waenlast wõi waenlasi silmas pidades. Õhuwõitluses ei saa enam lendamist olla masina nina ehk mõne näiteabinõu järele, nii kui see paljudel lenduritel halwaks kombeks on. Wõitluses peab lend waba olema ja masin lenduril nii õelda „täiesti pihus.“ Sügawad pöörangud, sõlmed, ületiiwa pöörangud peawad samuti selged olema ja puhtalt tehtama kui harilikud pöörangud lihtsa lennu juures. Mitte sellepärast, et kõiki neid manööwreid igas lahingus tingimata waja läheks, waid et seeläbi saab lendurile iga lennuki liigutus täitsa omaseks ja lahingus ei saa mingisuguseid raskusi wõi kahtlemist ette tulla, mida teha ja kuidas manööwerdada. Lahingus peab kogu aja selleks pühendama, et oma wastast maha lasta. Selleks on waja terawat silma sihtimiseks, kindlat kätt lennuki juhtimiseks ja muidugi ka kindlat tahtmist oma wastasest jagu saada. „Ma pean saama ja ma saan“ — olgu hüüdsõnaks igale lahingusse minewale lendurile. Kõige raskem on küll lendamist ära õppida, kuid õhuwõitluses ei ole see mitte alati esimese tähtsusega. On palju juhtumisi

olnud, kus lendur aerodroomi lendude juures suurt osavust üles näitas, kuid tegelikku lahingusse sattudes kõigis tema pääle pandud lootustes pettis. Riskeerides alguses paar korda enese ja lennukiga hää laskeseisukoha kättesaamiseks, ei tabanud tema märki, waid laskis korduvalt mööda. Olles saamatu oma wastase mahalaskmiseks, peab tema lahingu lõpetamiseks ja oma wastase käest pääsmiseks oma elu weel mitu korda kaalule panema. Sarnane lendur on kõlbmata lahinglenduriks, ja see ongi põhjus, miks edu õhuwõitluses pääsjalikult hääst laskmisest on tingitud. Järgmise tähtsusega on õige taktika. Õige taktika aitab kõigepäält enese jaoks hädaõhte wähendada, wõimalikult wastase seisukorda halwendada. Kõige lihtsam, kuid siiski palju kannatust ja osavust nõudew wõte on salajane ligipääsmine ehk n. n. „üllatamine“. See tähendab waenlasele ligi pääseda ja hää laskeseisukohta kätte saada, ilma et ennast selle juures näha annaks. Enese warjamiseks tuleb ära kasutada kõik kättesaadawad wõimalused, nii kui peitmine pilwedesse, wõi pilwerühmituste tagant ja päikese seest atakeerimine, see tähendab, tulles päikese kiirte seest, mis waenlasele näkku paistawad ja seeläbi atakeeriwat lennukit nägemast takistawad. Niisugusel juhtumisel teistkordset laskmist harilikult waja ei ole. Üks ehk kaks seeriat à 15 padrunit kahe-kolmekümne meetri kauguselt — ja waenlane langeb „üllatada“ ei ole aga sugugi kerge, sest iga lendur peab oma ümbrust, kus waenlase lennukid wõiwad liikuda, tähelpanelikult silmas. Peab tähendama, et palju kergem on neljale ehk kuuetele riwis lendawale masinale salaja seljatagant ligi pääseda kui ühele ehk kahele. See tuleb sellest, et hulk wõimaluse tõttu üksteist kaitsta ennast palju julgemana tunneb kui üks ehk kaks, ka loodab iga üksik rohkem teiste tähelpanu pääle. Üksi ehk kahekesi lennates ei saagi muud teha, kui alatasa istekohas pöörata, wahtida üles ja alla, paremale ja wasakule, kogu aeg masinat pöörates. See on muidugi tublisti wäsitaw, ja loomulik on, et hulganä koos lennates rohkem tähelpanu pühendatakse sellele sihile, kust waenlast oodetakse, teades, et kaks ehk kolm meest seljataga on. Kuidas umbes atakeerida, selleks wõiks üldiselt järgmist soowitada: üheistmelist häwitajat, see tähendab niisugust, millel kuulipildjad liikumatast lennuki kere külge on kinnitatud, mis ainult otsesihis ettepoole lubab lasta, on kõige parem ülewalt pikeerides tule alla wõtta. Wõib ju ka altpoolt etakeerida, kuid seejuures on märgi tabamine palju raskem. Kui wõimalik on päikest ära kasutada ja kindel olete, et wastane teid ei näe, siis wõite igast kohast atakeerida. Tuli awage wõimalikult

läheda maa päält, kõige parem kahe- või kolmekümne meetri kauguselt. Kaugemalt kui 300 ehk 400 meetrit ei maksa üldse laskma hakata. Isegi selle maa päält oleks tuli ainult siis enam-wähem tabaw, kui otsesihis eest ära lendawat, ehk otsesihis wastulendawat wastast lastakse. On waenlane teile seljataha pääsend, siis wõite ükskõik missugust manöowrit tarwitada pääle nende, mis otsesihis alla wiiwad. Pikeerimine, näiteks, jätaks waenlasele wäga hää laskewõimaluse. Wõiks soowitada kas kiiret ületiiwa pöörangut, ehk wertikaal pöörangut. Esimesel juhtumisel tuleks ühte ja sama manöowrit kiirelt kaks korda järgimööda teha, see wõimaldaks omakord waenlase seljataha pääsmist. Lahingus tuleb kogu aeg nii manöowerdada, et wõimalikult wähe kõrgust kaotada, pääasjalikult vähem kui wastane. Kasutades oma kõrgemal olekut, on wäga hää waenlase pääle pikeerida, ühtlasi muutub seeläbi ka terve manöowerdamine palju kergemaks. Allpool olemine aga, nii kui seda sagedamini juhtub, nõuab palju osawust ja wastupidawust, et lahingut wõidu pääle lootes jatkata. Igakord, kui wastane teie pääle pikeerib, keerake temale wastu, tõmmake oma masina nina üles ja andke tuld.

Et lahingust wälja tulla ja waenlase eest põgeneda, selleks on hää abinõu pikk pööris, peaaegu kuni maani, ja siis täitsa maa läheduses ära lennata. Lahingust wäljatulekuks on wäga hää manöower ka järsk külgpidine libisemine. Üheistmelist lennukit on hää atakeerida ülewalt — seljatagant, kuid hoiduge kaheistmelist lennukit atakeerimast. Kaheistmelisel lennukil istub waatleja oma kuulipildujaga lenduri seljataga ja kõige parem laskepiirkond on temal just seljataha ülespoole. Kaheistmelist lennukit peab alati seljatagant altpoolt ehk 45° all eestpoolt atakeerima, sest need on piirkonnad, kuhu waatleja oma kuulipildujast ei saa lasta. Kaheistmeliste lennukitega manöowerdamise kohta õhuwõitluses wõiks lendurile soowitada lennukit nii juhtida, et waatleja lennukit seljatagant ja lendur ise eestpoolt wõiks kaitsta.

Üksikute masinatega õhuwõitluses manöowerdamisest rääkides, ei saa tähendamata jätta, et praegune õhusõda pääle selle ka terwete riwis lendawate gruppide manöowerdamist nõuab. Arusaadaw, et üksikud masinad distsiplineeritud ja kindlas riwis lendawa grupi poolt ära häwitatakse*). Õhulahing kestab lendmasinate suure kiiruse tõttu ainult minuti ehk kaks, ja kõik üksikud masinad saaksid waenlase grupi poolt warem

*) Liitlaste sõjawäes oli ainult neil lenduritel lubatud üksikult saaki otsida, kes rohkem kui 5 waenlast maha olid lasknud.

hävitatud, kui nemad üksteist jõuaksid aidata. Riwis lendamine, iseäranis aga riwis manööverdamine, nõuab suurt praktikat. Et seda kätte saada, on vaja, et iga lahinguwalmis salga lendurid täiesti oleksid harjunud koos lendama, sest ainult siis moodustaksid nad õhus grupi, mida waenlane naljalt lõhkuda ei saa ja millel lahingus teatud väärtus. Igal grupil peab olema oma ülem, kes ees lendab ja kõik manööverdamise ja ka pääletungimise küsimused otsustab, mida tema oma grupi lenduritele signaalide abil teatab. Signaalid peawad õhus muidugi võimalikult lihtsad olema. Toon näiteks mõned signaalid:

1) Masina kiigutamine paremalt wasakule ükskord — tähendab „tähelepanna“. Seda signaali antakse harilikult iga kiire manöövri algusel. Tõenduseks, et terve grupp signaali nägi, kordab iga lendur saadud signaali.

2) Märkab grupi ülem waenlast, kiigutab tema korduvalt oma masinat ühelt küljelt teisele, ühtlasi kätt waenlase sihis välja sirutades, mis tähendaks: „tähelepanna, waenlane on sääi wõi sääi“. Iga grupis olew lendur wõib sama signaali anda, kui tema esimesena waenlast juhtub nägema. Need signaalid ei nõua lennusihi muutmist. Juhtumisel, kui grupi ülem lahingut mingisugusel põhjusel wastu wõtta ei soowi, muudab tema pääle signaali andmist lennusihti, seega ära tähendades oma lahingust eemalehoidmist.

3) Pääletungimise signaaliks on see, et grupi ülem esimesena atakeerib. Temale järgnewad kõik teised.

4) Kogumis-signaaliks on üks ehk kaks raketti sel ajal, kui grupi ülem ringe tehes lahingus kaotatud kõrgust tagasi wõtab.

Riwis lendamisel on üldiseks seaduseks, et iga lendur kõigi manöövrite juures jääks temale määratud kohale. Muidugi mõista peab iga grupi ehk gruppides lendawate salkade ülemad osawamad ja wanamad lendurid olema, ainult siis wõiks loota, et terve salk ehk grupp oma juhti usaldab, ilma milleta koostöö wõimata oleks. Tähtsamad manöövrid lennusihi muutmiseks on järgmised:

1) Lennusihi muutmine. Grupi ülem teeb hariliku pöörangu võimalikult väikese kiirusega. Temale järgnewad teised. Need, kes tehtawa ringi keskpaigale lähemal, pööravad võimalikult väikese kiirusega, kuna välispoolsed täie kiirusega pööravad.

2) Kiire 180-kraadiline pöörang. Grupi ülem teeb kohe pääle signaali „tähelepanna“ kiire 180-kraadilise

wertikaal-pöörangu (ehk ületüwa pöörangu). Teised lendawad temast mööda ja teewad kiirelt sedasama.

Riwi, milles grupp lendab, wõib olla väga mitmesugune. See oleneb ülesandest, mida täidetakse, waenlase luuremasinate ja häwitajate tegewuse iseloomust ja grupis lendawate masinate laskepiirkondadest. Lahingu algüksuse moodustab kahest häwitajast koosseisew grupp. Niisugune grupp wõib ainult siis hästi töötada, kui mõlemad masinad on ühetüübilised, kõige vähemalt aga ühesuguse kiirusega. Päätahtsus seisab aga selles, et mõlemad lendurid oleksid täiesti kindlad üksteise julguses, osawuses ja leidlikkuses.

Toon näiteks mõned häwitajate gruppide ja üksikute salkade riwid (joon. 16 kuni 25).

Üksikud kohad riwis, samuti ka üldise ja iga üksiku lendmasina kõrguse määrab salga ehk grupi ülem, teades ja tundes omi lendureid.

Kui riwis lendawat salka ülesande täitmisel saadawad häwitajad, siis on igal häwitajate grupil oma ülem. Häwitajate grupid lendawad eelpool toodud riwis küljepääl ehk tagapool, iga üksik grupp kaitsetawast salgast ja teisest grupist 200—300 meetrit kõrgemal.

Täidawad kaks ehk rohkem salka mõnda ülesannet ühiselt, lendawad mõlemad salgad üksteise lähedal eraldi riwis, üks salga ülematest on aga üldine juht, kuna teine ainult omale salgale juhiks on. Sarnane grupp lendab harilikult 3000—4000 meetri wahel. Pääle harilikkude häwitajate gruppide, mis 200—300 mtr. kõrgemal, saadab sarnast gruppi harilikult weel üks eraldi 3-est ehk 4-ast häwitajast koosseisew grupp, mis lendab palju kõrgemal (5000 mtr. ja kõrgemal). Need häwitajad kaitsewad oma gruppi waenlase häwitajate eest, kes harilikult suurtel kõrgustel saaki luurawad.

Kahest häwitajast koosseisew grupp atakeerib üksikut waenlast, teda seljatagant teine teisest küljest risttule alla wõttes, ehk seljatagant üks altpoolt, teine ülevalt. Suuremate gruppide lahingud algawad alati sellest, et kõik lendmasinad wastast ühiselt atakeeriwad (ehk wastase pääletungimist ühiselt wastu wõtawad). Iga üksik lendur walib omale seejuures selle wastase, kes temale kõige paremini kättesaadaw. Pääle seda muutub lahing juba üksiklahinguks. Kui üks vähemast arwust koosseisew grupp suuremat atakeerib, tuleb meeles pidada Landchesteri seadust, mille järele atakeeritaw grupp kahte ossa tuleb jagada. Oletame näiteks, et 5 masinat 7-et atakeeriwad.

Siin peab atakeeritawa grupi 2-te ossa jagama, 4 ja 3, kallale tungides esiteks ühele osale ja siis teisele. Seda võib seletada järgmiselt: $5^2 = 4^2 + 3^2$ — tähendab, kui 5 masinat esiteks neljale kallale tungivad ja siis kolmele, võivad nemad edu päale loota, kuna aga kallaletungimine seitsmele korraga kaotusega lõpeks. $5^2 < 7^2$. Seda väidet ei saa võtta muidugi päris tõsiselt, sest see on ainult teatud teoreetiline kombinatsioon.

Riwis lennates peab lendama üksteisest niisugusel kaugusel, mis riwi lõhkumist waenlase poolt takistaks ja üksteise kaitsmist võimaldaks. Soovitada võiks kaugust 100—300 meetrini

Kõigis lahingutes, nii üksikutes kui hulgalistes, on taktilised võtted ja manöövrid täiesti olenewad igast üksikust juhusest, ja neid ette ära määrata on võimata. Võib anda ainult üldised juhtnõõrid, kõik muu jääb landuri leidlikkuse ja osawuse hooleks. Nagu juba tähendatud, on kõige tähtsam see, et waenlasele mitte lubada seljataha pääseda. Kui tema kord sinna pääseb, siis on temast väga raske lahti saada. Kõik manöövrid, mida teie ka ei tee, teeb tema teile järele ja jääb ikkagi wanale seisukohale — seljataha. Teisest küljest on see seisukoht, mille ise peate kätte saama. Olete kord juba sääl, siis peate kogu aeg katsuma lasta, ühtlasi aga tähele pannes, et mõni teine wastane, kes lähedal võib olla, teid ennast sel ajal ei atakeeriks. Iseäranis tähtis on see siis, kui ühel mitme wastasega tuleb wõidelda. Pühendatakse seejuures ühele rohkem tähelepanu kui paar sekundit, võib mõni teine sel ajal, ilma mingisuguse hädaohuta enesele, hääle laske-seisukohale asuda.

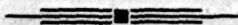
Tabada õhus kuulipildujast lennukit, mille lennusiht meie lennusihiaga täsnurga moodustab, on väga raske. Nõuab suurt praktikat, et rõngassihi abil umbes õige maa pääle ette sihtida. Hääde tagajärgede saawutamiseks on waja tabada lendurit, mitte aga lennukit, ja lendurit nimelt ülemisse keha ossa, sest ainult siis muutub tema silmapilkselt teguwõimetuks. Eelpool nimetatud ristlaske seisukohta on väga hää kasutada taganemisel, kui lahingu niisugusel põhjusel peab lõpetama. Taganemise ajal on waenlasel hää seisukoht otse seljatagant laskmiseks, mis on väga hädaohtlik. Sarnasel taganemisel waadake kogu aeg üle õla tagasi, waenlast tähele pannes. Kui tule awamiseks umbes arwate momendi käes olewat, tehke kiire 90-kraadiline wertikaal-pöörang. Selle manöövri tagajärjel jooksewad waenlase kuulid alati teie lennuki tagant läbi.

Järgmine, mida tuleb teha, on pööramine otse waenlase poole ja tuleawamine eestpoolt. Seda maanööwrit wõib ühele ehk teisele küljele korduvalt tarwitada, kuni tagaajamine lõpeb.

Sagedasti on tarwis, mitte ainult taganemise ajal, waid ka lahingu alustamiseks, wastast otse eestpoolt atakeerida, lastes peaaegu kuni täielise kokkupõrkamiseni. Mõlemad tahawad hääd laskeseisukohta wiimase wõimaluseni kasutada ja kumbki ei anna teisele teed. Wiimasel silmapilgul peab aga siiski midagi tehtama, et kokkupõrget ära hoida. Üks peab alla, teine üles minema. Teewad aga mõlemad üht ja sama, siis on see mõlemile saatuslik. See on peaaegu üks põnewamatest momentidest õhuwõitluses, kui kaks lennukit 100 meetri kauguselt tuld awades hiigla kiirusega üksteisele lähenewad, lastes wiimase wõimaluseni. Niipea kui üksteisest mööda on jõutud, peab kohe pöörangu tegema, et waenlasele mitte wõimalust anda laskeseisukoha omandamiseks seljatagant. Sarnane eestlaskmine on väga kardetaw ja on sagedasti wiinud kokkupõrgeteni. Kokkupõrked on õhulahingutes üldse üheks suu-rematest hädaohtudest.

Iseäranis peab hulgalistes lahingutes väga tähpanelik olema. Samuti kui waenlast, peab ka igat oma lennukit katsuma silmas pidada, sest ka ainult kaaswõitleja moraalne awitamine on tarbekorral auasi. Major Bishop toob näite, kus üks kapten pärast wõitlusest lahkumist, kuulipildujate rikkiminekku põhjusel, kaheksa miili tagant üle waenlase liini tagasi tuli, hoolimata sellest, et tema kui lahinguüksus täitsa wäärtusetu oli. Kuid ta tuli selleks, et major Bishop'i, kes seekord seitsme wastasega wõitles, moraalselt toetada. Peab ütlema, et see oli tähelpanemiswäärt julge tegu.

Üldiselt wõib õhulahingu kohta tähendada, et need lahingud, mis pikale weniwad, harilikult kummagi poole wõiduga ei lõpe. Warem wõi hiljem otsustab üks wastastest ühel wõi teisel põhjusel taganeda, iseäranis veel siis, kui wastased ühesugused hääd lendurid juhtuwad olema. Pea igal juhtumisel, kus lahing wõiduga lõppes, oli wõitlus väga lühike, ja saatuslik kuul tabas waenlast harilikult ühe minuti jooksul pääle waenulise tegewuse algust

JOOKS.

Üldised alused.

1. Jooksu tantsus ja mõju. Jooks on kõige kiirem viis ühest kohast teise paiguneda. Ta esineb kehalise arenduse waatepunktist ühtlasi kõige väärtulikumana ja tähtsamana loomulikkude harjutuste wahendina kõigi arendusharjutuste peres.

Jooksu põhimõju on järgmine:

a) paneb tegewusse mitte ainult suurema osa muskliste süsteemist, waid elustab ja kõwendab ka kõiki sisemiste orgaanide funktsioone, pääasjalikult aga kopsude ja südame tegevust;

b) kõrwaldab raswa ja puhastab werd;

c) suurendab hingamise mahtu ja õpetab loomulikult teel õieti hingama;

d) annab kehale painduwuse, kiiruse, jõu ja arendab iseäranis alumiste liikmete lihaseid;

e) lõpuks, arendab tuntawal määral wastupanu ja wisa-dust. Pääle selle on ta hääks katsewahendiks iga inimese orgaanilise wäärtuse hindamisel.

2. Jooksul wisatakse keha edasi kordamööda ühelt jalalt teisele. Tõuge antakse tagajala väljasi-rutamisega (jalaliikme wedrutamisega). Ei leidu sarnast momenti, kus mõlemad jalad toetuksid korraga maapinnale. küll on aga keha õhuswiibimise periood, mil kumbki jalg maapinda ei puuduta (waata joon. 10). Kuna kõnd mooduneb wahetust reast sammudest, on jooks rida wahetult üksteisele järgnewaid hüppeid.

Ühelt jalalt teisele hüppamisest mooduneb hüpe (jooksu-
s a m m).

Jooksusammu laiuks loetakse kahe wahetult järgnewa jälje kaugust.

Takt on hüpete (sammude) arw ühes minutis.

Jooksu kiirus (ehk ühe minuti jooksul ärajookstud maa) wõrdub sammu laiusele kaswatatud tema taktile.

3. Mida kiirem takt jooksul, seda laiem on hüpe, Jooksu takt ehk teiste sõnadega, mida kiiremini jookstakse, (tempo). seda suuremad on hüpped.

Jooksul ei ole teatawa takti juures ette nähtud kindlat, maksimaalset hüppe laiust, nagu kõnnil, ega hüppe lühendamist kiiremale taktile üleminemisel.

Samuti kui kõnnil, on jooksul omad kasulikud, vähem kasulikud ja hoopis kasutud taktid, kui waadata neid wäsimuse ja ärakulutatud jõu waatepunktidest. Katsed tõendawad, et kõige wastawam takt keskmisele kaswule (1-m 65 — 1-m 70) on 170—200 hüpet minutis.

4. Loomulik allüür (nimetatakse ka kasulikuks, normaalseks ja wastupidawuse ehk pikamaa allüüriks) on see, mida wõib käsitada pikema aja jooksul, kui antakse wastawad waheajad puhkeks. Keskmist kaswu inimese sammu laius kõigub 0,90 ja 1 m. wahel.

Kasulik kiirus kujuneb järgmiselt:

$$0,90 \text{ m.} \times 170 = 153 \text{ m. 1 minutis (minimum)}$$

$$1 \text{ " } \times 200 = 200 \text{ " 1 " (maksimum)}$$

mis annab 9,18 km. — 12 km. 1 tunnis.

5. Pikaldased allüürid, s. o. vähem kui 170 hüpet minutis, kuuluwad saawutatawate tagajärgede mõttes mitte kasulikkude allüüride hulka. Lühikese maa läbijooksmine wäsitab wõrdlemisi palju. Hüppe liig pika kestwuse tagajärjel tekib keha hüplemine kõrgusse. Osa jalgade tõuke jõust läheb seega edasiliikumise jaoks kaduma.

6. Kiireid allüüre, millel 220—230 hüpet minutis, wõidakse tarwitada nende suure wäsitawuse tõttu ainult lühikest aega. Kõige suurem kiirus wastab taktile ligikaudu 350 sammu minutis. Kogemused tõendawad, et seda maksimumi wõib tarwitada ainult 100—150 m. läbijooksuks ehk kõige rohkem 10—20 sekundit. Wäljapaistwatel jooksjatel ulatab hüppe pikkus 1,50—2 m. ja kiirus tõuseb 8 kuni 10 meetrini sekundis.

7. Hüpe. Hüppe laius oleneb: 1) tõuke jõust, s. o. jalaga maast antud lükke tugewusest ja 2) selle lükke suunast.

Jooksu hüpe ei ole midagi muud kui kargamine ühelt jalalt teisele. Seepärast, mida suurem jalaga antaw tõukejõud ehk mida kõwem tõuge jalaga wastu maapinda ja mida enam see tõuge sündis rööbiti maapinnale (kuid siiski kuni teatawa nurgani), seda laiem on hüpe. Et suurendada hüppe laiust, on tarwis teotada niipalju kui wõimalik selle laiust, hoidudes kõrgusse tõusmisest. Seda saawutatakse jala wõimalikult kaugemale taha väljasirutamisega.

8. Ettetõmmatud jala laba peab langema maa pääle terwe pākaga, jalg wähe kõwerdatud (joon. 3). Esijala asendamine.

Ettetõmmatud jalg omab edasiwiiva jõu ainult sellest momendist, mil ta püstjoonest üle läheb. Enne sellesse olekusse jõudmist mõjub ta ainult wähendawalt edasiiliikumise kiiruse pääle. Kui jalalaba wõimalikult kaugemale ette tõmmatakse, jalg wälja sirutatakse, on hüpped nähtawalt suuremad, kuid jalg eemaldatakse seeläbi liig palju püstjoonest ja enamalt jaolt puudutab jalalaba kõigepäält kannaga maapinda. Sellest tekiwad jala mahapaneku momendil tuntawad pörutused, kuid kõik pörutused on üldse wäga wäsitawad. Kui aga jalg asendatakse warwastele, ei lühendata sammu mitte ainult jala suure kõweruse tõttu, waid ka sirutajad lihased peawad jala igakordsel mahapanekul hulga tööd ära tegema.

Asetades jalalaba mitte kannaga ega warwastega, waid terwe talla pākaga maapinnale, omab jalg püstseisaku ja on walmis uueks jõupingutuseks. Mahapaneku pörutuse sumbutawad küllaliselt sirutajad lihased.

9. Jooksu ajal on jalgade töö wõrdlemisi kõrwalise tähtsusega, wõrreldes südame ja kopsude tegegewusega. Südame ja kopsude tegegewus.

Jooksja wäärtus oleneb tema hingamise wiisist ja selle mahust.

Mitte jalgade wäsimus, waid hingeldamine ja were ringjooksu korratus sunnib jooksjat seisma jääma ja langema.

Neid halbtusi wõiwad ära hoida sihikindlad harjutused ja hingamisliigutuste korraldamine oma tahtmise järele. Jooksul tarwitatagu pikki, korrapäraseid, sügawaid ja ühtlases taktis hingamisliigutusi. Wäljahingamine olgu alati tugew ja täielik, et kõrwaldada kopsudest wõimalikult rohkem halba õhku.

Jooksul, kus jooksja püüab saawutada maksimaalset kiirust, on jõupingutus niiwõrd suur, et hingamine peaaegu wõi-

mata. Sellega on seletataw, miks maksimaalne kiirus, mis wastab läbijooksule kõige rohkem 100—150 meetrit, wõib wäldata ainult mõned sekundid (10—20).

10. Kiirete allüüride häda-
oht. Jooks on suurepärase abinõu wastupidawuse arendamiseks; aga temaga peab wäga ettewaatlik olema, sest ta kuulub raskete harjutuste liiki. Kiired allüürid muutuwad kardetawateks, kui neid tarwitatakse liig kaua ehk liig pika maa jooksmiseks inimestega, kelle kehaline seisukord ehk arenemine sellele ei wasta.

Enne süstemaatiliste harjutuste algust waadatagu harjutajad arstliselt läbi, et kindlaks teha, kelle juures on südame korratud ehk katkendus (kubeme wigastus). Neisse mõlemasse kategooriasse kuuluwate isikutega wõetakse läbi eri harjutused, kusjuures nemad kohe, iga harjutuse seansi järele, läbi waadatakse.

Üldse on tugew kahwatus ehk üleliigne puna näos kõige selgem näitaja, mil töö ehk jõupingutus üle piiri on läinud.

II. Jooksukool.

11. Eesmärk. Jooksukool käsitab jooksu üldõppust. Tema algab ettewalmistawatest harjutustest ja lõpeb mitmesuguste erijooksude omandamisega.

Jooksu õppus jaguneb — wastawalt ülesannetele — järgmistesse harudesse:

- 1) eelharjutused kuni koolijooksuni;
- 2) kõigi erijooksude põhireeglid;
- 3) lcomulik, murdmaa- ja metsajooksud;
- 4) erijooksude wiisid mõõdetud teedel;

a) lühidamaa- (kiir-) jooks (kuni 400 m.) eriti õpetatud stardiga;

b) keskmiste maade jooks (kuni 1500 m.);

c) pikamaa-jooks (üle 1500 m.);

d) tõkejooks;

e) takistusjooks;

f) teatejooks.

12. Eelharjutused. Eelharjutusi käsitatakse wabaharjutuste tundidel. Nendesse harjutustesse kuuluwad:

- 1) Käte ja õlgade harjutused.

Algolek: algseisang.

Küünarwarred kerkiwad täisnurgani. Kämblad pigistuwad rusikasse — põial pääl, öla otsad kerkiwad 3—4 cm. kõrge-male. Selles olekus liiguwad käed energiliselt ainult ölaliikme-test ette ja taha, kuna küünarnukid oma ennewöetud köwer-duse alles hoiawad. Käed liiguwad otse — tagant ette, nende wahe on 40 cm. Rusikad ei tohi tõusta rinnakorwist kõrge-male. Keha ülempool kaldub wähe ette, lõug ligistub rinnale, kuna waade otse ette juhitud (10—20 korda)

2) Jalgade harjutused (joon. 1 ja 2).

Algolek: algseisang; käed puusas.

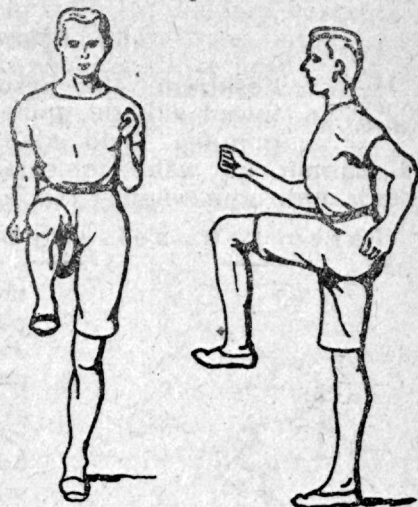
Tõsta põlwi wabalt waheldamisi kuni reie rõht- (horitson-taal-) olekusse jõudmiseni, nii et nad säärttega põlwedest ligi-kaudu täisnurga moodustawad (10—20 korda).

3) Jooksuharjutu-sed kohal.

Harjutused 1 ja 2 ühen-datult moodustawad jook-su kohal. Kui wasak (pa-rem) käsi liigub ette, ker-kib üles parem (wasak) põlw. Harjutused olgu energilised ja järk-järgult kiirenawad (joon. 1 ja 2).

4) Paigalt lükka-waid lihaseid wõi-dakse arendada ka eriharjutuste abil, kuhu kuuluwad:

- a) jooks warwastel;
- b) aeglane jooks pike-mate hüpetega;
- c) üle nõöri hüppamine.

Joon. 1.

Joon. 2.

Nõör (umbes 2 m. pikk) peab olema vähemalt wäikese sõrme jämedune, et saawutada keerutamisel jõudu ja kiirust. Nõöri keerutatakse täisnurka painutatud kätega ja kergete ringikujuliste käte liigutustega alt taha ja üle pää ette. Nõöri ringkäigul eest alla hüpatakse temast üle. Esialgu tuleb hüpata mõlemate jalgadega korraga, pärastpoole aga üks jalg ees, teist kiiresti järele tõmmates, seejuures jalgu waheldades, et mõlemad jalad areneksid.

13. Samuti nagu kõnnil, ei jagune jooksu toimimise mehhanism õpetamise waatepunktist üksikuisse wöte-

tesse. See saab automaatseks sagedate harjutustega ja alltoodavatest põhimõtetest kinnipidamisega.

Igasuguste erijooksude alused omandatakse koolijooksul. Koolijooksu pääle üksikinimese jooksu põhiliigutuste kätteõpetamist omandab jooksuliigutuste trainingu tähtsuse koondatud jaole määratud aja jooksul.

Et kõigi liigutuste põhinõue on reeglipärasus ja puhtus, võib koolijooksu korraga käsitada mitte enam kui 50 meetrit. Koolijooksu waheldatakse loomuliku jooksuga, kusjuures koolijooks üldiselt üle 2—3 minuti wäldata ei tohi.

Toimimine: jooksuharjutustelt kohal (p. 3) minnakse üle aeglasel taktil kõiki määrusi si mas pidades, jäljendades wabajooksu.

III. Põnireeglid.

14. Loomulik jooks. Keskmiste ehk kasulikkude alfuuride hulka kuuluvad allüürid, mille takt ligineb 170—200 hüppele minutis. Neid allüüre on kasulik käsitada pikamaa-, samuti ka wähe-tähtsatel jooksudel, kus tarbtu end wäsitada ehk oma wiimast jõudu wälja pigistada.

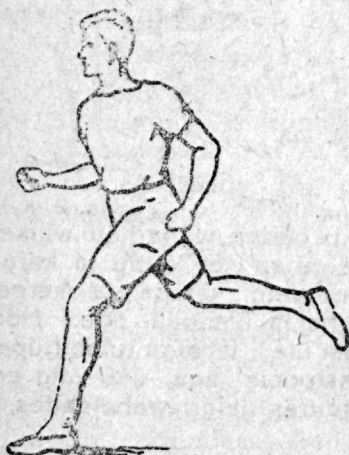
Parem keha seisang on järgmine:

keha kergelt ettepoole kallutada; jalalaba põrutuseta mahapanna, toetudes terwele päkale. Jala mahapaneku momendil peab esijalg olema painutatud ja wõimalikult rohkem püstloodi; tagajalg wälja sirutada nii täielikult kui wähegi wõimalik.

Kätel lasta liikuda wabalt ja wähe kõwerdatult.

Esijalg, samuti kui käed, kõwerdub seda rohkem, mida kiirem allüür.

Hingamine reguleerub allüüri rütmiga, s. o. sisse- ja wäljahingamised wastawad alati ühele ja samale hüpete arwule (keskmiselt 5—8). Sissehingamised olgu sügawad, wäljahingamised wõimalikult täielikud.

Joon. 3.

Jalg pannakse maha pörutuseta terwele tallapäikale, esijalg võimalikult püstloodis ja kõwerdatult. Keha ülempool kallutada wähe ette. Pää hoida loomulikult püsti. Lõug kergelt tagasi tõmmata. Käsi wähe kõwerdada ja lasta neid painduwalt tagant ette ja üles, aga mitte kõrgemale rinnast, liikuda — tasapinnal, mis rööbiti jalgade liikumise tasapinnale. Sõrmed pigistada kergelt rusikasse. Kannad asendada jooksu suuna; warbaid mitte wälja ega sisse pöörata.

We a d. Erandiliselt on tarwis hoiduda:

- 1) kõrgusse hüplemise eest: mida kiirem allüür, seda enam ligineb pää liikumise joon rõhtsirgele (rööbiti maale);
- 2) liialdamistest hüppe pikkuses, kusjuures jalad ei ole mitte püstloodis;
- 3) jalalaba asetamistest warwastele ehk kannale;
- 4) käte wehkimiste ja keha pöörete liialdamiste eest;
- 5) lühidate, katkewate, mitte-korrapäraste hingamiste ja, kõige enam, mitto-täielikkude wäljahingamiste eest.

Arendamine.

Loomulikku jooksu võib harjutada esialgul ainult wäga lühikese aega (3—5 min.), järk-järgult mindagu üle kuni 15 minutini ja rohkem.

Tarwilik on alati nii aeglaselt jooksta, et ka nõrgad jooksjad suurema wäsimuseta järgneda wõiksid.

Esimesel võimalusel kantagu need õppused murdmaa-, metsa-, rebase-jooksude ja tornitõusmistele näol maastikule üle.

15. Kiired allüürid wastawad taktile üle 200 hüppe minutis. Nende wältus oleneb inimese organismi tugewusest ja selle arendusest.

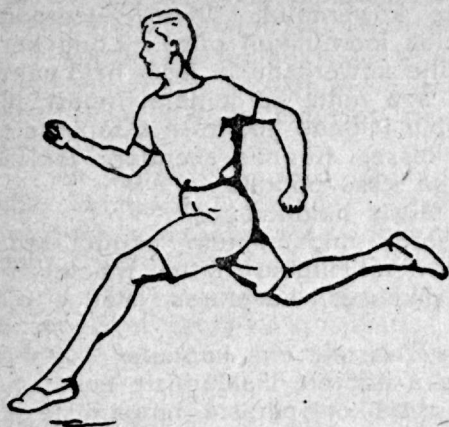
Lühidamaa kiirjooksul saawutatakse äärmist kiirust. Kiiruse maksimum mooduneb takti kiirendamisest ja ühel ajal sellega hüpete pikendamisest. See maksimum wastab hüppe 1,5 m pikkuse juures ligikaudu 350 sammule minutis. Sarnast kiirust võib tarwitada ainult 100—150 m. maal.

Selle jooksu harjutamist on otstarbekohane toimida 30—100 m. piirides. Esijala reis wisatakse üles ligikaudu rõht- (horizontaal-) olekusse;

Joon. 4.

Üldine keha olek õhus kohe enne jalale toetamist.

Joon 5.

Wead: Warwaste wäljapööramine. Liig suured sammud.

Joon. 6.

Wead: Warwaste wäljapööramine. Liig väiksed sammud. Kätega alla wehkimine.

säär ruttab kiirelt ette. Maapinnale toetunud jalapäkk pörkab wedrutawa hüppega silmapilkselt jälle maapinnalt üles. Pääle t uget wisatakse tagajalg kiirelt ette (joon 4).

Joon. 7.

Wead: Sääre wiskamine tagumiku lähedale. Ülempoolse keha liig ette kallutamine.

Joon. 8.

Wead: Sääre tagasitõmbamine jala mahapanekul. (Tammutamise). Keha ristluudest tahapainutamine.

16. Äärmise kiiruse arendamine.

Äärmise kiiruse arendamiseks on järgmine seisang

kõige parem.

Wäljahüppel keha ette kallutada, mis aga päale mõne sammu püstseisangu wõtab ja sellesse jääb kuni jooksu lõpuni. Päale sihtpunktist möödumist langub keha taha, et vähendada kiirust (joon.10).

Tõuge wäljahüppeks antakse tagajalaga nii kõwasti, kui wähegi wõimalik.

Esijalga painutatakse seda enam, mida kiirem jooks. Jalalaba asetatakse poolele päkale (warwastele). Käed

Joon. 10.

Üldine keha olek õhus kohe päale jalale toetumist.

tegewusse wiia wälgukiirelt jooksu algusest päale.

Joon. 9.

Wead: Külgsuunas ja liig kõrgele ette kättega wehkimine. Pää selgahoidmine — iseäranis jooksu lõpul.

wehiwad energiliselt.

Tõukejõud antakse tagajalaga wõimalikult energiliselt. Esijalga kõwerdatakse seda enam, mida kiirem allüür. Käed on hästi painutatud, et saawutada suuremat kiirust, ja liiguvad wõimalikult rööbiti liikumise suuna tasapinnale, aga ei tõuse seejuures kõrgemale rinnast.

Käed ühenduses energiliste õlaliigutustega aitawad tublisti kaasa igale hüppele (sammule). Jalalabade telg langeb ühte jooksu suunaga.

IV. Start

Suurepäraseks õppeaineks, mis harjutab organismi äkilistele pingutustele, on start (hoogjooks). Stardil on otsustaw tähtsus kiirjooksude juures. Jooksja peab oma keha asetama nõnda, et seda wõimalik oleks

maksimaalse kiiruse saawutamiseks

17. Start „käpakile“. Kõige kasulikumaks stardiks on klassiline start „käpakile“, mis võimaldab kasutada raskuse keskpunkti ettetõmbamist.

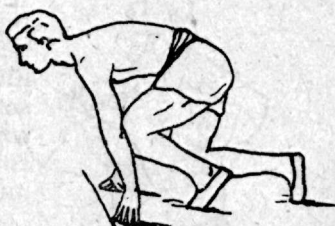
Ta jaguneb: 1) ettevalmistuseks, 2) äraootavaks seisukorraks ja 3) väljahüppeks.

1. Ettevalmistus. Komando järele „kohale“ asetub jooksja minekjoone taha. Ta paneb hüppejala laba 10—15 cm. tahapoole sellest joonest, teise jala laba on taga nõnda, et laba sisemine külg asub ühel joonel jooksusihhi keskjoonega, jooksja laskub selle jala põlvele nõnda, et põlv tuleks umbes eelpool olewa jala laba keskkoha kõrgusele. Põlved ja jalalaba on sihitud jooksu suuna. Mõlema jalalaba otsadel võib kaewata toetamiseks maapinnale väikesed, tagumiste püstseintega augukesed, nii et mõlemad jalad täie päkaga saavad kindla toetuspaiga tagumistelt stardiaukude püstseintelt.

Pärast põlvili laskumist toetub jooksja tasakaalu kindlustamiseks mõlema käe laialisirutatud sõrmedega (pöidlad sissepoole) maapinnale, minekjoonest tahapoole. Sõrmed puudutavad maad umbes sõrmede teise liikme jätkuga. Hingata mitu korda sügawalt tagawaraks (joon. 11).

Joon. 11.

Joon. 12.

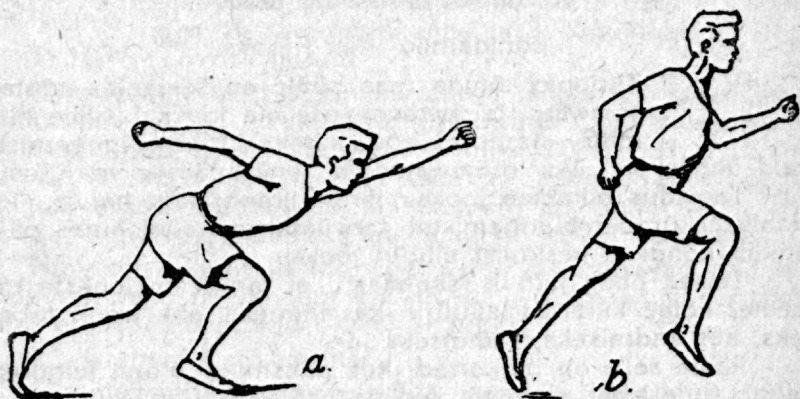
2. Äraootew seisukord. Komando järele „walmis“, mis antakse enne püstoli pauku (signaal „lahti“), tõuseb jooksja wähe jalgadele, põlv eemaldub maapinnast, selg moodustab peaaegu horisontaaljoone, raskuspunkt asetub ettepoole labasid, tasakaal hoidub ainult käte abil, mis sõrmedega maapinnale toetuwad. Pää ühel joonel kehaga, silmad waatawad 3—4 m. kaugusse jooksujoone punkti. Jooksja ootab suure tahtejõu ja närwide pingutusega signaalpauku. See pingutus ei või pikem olla kui 10 sek. (õppustel võib paugu asemel tarwitada

wilet ehk käteplaksu). Wäljahingamine sünnib (täistõmmatud kopsudest) aeglaselt (joon. 12)

3. Wäljahüpe Signaalpaugu andmisel kukub jooksja, wallatud ainult jooksu mõttest, tagumise jala lühikesest tõukest ettepoole, ühtlasi rinnakorwi õhku täis tõmmates ja hingamist kinni pidades. Järgnewast eelmise jala tõukest suureneb kukkumise kiirus, käte toetuse ärajäämisel ja raskuspunkti horisontaalse ettewiskamise tõttu. Selle kukkumise ärahoidmiseks tõmmatakse tagajalg võimalikult suurema kiirusega ette, ja et keha ettepoole liig kumeras olekus on, kujuneb esimene samm väga lühikeseks (joon. 13-a).

Et täielikult ära kasutada seda raskuse punktist olenewat horisontaal-jõudu, aetakse keha ainult järk-järgult sirgu, ja ta omandab oma tasakaalu alles 20 m ärajooksmise järel.

Käed peawad algusest pääle täitma oma ülesannet — hoida tasakaalu ja kaasa aidata wäljahüppele. Signaalpaugu andmisel wisatakse tagumisele jalale wastand käsi, jäädes wäljasirutatuks, tugewa aga lühikese liigutusega ette ühel ajal selle jalaga; teine käsi tõmmatakse tahapoole; selle järele kõwerdatakse mõlemad käed ja nende liigutused kujunewad üheaegseteks jalgade liigutustega (joon. 13 a, b, c).

Joon. 13 a ja b.

18.
Start lamma-
miselt.

Täitmine: komando järele „kohale“ laskuwad jooksjad kõhuli, päälagipunkt minekjoonel. Komando järele „walmis“ tõmmata hüppejalg ligidale keha juurde; jalalaba sisemise serwaga otsib toetuspunkti. Toetuda mõlema käe peopesadega maapinnale. Waadata ette. Kõik lihased on pingul.

Joon. 13-c.

Komando järele
järele „walmis“
kohe jooksma.

Ühelajal pauguga tõukab jooksja end paigast hüppejala ja mõlemate kätega. Teine jalg tõmmatakse hüppeks ette ja keha tõttab wälgu kiirusega jooksule.

Wead: Pää ehk tagumiku maast ülewal hoidmine Jala ehk käte nõrk tõuge, mille järelusel ei saawutata kiiret edasiruttamist, waid kujuneb lihtsalt üles-tõusmine.

19. Starti „käpakile“ tarwitatakse Start püsti. spordilistel kiirjooksudel.

Start lamamiselt on sõjawäes kõige laialdasemalt tarwitusel hüpete (järkjooks) tegemiseks lahingwäljal.

Pääle nende kahe stardiwiisi on tarwitusel weel kolmas — püsti, milleks seatakse jooksjad seisma näoga jooksu suuna.

Komando järele „kohale“ — asuda minekjoonele. Komando järele „walmis“ — wõtta õige seisang. Paugu järele hakata kohe jooksma.

V. Jooks mõdetud teedel.

Lühidamaa- (kiir-) jooks.

20. Üldine üle-
waade. Kiirjooks lühida maa pääle on see, mida nõutakse sõjawäes tegewteenistuse aja jooksul. See ei ole mitte ainult abinõu kiireks ümberpaigunemiseks, waid ühtlasi ka üks mõjuwamatest enesepääste harjutustest.

Tarwidus pikamaa jooksu järele ilmub wäga harwa. Pika-maalistel ümberpaigunemistel tarwitatakse waheldamisi pääas-jalikult kõndi ja keskmist allüüri jooksu.

Teiselt poolt juhtub sagedasti, et tarwis on jooksta mõni meeter kõige kiiremal allüüril kas inimese ehk woori tabami-seks, abi andmiseks, saamiseks jne.

Pääle selle on olukorrad, kus pääsmine ainult kiirjooksus peitub (tulekahju, weepais, äkiline pääletung jne.).

Jooku läbiwiimine. Kiirjooksu toimimine on lihtne: alata jooksu wõimalikult suurema kiirusega ja samuti lõpetada. Millalgi mitte tagasi waadata, et näha teisi kardetawaid wõist-ejaid. Maksimaalselt pingutada wiimasel 20 meetril.

Hingamise rütm. Stardil elustada end hingamisega wõimalikult kauem. 50—60 meetrit enne lõppu teha kiire sisse-hingamine jooksu lõpule wiimiseks.

Lõpp. Jooksja tarvitab oma viimase energia lõpujoo-
nest esimesena üleastumiseks ja rinnaga lindi puutumiseks.

Arendamine. Põhis jooksu treenerimisele peavad eelduma
ettevalmistavad harjutused, mille kestvuselt harjutada iga
jooksu perioodi eraldi. Pääle hüppeid (jooksusammud) harju-
tada eraldi starti. Instruktor lasku teha igapäew mitu starti
20 m. jooksuga. Tema walwaku keha seisangu, tõugete, kätega
wehklemise, esimese hüppe (sammu), jooksja jälgede joone ja
hingamise järele. Põhis treenerimise tund (maksimum 6 p.
õppust nädalas, üks päew täielikku puhkust) algab, nagu kõik
keha arendamise tunnid, harilikku keha tööle rakendamisega ja
mõnede jooksu ettevalmistuse harjutustega.

Tund sisaldab 4—5 starti, millele järgnewad wahelduwad
jooksud: 2—3 hoogjooksu (20—30), jooks treeneriwa maa kau-
gusele, jooksud treeneritawast lühedamaa ehk pikema maa
pääle.

Liialduste ärahoidmiseks peab instruktor ettewaatlik olema
ja jälgima, et harjutustele järgneksid tarwilikud puhkused ja
õppetunnid lõpeksid sarnaste harjutustega (aeglane jooks, kõnd,
hingamise harjutused), mis organismi wiivad loomulikku olekusse
(normaal- temperatuur).

21. Sellel jooksul wõib tähele panna 3 osa: 1) hoog-
100 m. jooks. jooks, 2) sammuwõtmine ja 3) lõpujooks.

1) Hoogjooks (waata 17).

Kiire ja õige start omab otsustawa tähtsuse mitte niiwõrd
maawõitmise kui jõu kokkuhoidmise suhtes. Hoogjooksu esi-
mesed sammud ei wõi olla pikad. Kunst seisab selles, et ker-
gete ja lühikeste sammudega kasutada keha raskuse hoogu,
mis järk-järgult lahtisemale ja laiemale sammule wiib. Esi-
mestel meetritel omandatakse täielik kiirjooksu samm (waata 17).

Hingetõmbamine ei too weel kahju ja eemaldab hapniku
puudust: waja on hingata waruks, s. t. wõimalikult sügawalt,
olugi et hapniku puudust weel ei tundu.

2. Sammuwõtmine.

Sammuwõtmine on hoogjooksu loomulik jätkamine. Keha
kerkub ja kaldub wähe ette, pää on rahulik, lõug kergelt tagasi
tõmmatud ja waade juhitud ette (waata 15).

Siin paljastub koolijooksus sagedate harjutuste teel oman-
datud käte ja jalgade korralik automaatiline tegewus.

Jooksja saawutagu sihti wõimalikult otsesuunas. Igast
otstarbetust jõukaotusest, nagu: tiirutamisest, sammu wägiwald-
selt suurendamisest, äkistest ja järskudest pingutustest on tar-
wis hoiduda.

Jooksja ei tohi ärrituda; ta hoidku kõik oma tahtejõud lõpujooksuks.

Sissehingamine olgu sügaw, väljahingamine — lühike. Hingamine ise aga tarwiduse järele, kuid ta ei tohi mitte olla liig kiire.

3) Lõpujooks.

30—40 meetrit enne lõpujoont algab lõpulik wõistlus. Reite lihased omawad siin pätähtsuse. Kui need lihased weel suudawad reit küllalt kiirelt kõrgele tõsta, wõib kiirust suurendada wiimase sammuni (w. 16, äärmise kiiruse saawutamine). Reie ülestõstmine ja kõigest jõust tõuge olgu jooksja kaks päämõtet, millele ta peab lõpujooksul kogu oma tähelpanu koondama.

Lõpujooksul ei tohi sisse hingata, sest see lödwendab kõhu lihaseid.

Otsustawaks kujuneb keha wiimasel silmapilgul ühes rinnakorwi tõstmisega ettepainutamine kolie enne lõpujoont, et kõrwaljooksjatest weel lõpujoonel wõitjaks tulla. Pääle eesmärgile jõudmist ei tohi äkki seisma jääda, waid tuleb jooksu mõni aeg rahulikult jätkata.

22. 200 m. jooksul peetagu kinni 100 m. „hoogjooksu“ 200 m. jooks. ja „sammuwõtmise“ reeglitest.

„Sammu wõetagu“ wõimalikult kiirelt ja peetagu teda kuni lõpuni kõige maa ulatusel.

Weel suurema tähtsuse, kui 100 m. jooksul, omawad siin reite lihased, et alal hoida wõetud tempot. Nende lihaste jõuetus awalduub jooksu lõpul pää ja keha tahakallutamises ja lühendatud sammudes, sest reisa ei suudeta siis enam küllalt ette ja üles tõsta.

Sissehingamine sünnib kogu aeg ühewõrdselt sügawalt läbi suu ja nina, väljahingamine aga puhetena — läbi suu.

23. Lühidamaa-jooksude hulka kuulub ka weel 400 m. 400 m. jooks. jooks. See on kõige wäsitawam jooksuharu ja nõuab füsioloogilisest waatepunktist kõige suuremat ettevaatust.

Selle jooksu samm on üleminek pikamaa-jooksu sammule. 400 m. jooks tarwitab weel rohkem reite lihaste jõudu kui 100 ja 200 m. jooksud, et alal hoida sammu laiust jooksu lõpul. Jooksu kestwusel on wäga tähtis sügaw rütmiline hint gamine. 400 m. jooks on jooks wäsimuse pääle, sellepärast wõiwad wõistlustest osa wõtta ainult jooksjad, kes kehaliselt igakülgsest wälja on arenenud. Wõistlustele peawad eelduma korrapärased ja mitmeaastased ettewalmistused wilunud instruk-

torite juhatusel. Noortele, alla 18 aastat, et ole kohane wõistlustest osa wõtta ja endid selleks treneerida.

24.	800 m. —	keskmiselt	2 min.	35 sek.
Keskliste	1000 m. —	"	3 "	30 "
maadejooks.	1500 m. —	"	5 "	30 "

Allüür. Jalgade tegewus, niisama ka keha seisang on samad, mis lühidamaa-jooksul. Lahkumine seisab ainult selles, et jooksja ei tõsta reit kuni rõhtpinnani Samm — kerge ja wedrutaw. Sammu laius, wastawalt keha ehitusele, minimum 1,50 m. Kiirust tõstetakse wastawa treneerimisega.

Joon. 14.

Start. Start — käpakile; temal on sama tähtsus, mis lühidamaa-jooksul.

Jooksu läbiwiimine. Keskliste maade jooks paneb südamele ja kopsudele suured nõudmised ette ja nõuab wastawat jõu jaotamist.

Üldiselt on kasulik :

1) alata jooksu niisuguse kiirusega, et püsida eeljooksjate vähemas grupis ja sellega hoiduda suuremaarwuliste wõistlejate tülitamistest. Esimene weerand jooksta parajas allüüris;

2) järgmistel — 2 weerandil mitte wähendada allüüri ja

3) wiimane weerand lõpetada kiirallüüris, kokku wõttes kõike jõudu, iseäranis wiimasel 50 sammul, seejuures pidada õiget suuna, et ette jõuda teistest wõistlejatest.

Hingamise rütm. Jooksu wältus nõuab kestawat jõupingutust, mille tagajärjel wäljahingamine omab wäga suure tähtsuse. Tema ülesanne on wastawal määral puhastada kopsu ja wärskendada werd. Wäljahingamine olgu enne õhu kopsudesse tõmbamist wõimalikult täielik. Jooksja peab oskama reguleerida hingamise rütmi nii, et wäljahingamine sünniks sama aeglaselt kui sissehingamine.

Arendamine. Training on wastaw lühidamaa-jooksule. Instruktor kontrolleerigu sagedamini jooksu aega kas kõigil maal ehk teatawatel weeranditel, et kindlusele jõuda allüüri wastawuse kohta.

25.	3 km. keskmiselt 12 min.
Pikamaa- jooks.	5 " " 22 "
(W. joon. 3).	10 " " 50 "

Paremate tagajärgede saawutamisele peab eelduma kestaw ja kawakindel treenerimine.

Allüür Kõigi jooksude wõistlusi, pääle pikamaa-jooksu, tuleb pidada jooksuteedel. Pikamaa-jooksu harjutada kas jooksuteedel ehk murdmaa-pinnal. Suuremad pikamaa-jooksud täidetakse alati harilikudel teedel ehk üle maastiku. Pikamaa-jooksu juures peab jooksja üles näitama oma wastupidawust, kuid peab ühtlasi teatawal silmapilgul suutma arendada ka kõige suuremat kiirust. Et lõpuni wastu pidada, selleks hoiab ta oma jõudu ja tarwitab ühtlast, kerget, sujuwat ja wedrutawat sammu wastawalt oma kaswule ja wõimistele.

Pikkade jalgadega isiku sammud on loomulikult pikemad Lühikeste jalgadega isik wõib jooksu kiiruse tagajärgi kätte saada sammude sagedamisega. Metoodilise igapäewase ette-walmistusega mitme kuu jooksul (aeglane allüür, pikad sammud jalapäkkadel, jooksumaa pikendamine järk-järgult kuni täie kauguseni selles stiilis) töötatakse wälja wedrutaw ja pikk samm, mis on palju tagajärjekam lühikesest, sagedatud ja tihti põrutawast sammust.

Pärast kaswule wastawa pikasammu kätteõppimist tasasel maastikul harjutab jooksja end murd-maastikul. Tasasel, kuiwal ja liuskmaastikul jääb sammule ikkagi oma täielik pikkus, teda lühendatakse ainult sawisel, raskel ja kõrgenewal maapinnal.

Üleminek ühest sammupikkusest teise sünnib sujuwalt ja ruttu, et wäsimust suurendamata aega wõita.

Suurematel pikamaa-jooksudel wõib jooksta mitte ainult päkal, waid ka jalatallal, aga nii, et kannad puudutaksid ainult kergelt maapinda.

Jooksu läbiwiimine. Nagu keskmistegi maade jooksudel alata jooksu sarnase kiirusega, et püsida eeljooksjate vähemas grupis ja sellega hoiduda suuremaarwulise wõistlejatekogu tülitamistest. Igat pikamaa-jooksjat wallaku ainult üks mõte: hoida oma jõudu tarwilise silmapilgu ja maapikkuse kohaselt.

Hingmise rütm. Õigel hingamise rütmil on otsustaw tähtsus. Tema korrapärasus peab teatud arwu sammude järele wälja kujunema ja olema ühtlasi täielik.

Arendamine. Järjekindlale arendamisele peab eelduma wäga tõsine, 2—3-kuuline ettewalmistus. Ettewalmistuse sihiks on pikamaa-jooksja wastupidawuse wäljaarendamine. Seda saawutatakse igakülgsete kehaliste arenduste tundidega, kestwate kõndidega ja ringjooksudega wastawas stiilis jooksuteedel. Järjekindel arendamine kestab mitte vähem kui 2—3 kuud ja peab wiima jooksja sammu ja hingamise rütmi täieliku auto- maatsuseni.

On tarwilik kaks ehk kolm korda nädalas jooksta lühemaid maid kui arendataw distantse. Ainult järk-järgult pikendatakse neid distantse kuni täieliku jooksumaani, seejuures on keelatud wiimasest piirist üle minna. Teistel päewadel töötada pikendatud lõppudega, ühtlasi õiget allüüri silmas pidades. Igal nädalal pühendatagu vähemalt üks päew täielikule puhkusele. Wõistluspäewadel alata jooksu mitte nälgaselt, waid tuleb 3—5 tundi enne jooksu parajalt süüa. Jooksude kestwusel mitte juua, waid tarbekorral loputada ehk puhkida suud märja wammiga.

26. Üks kõige ilusamatest jooksuspordi harudest on Tõkejooks. Tõkejooks. Ta on ühtlasi ka tehniliselt *) kõige raskem.

*) Inglisele on kõige parem tõkejooksu tehnika, mida nemad nime- tawad „bucking“.

Lühidamaa- (kiir-) jooksjad („sprinter“), kellel hääd hüp-
pamise omadused, on kõige paremad tõkejooksjad.*) Tõke-
jooksul on suur tähtsus nii kiiruse kui ka osavuse harjuta-
mistes.

Tõkejooks erineb sama pikkusega tasapinna jooksust üle-
minekuga 10 tõkkest, mis on paigutatud jooksuteele kindlaks-
määratud vahedega.

110 meetri tõkejooksu juures tarvitatakse 1,06 m. kõrgu-
seid tõkkeid, 9,14 m. vahedega. 200 meetri tõkejooksu juures
tarvitatakse 0,90 m. kõrguseid tõkkeid, 15 m. vahedega (F. F.
A. määrustik). 400 meetri, 500 meetri ja 1000 meetri tõkejook-
sul on 0,90 m. kõrgune tõke wastawalt 35, 45 ja 90 m. wahe-
dega (F. F. A. määrustik).

Jooksutee 110 m. tõkejooksul on kaugus stardist (minekjoonelt)
ärajaota- kuni esimese tõkkeni 13,72 m. (hoogjooks), wahe
mine. tõkkest tõkkeni 9,14 m., viimasest tõkkest kuni
lõpujooneni 14,02 m. (lõpujooks).

Eelharju- Tõkejooks nõuab kestvat ja korrapärast etteval-
tused. mistust. Eelharjutused võetagu läbi järgmiselt:

1. Start.
2. Hoogjooks.
3. Üleminek esimesest tõkkest.
4. Jooks üksikute tõkete wahel (kolm-sammu tehnika).
5. Lõpujooks.

Madalad tõkked on lubatud ainult harjutustel algajatega.

Üleminek Start samasugune kui lühidamaa- (kiir-) jooksul
esimesest „käpakile“. Esimese tõkkeni peab jõudma 8 sam-
tõkkest. muga ja 9-maga tõkkest üle minema. Tõkejooksja
peab esimesed sammud minekjoonelt laiemad (maadwõitja-
mad) kui kiirjooksja tegema.

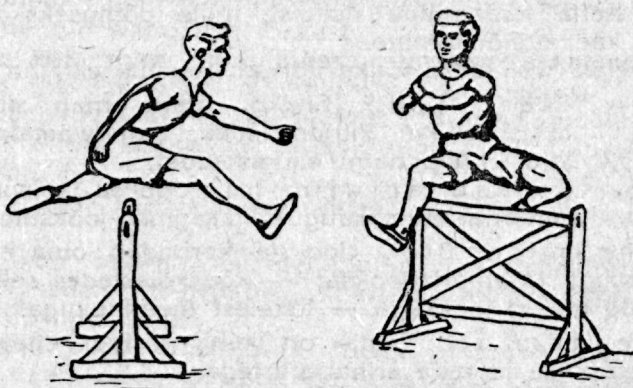
Tõkkest üleminek. Eespool tõket liigub jooksja
täie kiirusega ja umbes 1,50 — 2 m. kaugusel wiskab
ette ja üles wäljasirutatud ja painutatud labaga esijala. Keha
ülempool kaldub ettepoole peaaegu kuni reie wastu puutumi-
seni. Ölgade joon — rööbiti tõkkele. Käsiwars sirutatakse
hoogsa liigutuse ja üheaegselt wastaspoolse jalaga wälja; sel-
lega hoitakse ära keha käänamine ristluist ja saawutatakse
tasakaalu (joon. 15).

*) Paremad tõkejooksjad olid suure kaswuga: hüppe järele puutu-
wad nemad maad ennem kui lühidajalgsed, sellega wõites silmapilkset
aega; samuti on neile kergem kolm-sammu tehnika omandamine.

Joon. 15.

Tõkke kohal sirgub keha, esijalg tõmmatakse alla, labajalg sirutatakse välja, et päkaga kiirelt maapinnale toetuda (1,50 m. tõkkest). Tagajalg peab tõkkest puutumata üle minema. Jooksja painutab tagajala vastu reit ja tõstab oma reie tugevasti külgsuunas, võttes seisangu, mis analoogiline „jala hoop kõrwale“ prantsuse boksi juures. Olad jäävad otse järgmise tõkke vastu (joon. 16).

Joon. 16.

Pärast tõket langeb esijalg jala päkale, paindub kergelt, et keha hüppe lõpul vastu võtta, ja annab siis tõuke. Tagajalg, mis üle tõkke jõudnud, liigub väga kiirelt ette, et

asetuda edasiliikumise keskjoonele esimese jooksusammu lõpul. Käed jätkavad oma harilikku liikumist jooksu suunas.

Kolm-
sammu teh-
nika 9-meetrilist ulatust kahe tõkke vahel peab saavutama kolme sammuga, kuna neljandaga jälle hüpe sünnib.

Enne kolm-sammu tehnikat õppimisele asumist peab hüpe üle esimese tõkke hästi omadatud olema. Hüpe peab olema võimalikult lai ja lame, et jooksusammud tõkete vahel ei oleks laiemad kui 1,5–2 meetrit.

Lugedes hüpete laiust tõkke ees 2 m. ja 1,5 m tõkke taga, jääb tõkete vahel umbkaudu 5,50 m., mis tarvilik on võtta 3 sammuga. See on kaunis raske, arvele võttes, et esimene samm päale üleminekut ei või suur olla ja ka viimast sammu enne hüpet ei tohi liiga suurendada, et keha hästi ette saata. Sellepärast püütagu esimene samm päale üleminekut teha võimalikult laiem.

Wead. 1. Jooksu aeglustamine ja peatamine üleminekul.

2. Aeglane jala tõmme üleminekul.

3. Jõu ja aja kulutamine liig kõrgete üleminekute juures

4. Tõkke või tõkkeosa mahaajamine ja jooksu aeglustamine liig lameda hüppe puhul.

5. Keha ülempoole liig aeglane sirguajamine komistamise tõttu päale üleminekut.

6. Keha käänamine ristluist, mille põhjuseks on mitte-küllaline käe etteõukamine.

7. Jala või sääre tõkke kõrvalt mööda viimine.

Üldised alused 110, 200, 400, 500 ja 1000 m. tõkejooksudele. Start. Lõpp (finish). Start omab siin sama tähtsuse kui kiirjooksudel. Start võetakse käpakile. Lõpp nagu kiirjooksudel.

Jooksu läbiwiimine on sarnane sama kauguse tasapinna-jooksule.

Hingamise rütm. Jooksja korraldab oma hingamist samuti nagu tasapinna-jooksul — kooskõlastades selle rütmi nimelt 400 meetri jooksuga — tõketest üleminekuks.

Arendamine. Tähtis on keha tõsine ettevalmistamine ülempoole ja reite eriharjutustega.

a) Keha painutamine kõrvale ehk käänamine.

b) Täieline jalgade laialisirutamine, mis nii kaugemale viiakse, et niudeluu wahed maha puutuvad. Keha väänamine.

c) Istukil ühe jala väljasirutamine otse ja teise painutamine ühes külje suunas tõstmisega (tõkkest ülemineku järelaimamine).

Arendamise eel käivad ettevalmistus-õppetunnid, mille ülesanne on iga jooksupärgu üksikult kätteõpetamine: tõkkest üleminek, jooks tõkete vahel, start ja lõpp (finish). Instruktor laseb kõigepäält teha üleminekuid üle üksiku ja madala tõkke. Kui see üleminek on juba korralik, siis laseb tema õppida üleminekut üle kahe, kolme jne. tõkete, mis paigutatud määrustes ettenähtud vahemikkudega, kuni jooksja omandab täielikult selleks läbijooksus kindla sammude arvu. Jooks tõkete vahel peab koosnema sammude seeriast, mis täpikäält nii korraldatud, et alati ühe ja sama arvu hüpete järele (sääljures mitte paarisarv: kolm 110 m., seitse 200 m., kolmteistkümme 400 m. jooksudel) jooks oleks iga tõkke ees ühesugune, s. o. et jooksja võtaks tõkke alati samalt jalalt ja kauguselt.

Siis laseb instruktor teha korrapäraseid starte ja reguleerib esimesi samme kuni jooksja osutab hääd seisukorda esimese tõkke juures.

Ainult pääle seda lubab tema tarvitada määrustes ettenähtud kõrgusega tõkkeid.

Arendamist selle sõna otsekoheses mõttes, mis algab ainult siis, kui jooksja oskab täielikult tõkete võtmist, toimib instruktor selles, mis puutub õppetundide (seansside) arwusse, samuti kui teiste jooksude juures.

Arendusõppetunnid (seansid) sisaldawad :

kaks ehk kolm üleminekut kahest ehk kolmest määrustikus ettenähtud wahedega tõkkest;

kaks ehk kolm starti ühes esimesest tõkkest ülemineku-
kuga, üks ehk kaks starti 30-meetrilise ülemineku-
ja tasapinna-jooksu waheldamisi kas kiiruse pääle lühema

kaugusega ehk ülemineku-
kuga sama kauguse ehk suurema kauguse pääle.

Üks kord nädalas on katse seitsme ehk kaheksa tõkkega.

Instruktor walwab, et iga jõupingutus wahelduks küllaldase puhkusega. Kui wõimalik, harjutab jooksja tõketest üleminekut mõlemalt jalalt.

Jooksja peab omandama tõelise automaatsuse. Tema ettevalmistuse mõõdupuuks on see, et ta wõiks oma jooksu kiniseotud silmadega ühtegi tõket maha ajamata läbi wiia.

E. S. L. mää- § 88. 1. Igale teele pannakse kümme 106 cm.
rus. 110 m. kõrgust walgeserwalist tõket, 9,14 m. üksteisest
tõkejooks. eemal. Minekjoonelt esimese tõkkeni on 13,72 m.
ja wiimasest tõkkest lõpujooneni 14,02 m.

2. Jooksu kaotab võistleja, kes ajab enam kui kaks tõket või tõkkeosa, ei püsi algusest kuni lõpuni omal teel ehk ei tõsta jalgu üle tõkete, vaid wiib jala või sääre mõne tõkke kõrvalt mööda.

3. Rekordiks kõlbab ainult „puhas jooks“, milles kõik tõked püsti on jäänud (XL).

Tä h e l p a n e m i s e k s : Teistes rahvuslikes võistlustes pääle Eesti esiwõistluste (meister-) võib tarwitada ka 91,4 cm. kõrguseid tõkkeid.

400 m. tõke- jooks. 89. 1. Igale teele pannakse kümme 91,4 cm. (3 inglise jala) kõrgust walgeserwalist tõket. Minekjoonelt kuni esimese tõkkeni on 45 m., tõkete wahe 35 m. ja wiimaselt tõkkelt lõpujooneni 40 m.

2. Kõigis muis suhteis peetakse silmas 110 m. tõkejooksu määrusi (XLII).

27. Takistus- jooks. Takistusjooksu võib teha üksikult ja meeskondadega 800—3000 meetri piirides. Loomulikkude ja kunstlikkude takistuste arv jääb wabaks. Üldse aga peawad jooksuteel olema järgmised takistused :

Üks takistus kõrgushüppeks, kaugushüppeks, kaugusekõrgushüppeks (aed ja weekraaw) ja ronimise sein (umbes 2,50 m. kõrge ja 6 m. lai), wastawalt osawõtjate hulgale (meeskondade võistlustel vähemalt 3 m. kõrge). Kus võimalused olemas, sääl ka takistused ujumiseks. Ühe meeskonna meeste wastastikku aitamine kõrgetest takistustest ülesaamiseks on lubatud. Takistusjooksu oskus seisab selles, et takistusi wõtta võimalikult wäiksema jõupingutusega. Seda saawutatakse ainult selle läbi, et enne takistuse wõtmist enesele selgeks tehakse, missugusel wiisil seda otstarbekohasem on wõtta. Tõkkeid wõetakse tõkejooksu stiilis. Wesiaukudesse hüpata rahulikult. Kõige suuremat jõupingutust nõuawad kõrged ronimise seinad, milleks eriline ettewalmistus tarwilik.

E. S. L. mää- § 90. Takistusjooksus tarwitatawad aiad ei wõi rused. kõrgemad olla kui 91,4 cm. Wesiaukude ees olewad aiad olgu kindlad.

Wõistleja peab igast takistusest (ilma teda maha lükka-mata) ja igast august üle hüppama, misjuures ta takistustest ülehüppamisel kätele võib toetuda. Wõistleja, kes takistusest wõi august mööda läheb, kaotab jooksu.

28. Nende jooksuspordi harude pääeesmärgiks on Murdmaa- ja metsajooksud. wälja töötada wastupidawust. Jooksu stiili parandamiseks nad ei kõlba, sest et maapinna iseäraldused tingiwad tihti lühendatud sammu. Wastu mäge tuleb jooksta wäga lühikeste sammudega ja kergelt painutatud põlwedega. Alla mäge ei tohi jooksta suurte kukkumissammudega, sest langewa keha raskuse ülewahoidmine tarwitab jõupingutuse suurendamist. Kaugushüpete eest üle maapinna konaruste tuleb hoiduda, — see raiskab palju jõudu, mida wäike ajawõit ära ei tasu. Kindlatest takistustest tuleb üle sammuda, mitte aga hüpata.

E. S. L. määrus. § 91. 1. Wõistlust teostatakse mõõdetud teedel, kuid minekut ja lõppu wõib siiski spordiplatsile asetada.

2. Wõistluspind olgu korralikult piiratud — pahemalt poolt punaste ja paremalt poolt walgete lippudega, mis 125 m. pääle silma paistawad (XLIV).

3. Jooksumaa pikkus ja maapinna laad wõiwad ükskõik missugused olla, ainult peab neist wõistlejaile pääjoontes sedawõrd teada antama, et wõistlejad wõiksid omale sobiwad jalanoõud muretseda, harjutada ja samasugusel maapinnal jookstes tutwuneda.

29. Teatejooks kujutab enesest kõige kiiremat teate Teatejooks. käest kätte andmist pärast kindlaksmääratud maa-kauguse ärajoksmist. Teateks tarwitatakse puust pasunat (keppi), mis ei wõi üle 30 cm. pikk olla, ümbermõõt 12 cm. ja raskus vähemalt 50 grammi.

Keskmiised tagajärjed on järgmised :

400 m. (4 × 100) — 54 sek.

1600 m. (4 × 400) — 4 min. 40 sek.

1000 m. (10 × 100) — 2 min. 20 sek.

O'ümpiaadide teatejooks : 1600 m.

(800 m., 400 m., 200 m., 200 m.)

Rootsi teatejooks 1000 m. (400 m., 300 m., 200 m., 100 m.).

Pääle nende teatejooksu kujude wõib tarwitada ükskõik missuguseid teisiti kokkuseatuid, mis aga wõimaldaks kõigile komandidele osa wõtta jne.

Jooksurada mõõdetakse täpikäält igale komandile eraldi. Iga jooksja minekupaik märgitakse joonega.

Joon. 17.

Wahetuspaik. Teate üleandmine sünnib 20 meetri piirides. See tähistatakse iga komandi jaoks eraldi, sel teel, et 10 m. eespool ja 10 m. tagapool wahetuspaika tõmmatakse jooned. Pikamaade teatejooksudel võidakse 20 m. wahetusala e äratähendamine ka ära jätta.

Teate edasiandmine. Oskusel ja wilumusel teadet kiire jooksu pääl (lennul), aega raiskamata, üle anda on eduks otsustaw tähendus, mispärast see osa erilist ettewalmistust wajab. Üleandmine peab sündima mõlema jooksja kõige kiirema jooksu ajal. Häädel jooksjatel sünnib üleandmine harilikult wahetuspaiga keskkohal.

Edasiandja. Edasiandja hoiab wasaku käega teate tagumisest otsast rõhtjoones. Üleandmise eel wiskab ta käe teatega ette wastuwõtja parema käe kämbla kõrgusele ja pistab wahetusala piirides teate wastuwõtja parema käe awatud kämblasse.

Wastuwõtja. Wastuwõtja asub tagasi waatamata jooksule, kui üleandja jõuab temast 4—6 m. kauguseni. Arendades suuremat kiirust, sirutab ta parema käe awatud kämbлага taha — põial on haruli. Teate wastuwõtmise järele paigutatakse see kohe paremast käest wasakusse. Teate üleandmisel on jooksjate kehad üksteisele ligistikku. Hääd meeskondade juures sünnib üleandmine pea märkamata ja takistamatult. Käte suurem väljasirutamine ei paista kummagi jooksja juures silma. Wastuwõtja ei tohi tagaselja sirutatud kätt mitte kõrgel hoida, kuna üleandja omalt poolt teadet otsaga mitte ette, waid ülespoole peab hoidma.

Wead. Reglane teate üleandmine ja kiiruse kaotamine üleandmisel hiise hoowõtmise tõttu jooksuks;

20 m. wahetuspiiridest üleminek, mille tõttu jooksu ei loeta; teadet ei wõi paremast käest wasakusse üle anda väljaspool wahetuspiire.

E. S. L. määrus. § 93. 1. Teatejooksu wõib teostada wõistlusrajal (siis peab see ühel sihil minema), maanteel wõi maapinnal.

2. Salga koosseisu ei wõi pärast eelwõistlust muuta.

3. Kui teatejooksu 400 m. wõi lühema maa pääle teostatakse ringteel, peab igal salgal oma eriliselt mõõdetud rada olema (XLII).

4. On jooksjate teesad juba määratud, peab iga wahetuspaik selgesti ära märgitama, niisama ka wahetus 10-meetril. maal kummagil poolel (XLII).

5. Wahetus sündigu ainult nende wahetuspiiride sees. Wastuwõtja wõib ka wahetusalast väljaspool oodata, kuid teadet ei tohi ta mujal puutada, kui ainult wahetuspinnal.

6) Teade antagu käest kätte, mitte wisata (XLI).

7. Kui wahetuspaigal tungi wõib oletada, siis peawad teate wastuwõtjad, siseserwalt arwates, samas järjekorras asuma, nagu loositud minek sündis.

8. Eksimineku eest karistatakse eksijat jooksuulatuse kordamisega (mitte kogu jooksupikkusele wastawalt) (XIII).

Teatejooksu Esimene jooksumaa antakse harilikult meeskonna taktika. kõige paremale jooksjale, wiimane jooksumaa teisele kõige paremale.

30. Riietus olgu kerge. Ta ei tohi takistada hingamist ega liigete liikumist. Kõige kohasem on: warukateta puuwillast trikoo ja lühikesed laiad püksid, mis ülewal hoitakse mitte spordi wõõga waid läbiaetud nõõriga.

31. Jooksuteel tarwitatakse naeltega jalanõusid. Naelad on pikemad ehk lühemad, wastawalt jooksutee kõwadusele.

Tõkejooksu juures tarwitatakse naeltega jalanõusid kahe naelaga kontsa all, nagu hüppekingadel.

Jooksuks murdmaastikul tarwitatakse, wastawalt maapinna iseloomule, lühikeste naeltega jalanõusid, madalate kontsadega ja rihmaga üle jalatõusu kinnitamiseks, ehk lõuendist kingi konarliste gummist taldadega.

32. Üldine töökawa wõidakse kokku seada kuu, weerandaasta ehk aasta pääle. Lihtsam on seda teha niinimetatud kooliaasta kohta, sest see wõimaldab väga praktilise tööjaotuse, mis täielikult kooskõlas ühiskondliku elu tingimustega ja nõuetega.

Aasta jaotatakse töö waatepunktist kolme perioodi:

1) Ettewalmistaw periood:

a) Keha üldine arendamine.

b) Organismi arendamine järk-järgul suuremale tööle.

Üksikasjade õppimine ehk mitmesuguste harjutuste täitmise mehanismi wiimistlemine.

2) Keskperiood:

a) Täitmine raskemates tingimustes kui õppimise aja-
järgul.

b) Kõige raskemate harjutuste proovimine.

c) Praktiliste tagajärgede saavutamine ja wastavate nõuete täitmine.

3) Lõpu-periood:

a) Kahel eelmisel perioodil omandatud võimete praktiline kasutamine.

b) Eriline osavuse ja mehelikkude omaduste arendamine igasuguste mängude ja sportide abil.

I. Ettetöömistaw periood.

Nädalad.	Kiirjooks.		Pikamaajooks.		Märkused:
	Kaugus.	Maksimaal-aeg.	Kaugus.	Maksimaal-aeg.	
1	Kehalise kasvatuse arstline järeelvaatus. Kategoriasse jaotamine. Isikukaartide kokkuseadmine.				<p>1) Toodud kiirused näitavad maksimaalseid jooksu aegu kollektiivsete gruppide-na umbes 18-aastaste noortemeestega. Üksik- ehk wabajooksudel, kus allüür tuntawalt kiirem, kujutawad need arwud umbkaudu seda, mida vähemalt peab suutma arendatud 16-aastane normaalne kehaehitusega isik.</p> <p>2) Kiirjooksu harjutatakse kehalise kasvatuse tundide teisel poolel nädala wiiel esimesel päewal. Samade tundide esimest poolt kasutatakse keskmiselt 500 m. loomuliku allüüri-ga jookside harjutusteks.</p> <p>3) Pikamaajooksu harjutatakse ainult kord nädalas ja seda tehakse laupäewal kehalise kasvatuse tunni esimesel poolel.</p>
2	30 m.	6 s.	1000 m.	5 min.	
3	40 "	7 "	1500 "	7 m. 30 s.	
4	50 "	8 "	1500 "	7 " 15 "	
5	60 "	9 "	1500 "	7 "	
6	70 "	11 "	2000 "	10 " 40 s	
7	80 "	13 "	2000 "	10 "	
8	90 "	15 "	2000 "	9 " 20 "	
9	100 "	17 "	2500 "	13 " 20 "	
10	100 "	17 "	2500 "	12 " 30 "	
11	100 "	16 "	2500 "	11 " 40 "	
12	100 "	16 "	3000 "	16 "	
13	100 "	16 "	3000 "	15 " 30 "	
14	100 "	15 "	3000 "	15 "	
15	100 "	15 "	5 km.	25 "	
16	Katsete toimimine ja arstline järeelvaatus.				

4) Kõnd jala warwastel, keha ülempoole liigutused ja pikad hingamised peawad alati lõpetama pikamaajooksu.

II. Kesk-periood.

1) Kiirjooks.

a) 30—100 meetri jooksude kawa kordamine: Allüüri kuni wiimseni väljatõõtamine (wiimistlemine). Kiiruse suurendamine.

b) Tõke-, takistus- ja teatejooksude algharjutused.

2) Pikamaajooks.

Eelmise perioodi kawa kordamine. Allüüri kiirendamine tasapinna jooksul. Jooksud tõuswal ja teistel maastikkudel.

Tornidesse jooksmine.

III. Lõpu-periood.

a) Tasamaajooksude arendamine.

b) Tõke-, takistus- ja teatejooksude arendamine.

c) Mängud.

d) Wõistlused.

Distsipliin.

(Järg).

Kaswatus saab oma ülesandega edukalt toime ainult siis, kui selleks on loodud soodsad tingimused. Sõjawägede elu ja teenistuse olu eraldub igasugusest teisest olust ja sellepärast mõjub ta harilikult õige tugewasti harjumata inimese pääle. Seda üleminekut eraelust sõjawäe teenistusele peab võimalikult pehmemdama ja kergendama, wõimaldades sellega järkjärgult sisse harjuda. Lihtsus ümberkäimises ja tählepänelikkus, rahulik ja häätahtlik wahekord, kõigi korralduste arusaadawus, nõuete piiramine alguses, samutigi formalismi puudumine — kõik see wõib asjale ainult kasu tuua. Edasi, järkjärguline tutwunemine elu ja teenistuse korraga, uute inimeste tählepänelik tundmaõppimine, huwiäratamine töö wastu; nõudmiste wali wäljawalik ja nende silmnähtaw wadjadus igaühele; püsikus ja õiglus, kannatlikkus ja omawoli puudumine — kõik see loob teenistusele soodsa aluspinna ja hõlbustab järgnewat kaswatusetööd.

Wiimane seisab selles, et sõdurile kindlasti sisendada kõlbliki aluseid, omadusi ja harjumusi. Seda saawutakse üldse: kõigi mõistete algpõhjuste omandamisega, kõigi teenistuse nõuete alalise walju täitmisega, nõuete seaduslikkusega ja nende täielise kooskõlastamisega tegeliku elu ja teenistusega, kindla sisemise side loomisega, lõpuks, ülemate ja seltsimeeste isikliku mõjuwuse ja eeskujuga. Ainult niisugusel korral harjub sõdur austama seadust ja ülemust, waatab wiimaste pääle kui seaduse esitajate ja seaduse täitmise järewalwajate pääle. Sellega ühenduses seada terwe teenistus ja kõik tegewused ning harjutused nii, et nad esile kutsuks neis nõutawate omaduste ja harjumuste wadjadust, et wiimased leiaks omale tarwitamist elus, nende ülesnäitamine aga — wastawat hindamist ja toetust. Ühes sellega kõrwaldada kõike negatiiwset ja kahjulikku, juurtega wälja kiskuda kõik see, mis kitsendab ja maha rõhub

waimu, takistades kasvatuse ülesannete läbiwiilmist (ühetaolisus, igawus, tardunud shabloon).

Sõjawägi ei ole miskit täiesti iseseiswat, ta on tihedalt ühendud üldise elu waimuga ja korraga, rahwa kultuuriga ja iseäraldustega. Kõige täiusklikum sõjawägede juhtimine, kõige soodsamad elu ju teenistuse tingimused ei suuda weel iseene-
sest kõik teha. Sõjawägi on rahwa peegeldus kõigi tema omadustega; aja waim ja elukord wajutawad tema pääle oma pitseri. Sellepärast on sõjawägede edukas kasw tingitud mitte ainult tema erilisest ettewalmistusest, sõna laiemas mõttes, waid kõigepäält neist üldistest alusandmetest.

Sõjawägi ja iga üksik sõdur on sõjas niisugused, millisteks neid on teinud kogu rahuaegne üldise ja sõjawäe elu ja olukord. Siit järgneb, et selleks, et täita oma ülesannet, peab sõjawägi rahu ajal tegema ainult seda, mis tarwis läheb sõjas; kõik puudused mõjuwad möödapääsamatult lahingu edu pääle; kõik üleliigne toob kahju sellele eule. Kuid sõjawägede lahingulist ettewalmistust ei tohi piirata ainult erilise haridusega. Sõduri mõistuse ja südame õige kaswatus on eestkätt tähtis ja keeruline ülesanne ja peab seisma esimesel kohal. Ilma selleta ei ole sõjawäeline organism liidetud, põhjendud ja järelikult ei oma ta tugewust ja wastupidawust. Lahingulise ette-
walmistuse ühtlus tingib selle koondamist ühe isiku juhata-
misele.

Sõjawäelise kasvatuse päämine raskus seisab selles, et inimesele tuleb sisendada omadusi ja jooni, mille üheaegne arendamine nõuab temalt kõrget kõlblist ja waimlist painduwust. Sõdur peab kandma oma südames walju kohusetunnet, peab mahutama endasse alluwuse ja sõnakuulmise ühes tahtejõu ja iseseiswusega, täpipäälse täitmise ühes aruka mõtlemiswiisiga; algatuswõime ja hoogsus peawad olema ühendud ette-
waatlikkusega ja puht mekaanilise iseloomuga ning harjumus-
tega; wali arupidamine peab liituma oskusega riskeerida.

Kõik see nõuab tähepanelikku, läbimõeldud tööd, wastawat juhtimist ja soodsat olukorda.

Juhtimine on sama kaswatus, kuid selle sõna laiemas mõttes. Ta mahutab endasse mitte ainult kasvatuse küsimused, waid üldse terve lahingulise ettewalmistuse. Kuna kaswatus teeb tegemist pääasjalikult üksiku inimesega, kõib juhtimine enam masside, suurte sõjawäeliste ühenduste kohta. Sõjawäelise juhtimise ja kasvatuse sisu on sarnane inimese üldisele kõlblisele täienemisele, kuid sõjawäes on selleks waja-
liste aluste ja omaduste arendamisele antud mitmes suhtes eriline suund, wastawalt sõjaasjanduse loomusele ja nõuetele.

Kasvatades hääd sõdurit, püüame sellega wälja töötada temast ka wäärilist kodanikku.

Sõja päämine tööriist on inimene. Wälja minnes pääasjalikult inimese kõiblisest loomusest, peab kaswatus arendama tema paremaid, tugewamaid külgi, suunides neid sõjaasjanduse kasuks ja maha surudes nõrgemaid ja eitawamaid külgi. Kaswatus ei tohi iialgi wälja minna inimese madalaist iseloomu külgedest ja omadustest. Niisugune kool on täiesti ebaõige, sest tema ei kaswata mitte sisemiselt, waid piirdub pääasjalikult wälimisega, mõjub enam karistustega ja igasugu keeludega. Uues sõjawäelises koolis peab olema kaswatuse aluspinnaks kõigepäält inimese isiklik häatahtlikkus. See kool peab wälja minema inimese hinge kõige walgemaist ja kõrgemaist külgedest. Kuid, minnes kõrgemat tasapinda mööda, ei tohi kaswatus kaugeneda sõjawägede igapäewasest elust; ta peab tihedalt ühinema ümbrusega, isegi arwesse wõttes peensusi, ku'd ta ei tohi iialgi lasta seda ümbrust enese üle wõimust wõtta.

Püüe täita kõike tarwilist ühe korraga ei ole kõlbulik sõjawägede juhtimises. Peab alati algama pääasjast, lähtepunktist, ja järk-järgult üle minema teiste asjade juurde, eraldades eesmärgi abinõudest, sisemist wälisest, tähtsat peensusetest. Sellest kinni pidades ei kaldu juhtimine iialgi õigelt teelt kõrwale ja ei jäta waele midagi olulist. Kõik muu lisatub juurde omal ajal.

Arwestust ei tohi pidada üksikute inimeste järele, kes suudawad kõrgemale tõusta massist, waid keskmise inimese järele, kõigi tema häädustega, nõrkustega ja puudustega. Ainult siis tugeneb ta kindlale alusele ja on seotud sõjawägede tegeliku eluga.

Ei ole küllalt sellest, et määrata kindlaks sõjawäelise juhtimise ja kaswatuse õiged põhimõtted; peab oskama neid ellu wiia. Juhtimise ja kaswatuse üldine suund peab sisalduma järgmises:

Armastada ja teada oma asja ja elada sõpruses oma kaasteenijatega. Loobuda isiklikust kasupüüdest; elada üldisele kasule.

Juhtida sõduri hinge kõrge ja walgusrikka jõu poole, mis sisaldub õigluses, ausameelses kohusetäitmises ja tugewas wastastikuses ühenduses. Kõik ühe eest, üks kõigi eest. Olla alati orienteeritud ja aru saada oma ülesandest. Hoida kokku, mitte iialgi üksteisest maha jääda; jagada muret ja lõbu, wi-

letsuse- ja rõõmupäewi, isegi surma. Töös tugeneda ideelistele inimestele, kes suudawad kõrgemale tõusta üldisest tasapinnast.

Kutsuda esile usku juhtimisse, arusaamist ja huwi asja wastu. Toetada iga kasulikku tööd ja algatust; äratada inimestes loowaid jõude, mis, wõib olla, wiibiwad uinakus. Hoiduda paljusest, wõtta eestkätt kõige tähtsama ja alata kergemast. Juhtida asja kindlalt, süstemaatilisel ja õieti, walides selleks harilikud igapäewased teed ja pidades kinni tegeliku elu nõuetest. Tähepanelikult reguleerida asjakäiku ja tuua temasse parandusi, wastawalt kogemuste näidetele.

Kõrwaldada kõike seda, mis külwab waenu, wastastikust arusaamatust, wiib loidusele ja waimu langusele, ja wõidelda kõigi eelarwamisega. Selle asemele luua erksat meeoleu, õigeid lahingtraditsioone, sõprust ja seltsimehelikkust, wastastikust abistust ja wäljapäästmist. Luua wäeosas niisugust waimu ja wahekordade laadi, et eluolu ja teenistus muutuks lihtsaks ja meeldiwaks kõigile.

Juhtimise ja kaswatuse üldine waim peab olema inimlik, õiglane ja rahulik; tema peab wastu tulema inimeste päremaatele omadustele ja tundmistele, äratades neis iseseiswust ja isetegewust; samal ajal peab ta olema energiline, nõudlik, kindel ja läbistud waljust kohusetundest. Teisest küljest, nõudlikkust ja waljus ei pea tegutsema pimesi, wahetagematult, waid alati mõistlikult ja wastawalt igale üksikule isikule ja olukorrale.

Südame tee — otsekohese ja häätahtliku tähelpanu äratamine — on kõige õigem ja kiirem tee inimese kaswatuse juures. Ainult seda teed kaudu wõib tungida inimese hinge ja äratada temas kõige kõlawamat wastukaja. Iseäranis suure tähtsuse omab see asjaolu karmis sõja elukorras ja eriti lahingus.

Kaswatama peab iga üksikut sõdurit ja terwet massi, minnes eesmärgile ühel ja samal teel. Sõjawägede kaswatust, nagu iga ettewalmistust üldse, peab algama pääst — juhtiwast koosseisust. Sellega luuakse õige kool, mis oma teadmised edasi annab massile. Siit järgneb aga juhtiwate jõudude ja ligemate täitjate hää wäljawaliku tähtsus.

Siin oleks õige kohane järgmine ütetus: „Walitsejad, walige omale inimesi, kellele teie soowite kinkida oma usaldust, arwesse wõttes ettemääratud ülesandeid; kuid usaldage puhtsüdamlikult neid, keda teie olete wälja walinud pääle kindlat järeelkaalumist: näidake neile üles austust ja tasuge wääriliselt nende teeneid, laitke ja karistage neid inimlikult ja sõbralikult — südamlikult, ettewaatlikult, tähepanelikult. Olgu teie esimeseks

teaduseks inimeste tundmine, samutigi teie päämiseks püüdeks — inimese wääriline hindamine“ (Ertshertsog Karli „Aforismid“).

Kaswatus ei suuda luua sõduris kõiki nõutawaid omadusi, näiteks wahwust; mõnda neist aga, näiteks ühendust, seitsimehelikkust suudab ta arendada tarwilisel määral; teiste wäljakujunemiseks peab ette walmistama soodsa pinna.

Truudus isamaale on üldise kaswatuse ülesandeks. Isamaa mõiste peab lahutamatult ühendud olema rahwaga. Rahwa huwid ja kodanik-sõduri kohus isamaa wastu on ligidalt üksteisega seotud mõisted. Tagasi eraellu astudes peab sõdur jääma weendunuks, et sõjawägi on suure enesosalgamise, loobumise ja truuduse kool ja et sõjawäe pääle tugeneb riigi julgeolek ja jõud.

Kohusetunnet saawutakse teadwuse arendamisega, osalt usaldusega seadusesse ja ülematesse, wiimaste autoriteediga ja tugewa sisemise ühendusega. Neid omadusi hoitakse alal mitte waljusega ega karistusega, waid terve teenistuse ja elu soodsa olukorraga, ülemate raugemata järklwalwega, wiimaste oskusega end käsualuste keskel üles pidada, mõistlikkude ja õiglaste nõuetega ja wiimaste järjekindlusega ja ühetasasusega.

Tugewa sisemise ühenduse loomiseks ja arendamiseks on waja: tunda oma wäeosa, olla tema lähedal, ja mitte ainult üldises mõttes, waid igas üksikus elu ja teenistuse awalduses — lahing, õppus, lõbustus, pühad j. n. e. — osata mõjuda käsualuste mõistuse ja südame pääle, kasutades kõiki soodsaid juhuseid, nagu — isiklik eeskuju, igasugune tähelepanu, abi ja ergutus, wastaw kõne, käsk j. n. e. — ja, lõpuks, teha wäsimata tööd selles suunas.

Sõjas saawutawad lõpuliku edu ainult pääletungi tegeused. Seepärast omab sõjawägede juhtimine aktiivse wahwuse, edasitungi ja otsuslikkuse waimus hiigla tähtsuse. Kuid, nagu kord juba öeldud, need omadused ei moodune otsekohe kaswatuse abil: ühenduses elu ja teenistuse üldise oluga wõib kaswatus walmistada soodsa pinna nende istutamiseks ja arendamiseks. Peab hoolega kultiveerima elulist nõudmist igasuguse julguse, tahtejõu arendamise ja otsuslikkuse pääle, reguleerides ja ergutades nende awaldusi. Füüsilise julguse arenemisele aitawad kaasa wastawad harjutused.

Algatuswõime, iseseiswus on lähedased eelmistele omadustele; järelikult saawutakse nende arenemist samade abinõudega. Algatuswõime on tundlik omadus; tema arenda-

misega peab olema iseäranis ettevaatlik. Oskuseta jäme ümberkäimine temaga võib sootuks ära hävitada tema õrnad kasvud. Ellukutsutud algatuswõimet võib ja peab täiendama, juhtides teda õiget teed mööda; ümberpöörduvalt, võimalikkude esimeste wigade äkiline hukkamõistmine wiib pahatihti nii kaugele, et ta enam ei ilmu.

Teistest teenistuses tarwilistest omadustest on iseäranis tähtsad: kannatlikkus, rahulikkus, kiirus, täpikäpsus, arukus, tähpanelikkus ja oskus hinnata olukorda, lõpuks, wähenõudlikkus ja wastupidawus. Kõik need omadused on kõrgelt tähtsad sõjaasjandusele, mis asub elu ja surma piiril, on ümbritsetud juhusetega ja kus igaühele usaldakse nii palju.

Kui olukorra õige hindamine ja osaw kasutamine ülema poolt wiib edule, siis annawad iga üksiku sõduri kiired ja arukad tegewused temale suure abistuse, arendawad teda; wastuoksa, mekaaniliste harjumuste puudus, ehk nende nõrkus üksiku sõduri juures häwitab lõpulikult asja, mille nurjaminek oli põhjendud wale otsustega ülewalt poolt, samuti aeglustustega ja kahtlemistega.

Kannatlikkus, wähenõudlikkus ja wastupidawus on sõjamehele ilmtingimata tarwilikud; temal tuleb palju kannatada — külma, nälga ja wiletsusi; tema peab oskama enese üle walitseda.

Harjumust on kõigeks waja; ilma selleta ei saa läbi üheski tegewuses, seda enam sõjaasjanduses.

Kiirus, täpikäpsus, arukus ja igasuguse elukorra hindamine on eestkätt nõutawad lahingtegewuses. Sõjawäed, kel kõrgemal määral wälja arenenud need omadused, eriti aga kiirus, — mis endas eeldab ka julgust ja mehisust, — on tihtipäälle wõitmatud, waatamata waenlase ülekaaluwa jõu pääle.

Sellepärast peab rahuaja elu ja teenistus inimesi selleks ette walmistama, mis neid ootab sõjas.

Rahulikkus on hariliku inimese loomulik omadus. Kuid nüüdisaja elu muutuwad olud, kiired üleelamised ja sellest olenew närwlikkus rõõwib paljudeltki selle tähtsa omaduse. Siin peab appi tõttama kasvatus, mis ühes wastawa elu- ja teenistuse tingimustega inimest peab õpetama tarwilisel määral enese üle walitsema. Rahulikkusel on siis wäärtus, kui ta ei ole tingitud nõrkusest ehk ükskõiksusest asja wastu, waid tugeneb jõule ja awaldub tagasihoidlikkuses, samuti omaduses mitte kunagi pääd kaotada, mis tarwilisel momendil muutub energiaks ja otsuslikkuseks.

Kasvatust peab toimetama püsiwalt ja süstemaatilisel, leides temale toetust mitte ainult sõjawäelises elus, waid ka üldise elu awalduses ja kõigi sõjawäelaste isetegewuses.

Wastawad lõbustused on wäga kasulikud toed kaswatus-töös, kui nad kooskõlas kaswatuse üldise suunaga, toowad ühendust ja waimu wärskendust (teaater, tantsud j. n. e.).

Wale traditsioonid on kahjulikud, nagu kõik eelarwamised. Sõjawäeline traditsioon on kasulik ainult siis, kui ta on kooskõlas aja ja teenistuse waimuga, toob sõprust ja seltsimehelikkust, mõjub kohusetunde, lahingulise waimu, wäeosa wäär-tuse kindlustamiseks ja kutsub üldisele abistamisele.

Kiidustuse abinõud.

Kiidustus, kui distsiplinäär-abinõu, omab palju suurema mõjuwuse kui karistus, sest et ta tõstab inimeses enesetunnet, autunnet, kuna karistus mõjub inimese meeoleolu pääle rõhu-walt. Õiglane teenistuse hääkskiitmine aitab kindlustada usku *juha amisse*, oma jõusse, ta ergutab waimu ja äratab igaühes rahuldustunnet. Teisest küljest võib hääkskiitmine esile tuua rahulolematust, laimdusi ja kadedust, mis rikub häid wahe-kordi. Sellepärast peab teda wõtma tõsiselt. Paremaks abinõuks, et hoiduda halbade tagajärgede eest, on siin ülemate tähepanelikkus, õiglus ja oma käsualuste tundmine; üldise arwamise mõistlik kasutamine on selles asjas paremaks mõõdupuuks.

Iseäranis suure tähtsuse omawad kiidustuse abinõud sõja ajal. Kuid siin peab tarwitama kõige suuremat ettewaatust, siin ei tohi talitada heldel käel, waid õiglase südametunnistuse järele, s. t. — jagada kiitust ja autasu ainult neile, kes seda tõesti on ära teeninud. Mida kauem kestab sõda, seda suuremaks tõuseb tema tähtsus. Kannatud ja hädad puhastawad wäeosa esiteks alawääruslikust elemendist, mis esimesel wõimalusel püüab loobuda teenistusest, siis keskmistest ja nõrkadest sõduritest. Rindesse jääb ainult walitud, lahingmõllus karastunud element, mida juhib autunne, mitte aga tasuootus ja karistusehirm.

Kiidustuste awaldamise kord peaks olema järgmine: oma autundmuse awaldamine; hiilgaw otsus riwi ees; wäljawalik ülesannete täitmisel, mis wõimaluse annawad silma paista; tänu teenistuse nimel wäeosa päewakäsus. Iseäralist wah-wust ilmutanud sõdurid esitakse kõigile kindralitele. Auaste; aumärk.

Wastutegewuse abinõud.

Üheks distsipliini alalhoidmise abinõuks on laitus Selle asemel, et karistada, on tihtipääle küllalt laitusest, seda enam, kui ta awaldakse seltsimeeste kuuldes ehk riwi ees. Kuid täielist karistamattust üldse lubada ei tohi — see lagundab sõjawäge. Teisest küljest aga ei pea unustama, et karistamine on möödapääsmatu pahe; ta on äärmine abinõu, mida tarwitama peab ainult siis, kui on lõpnenud kõik teised abinõud, ehk kui olukord ei luba teisiti talitada. Mida vähem karistusi, seda suuremat kasu toob see asjale.

Kui aga teised abinõud on kaotanud oma mõjuwuse, peab tarwitama karistust, ja seda waljemat, mida tähtsamad on üleastumiste tagajärjed. Iseäranis waljud peawad olema karistused sõja ajal, sest et rahuajalises olukorras võib karistustes pidada teatud järjekindlust — jätta karistatu puhkuseta, paigutada kartserisse, wangimajja, distsiplinaar - kompanisse. Eeljoonel puuduwad need võimalused, kuna karistus iseenesest ilmub pääasjalikult hoiatawa eeskujuna teistele. Selle tõttu peab ta ka kiirelt järgnema üleastumisele.

Kõige kasulikum karistuste järjekord oleks: noomitus nelja silma all, siis kaasteenijate juuresolekul, siis riwi ees; sellele järgneks määramine erakorraliselt toimkonda, siis arrest ja, lõpuks, kohtu alla andmine.

Kuid wõim, eriti aga distsiplinaar - wõim, esitab eneses mitte wähe ahwatlusi; ta võib inimest rikkuda ja õigelt teelt kõrwale wiia. Igasuguse wõimu kuritarwitamine on kuritegu; see muudab distsipliini omawoliks ja rööwib käsualustelt kõik teed iseseiswusele ja isetegewusele. Omawoli kõigutab usku seadusesse, wõimu enese autoriteedisse üldse ja ülema autoriteedisse eraldi. Sellepärast peab wiimane hoolikalt walwama enese järele, alati enesele aru andma igast oma tegewusest ja sammust.

Ülem peab kõigist paremini mõistma igasuguste käskude mõju ja wäärtust, andes neid ainult siis, kui waja, mõistlikult ja arusaadawalt, andes enesega eeskuju ja nõudes alati nende täpikäälset täitmist kunni lõpuni. Käskima peab üldse vähem, püüdes ära hoida selle wadjadust teadlikkuse, iseseiswuse ja isetegewuse arendamisega oma käsualustes.

Karistus peab wälja minema isiku õiglasest hindamisest, mitte milgi tingimisel aga ei pea ta olema juhitud wäiklusest ja juhusest. Distsiplinaarseaduste käsitamisel peab arwesse wõtma: esiteks, rahwa üldist iseloomu, eriti aga selle maakonna iseäraldusi, mille elanikkudega on komplekteeritud

wäeosa; pääle selle — käsualuste indiuiduaalseid omadusi ja, lõpuks, neid häid ehk halbu olusid, eestkätt wiletsusi, mille keskel tuleb tegutseda sõjawäel. Ülemailt on nõutaw kõige kõrgem tähelpanu.

Karistada ühte isikut niisama kui teist, ehk küll ühesarnaste üleastumiste eest, oleks ülemate poolt otse rumaluseks, ehk kogunigi laiskuseks. Päälegi ei saawuta sarnane teguviis loodetawaid ja kasulikke tagajärgi.

Paljudel juhtumistel peaks küll sõjaseaduste käsitamine kuuluma eestkätt wannatud meeste haritud südametunnistuse otsustamisele, kui et kohtumõistja karmile waljusele.

Igasugune distsipliin nõuab, et ülem oma käsualuseid teaks ja neid tundma õpiks. Iga ohwitser, seda enam aga allohwitser, on kohustud oma kompanid, rühma pääst üles lugema; samutigi peab ta tundma iga oma sõduri sõjawäelist elulugu.

Mis puutub karistuste määramisse, siis on nõutaw — iseäranis aga sõja ajal, — et üleastumine paljastuks juba tema toimepanemisel, et karistus wõiks temale järgneda silmapilkselt. Ainult siis mõjub eeskuju rõhuwalt teiste pääle ja jääwad ära asjatud harutused ja jutud — need kõige harilikumad tõrkumisele eelduwad tundemärgid.

Karistama peab eestkätt sihikindla wastutegewuse eest teenistuse nõuetele. Niipea, kui see ilmsiks saanud, peab ta kildudeks lööma nagu klaasi. Kui wäike ka ei oleks teile alluw osa, alati leidub sääl eeskujulikke sõdureid, samutigi tahtmatuid. Õppige tundma neid ja teisi, katsuge selgusele jõuda nende mõjuwuse üle ja esimesel hää juhtumisel andke tasu esimestele nende hää eeskuju eest; kuid seda waljemini käige ümber teistega, kui korratuse ja lagunemise idudega. Niisuguse teguwiisiga raiute nende mõjuwusel jalad alt, ja kui nad siiski ei pööra meelt, siis on teil tegemist ainult nendega, aga mitte terve massiga. Kordame siin weel, et üheks paremaks ja wägewamaks abinõuks ülema käes on see, et tunda ja teada igat oma käsualust ja anda temale awalikkuse ees mõista, et teda tuntakse ja tema järele walwatakse.

Missuguses auastmes teie ka ei oleks, ärge lubage omale kunagi ära muuta karistust, mis pääle pandud teile alluwate ülemate wõimuga. Kui teie leiate, et karistus pole määratud õiglaselt ehk ta on liig wali, käskige kutsuda oma juurde karistaja ja ütelge temale nelja silma all, et ta karistuse ise ära muudaks.

Sõduril pole tarwis niiwõrd wabadust, kui seda kõigile ühesugust õiglust, mis lubab tasakaalu rikkuda ainult tõelise

teene kasuks. Sõdur ei kaeba kunagi, kui ta on sunnitud kannatama ühtlaselt oma seltsilistega; niipea aga, kui ta tunneb enese olevat vähegi õnnetuma kui ta kaasvõitlejad, hakkab ta ilmtingimata kaebama ülekohtu üle. Nimelt seda sõduri kalduvust peab võtma arvesse temaga ümberkäimisel.

Kui distsipliin ei või lubada üheõigusluse põhimõtet, siis peab silmas pidama vähemalt seda, et ülema eesõigused ei läheks üle seaduse piiride.

Sõjas peab walitsema niisugune üheõiguslus hädades ja kannatustes, millel on koht surma silma ees.

Kas tormab pääle waenlane, ehk teise wäeosa ohwitser käib pahasti ümber teie käsualustega, ehk nad ei saa kätte, mis neile määratud — kõigil juhtumistel on nende ülem kohustud neile appi tõtama.

Hoolitsegem haigete ja haawatute eest, austagem nende mälestust, kes oma elu on jätnud isamaa eest.

Jagagem kõike oma käsualustega, siis saab ka tema teiega kõik jagama. Sel silmapilgul, mil teil pole enam midagi järele jäänud, annab sõdur teile oma wiimase leiwapalukese ja oma elu.

Kuid ärgem arwakem, et selleks, et oma käsualuste austamist ära teenida, peab nende wastu üles näitama nõrkust. Ülem peab olema kõigepäält õiglane ja kindel oma nõudmistes; sõbralikel jutujamistel oma käsualustega peab ta lipitsejate suhtes jääma täiesti külmaks; ta peab olema eeskujuks oma käsualustele: lahingus — wawuses, walweteenistuses — walwsuses, ta peab olema wali enese ja teiste nõrkuste wastu, kaastundlik ja wastutulelik ligimese hädade wastu.

F. Sõjawäelise distsipliini erikujud.

Pääle üldise distsipliini nõuab iga teenistuse liik sõjawägedelt eriliste määruste, wõtete ja harjumuste omandamist. Riwis, näituseks, awaldub sõjawägede materjaalne jõurikkus; siin on kõik koos, kõik ühesuguses seisukorras, kõik ilmutawad kõrgemat tähelpanu ja sõnakuulmist ülemate käskudele; igaüks tunneb ennast olevat seltsimeeste keskel, omal kohal, igaüks tunneb wäeosa jõudu. Rahulik ja kindel tabaw tuli saawutab pääle materjaalse weel suure moraalse jõu; tuletegewus on paremaks abinõuks, mis annab õige pildi wäeosa sisemisest seisukorrast. Hästi läbiwiidud rännak on abinõuks, mis kõwendab distsipliini ja sisemist sidet, selle wastu, halwasti läbiwiidud rännak lagundab sõjawäe ja muudab ta kõlbmatuks lahingule.

Siit tekib terve rida üksikuid distsipliine: riwi, rännaku, luure, walweteenistuse, tule ja lahingu distsipliini.

Riwi - distsipliin.

Riwi distsiplineeriw mõju, ühes kasulikkude harjumustega, osade segimineku puudumine ja alaline kohanemine olukorraga on kõige paremateks abinõudeks korra alalhoidmiseks ja uuesti jaluleseadmiseks.

Riwi - distsipliiniks nimetakse wäeosa oskust täita kõiki määrustikus nõutawaid ewolutsioone igasugusel maastikul ja igasuguses olukorras, samutigi wäeossa kuuluwate sõjawäelaste omadust tegutseda kas üksikult, ehk vähemais gruppides, eemal ülema walwe alt, seejuures parema südametunnistuse järele, tõsiselt, täpikälselt ja osawalt kõiges selles, mis neile tehtud ülesandeks.

Kuid selleks, et saawutada nimetud eesmärke, peab eeldama teatud kindlat süstemaatilist wäljaõpetamist, harjutusi, ehk nõndanimetud „drilli“.

Uus jalgwäe määrustik ütleb: „Riwidrill on distsipliini ja täpikälsuse koostöötamise algkool. Ta õpetab kätte wormid, mille järele sõjawäed paigal ja liikumisel wõiwad ülewaatlikus ja wõitluswalmis korras paiguneda ja tegutseda. Ta annab wõimaluse korratusse sattunud wäeosasid kiiresti korraldada“. Ja edasi. „Keha ja waimu distsiplineerimine on riwiharjutuste pää-eesmärgiks“. Samuti toonitab määrustik järgmist nõuet: „Distsiplineerimise mõttes on tarwilik, et riwiharjutusi lühikeks ajaks ette wõetaks ka keset lahingdrilli ja isegi lahingülesannete täitmisel, niipea kui on märgata lõtwust täitmisel ja korra lagunemist, et üksikuid sõdureid ehk terwet osa jällegi kindlasti ohjesse wõtta ja sundida distsiplineeritud töötmisele“.

Rännaku - distsipliin.

Sõjawäe juhi pääomaduseks on ettenägewus, mis kingib temale sõjawäe lugupidamise ja häätahtliku sõnakuulmise. Ettenägewus on tähtis kõigis asjus, kuid eriti kõrge tähtsuse omab ta rännaku ettewalmistuses ja läbiwiimises. Siin seisab tema ülesanne eeskätt selles, et hoida inimesi — ratsa- ja kahurwäe rännakul ka hobuseid — ülearuse wäsitamise eest. Rumalalt ettemääratud ja pahasti läbiwiidud rännak wõib awaldada sõjawägede pääle samasugust rõhuwat muljet, nagu seda awaldab kaotatud lahing.

Kujutagem omale ette wäeosa, mis praegu on ilmunud puhkusele, hakkab omale toitu walmistama — ja korraga saab käsu silmapilkselt asuda rännakule. Supp kateldest paisatakse maha ja tühja kõhuga asuwad sõdurid riwisse.

Kiirkäsk, mis küll sõjawäelasele kunagi ei pea olema uudiseks, jätab ometi paha mulje, sest tühi kõht loob selleks kõige soodsama pinna. Wäeosa liigub edasi ja pörkab esimesel risiteel kokku teiste möödaminewate wäeosadega. Ta peatub. Sõdurid, täies rakmes ja relwastud, seisawad tolmusel maanteel ja ootawad.

Päike kõrwetab armuheitmatult; palawus matab hinge; kolonni keskpaigas seiswad sõdurid tunnewad end olewat kui raudahjus, kuid kusagilt pole loota karastust.

Kõik on ootusel, et liikumine kohe algab, kuid asjata... Nooremad ülemad ei suuda ära seletada sündmuse põhjusi — ühed neist püüawad passiivselt rahule jääda oma saatusega, leidub aga teisi, kes wõtawad juhtumise naeru alla. Isegi kõrgem ülemus, olles jõuetu wabastama teed, kufutab asjata aega järelepärimiste ja järeлкуulamiste pääle, enne kui selgub möödalastawate sõjawägede tõeline arw.

Juba hakkab lõppema sõdurite kannatus. Rännaku kiirus loob arwamise, et waenlane on lähedale jõudnud, ja usaldus oma juhtidesse, mis juba kahel korral kõigutud — ootamata edasiliikumisega puhkuselt ja asjata seisakuga, — kaob lõpulikult. Sellele lisatub weel nälg. Sõdurid kahetsewad taga oma mahapaisatud sööki, ja ülemuse korraldus on nende meelest naeruwääriline.

Lõppude-lõpuks on tee waba ja liikumist wõib jätkata. Kuid kestew seisak on sõdurid rohkem ära wäsitanud, kui seda oleks wõinud teha pikk rännak. Wäsimus, nälg ja palawus rööwib neilt mehisuse ja korralagedus hakkab ikka enam ja enam maad wõtma; kompanid lähewad segi ja mahajääjad katawad teeääri ja wälju.

Ülemus käsib sammu kiirendada, kuid kiirendud liikumine suurendab weel enam korratust, ja mahajääjate arw kasvab iga minutiga.

Sõdurid liiguwad edasi salkades ja üksikult. Nad weawad waewalt jalgu järele, ei pane tähele teed ega hooli suunast. Nad kujutawad enesest automaate — nende silmad on kustunud, nägudelt paistab wastu ükskõiksus. Palawus on nõrgestaw. Seljapaun, mis täis topitud igasuguse rämpsuga, muutub ikka rängemaks ja rängemaks; sellele lisatub weel raske ülikuub. Üks sõdureist loeb paremaks neis asjust siin-

samas lahti saada; ta wirutab nad otsemat teed kraawi. Ta hingab kergemini. Kuid kuritegu on alanud: üksteise järele lendavad kõrwale seljapaunad, ülikuued ja nende järele ka relwad. Nälg närib sisikonda, saapad hõõruwad jalgu; liikumisel kannatawad inimesed rohkem kui lahingus. Wäeosa on juba enne lahingusse astumist purustud, ja rännaku lõpuks on kaotused inimestes, warustuses ja relwades mitte vähemad, kui pääle kaotatud lahingut.

Niisugune wäeosa enam lahinguks ei kõlba. Sõjawäelased, kel õnnetus osaks saanud niisugust rännakut kaasa teha, teawad, et lahing oli ainult lüüasaamise teiseks aktiks, kuna esimeseks aktiks oli marss- manööwer.

Rjaloolise näitusena wõiks tuua föderaalide esimese rännaku Ameerika wabadussõjas, kes läksid Washingtonist teele enne Bull Run'i lahingut. See föderaalsete riikide sõjawägi oli kodanikkude sõjawägi, kes ainult mõni kuu oli õpetust saanud, ilma tõsise distsipliiniga. Nende wäljasaatmine päälinnast oli hiilgaw ja nad asusid rännakule hääde relwadega, hästi warustud, tehwiwate lippudega ja suurte rahwahulkade terwituste saatel.

Päew oli palaw ja rusuw. Teed olid kaetud sügawa tolmuga. Pääle mõne esimese penikoorma hakkas kolonn lagunema — distsipliini puudumise kõige kindlam tundemärk. Mehed walgusid laiali ja hulkusid gruppidenä teeäärsete põõsaste ümber, noppides marju. Nende ohwitserid ei suutnud neid enam kops hoida. Hiljem olid teed täis seljapaunu, ülikuubesid ja isegi püsse. Öhtul asusid nad puhkusele, käies ära päewa jooksul ainult kuus penikoormat. Need olid tublid ja julged mehed, waimustud ja täis põlewat isamaa-armastust, kuid siiski mõjus nende pääle rännak nii lagundawalt, sest nad olid õpetamata ja neil puudus distsipliin.

Iseäranis raske on arriergardi rännak (klassikaliseks arriergardi rännaku eeskujuks wõib olla Israeli rahwa wäljarändamine Egüptusest). Arriergard ei wõi awangardi taoliselt alata lootä pääjõudude abistuse pääle. Kui waenlane pääle surub, peab arriergard astuma lahingusse. Arriergard on sunnitud järk-järgult kaitsma mitut positsiooni. Kui seda nõuab pääjõudude seisukord, peab arriergard üles näitama kõige kindlamat wastupanu. Kõik see muudab tema tegewuse iseäranis wastutawaks, seda enam, et waenlase päälesurumise tõttu ta ainult passiwsel tegewuswiisil asub, kuna waenlane temale oma tahet pääle surub. Sellepärast nõuab ka tema tegewus suurt enesesalgawust, kõrgemat üksmeelt, silmapaistwamat mehisust ja kaljukindlat distsipliini.

Rännaku edu päätingimustena esinewad sõjawägede was-tawad harjutused, marsi õige ettewalmistamine ja distsipliin. Ei pea enneaegu külge panema rakmeid ega relwastuma, kuni pole kätte jõudnud kindel wäljaastumise silmapilk; ei pea enneaegu ilmuma ka kogumispalgale ehk lähtekohale. Peab hoiduma kõige wäiksemaistki enneaegseist korraldusist. Distsi-pliini peab hoidma igaüks kõigi huwides. See üldiste huwide tunne, mis õige wäljapaistew tähtsatel oludel, annab ülemale õiguse ja paneb tema pääle kohustuse olla wali kunni kar-museni. Ülemad peawad olema eeskujuks käsualusele; kui wäeosa waim hakkab raugema, on ohwitseri kohuseks maha astuda hobuselt, et jagada oma käsualustega wäsimust ja elustada neid oma sõnadega.

Alaline walwe rakmete järele, soodsad tingimused puh-kuseks, korralik toidustamine ja terwishoiu abinõude tähelpane-lik käsitamine ühes walju wastutawusega nende täitmise eest — on paremateks tagatisteks, et ära hoida kaotusi inimeste ja hobuste seas ja rikkeid materjaalosas.

Marsi-distsipliin nõuab kolonnide korralikku kokkusead-mist, ühetaolist liikumise kiirust ja korda.

Marsil ei pea muutma riwi wormi ja kolonnide sügawust. Rikutud distantse wõib parandada aegamööda ja järk-järgult. Ülemad, alates rühma ülemast, wõiwad liikuda säääl, kust neil hõlpsam on walwata korra järele. Sõdurid wõiwad lahkuda riwist ainult rühma ülema loaga.

Wooriga ühes liikuwaile sõdureile on keelatud istuda weoriistadele ja panna neile oma relwasid. Seljapaunad wõib panna weoriistadele ainult woori ülema loaga.

Kompani (eskadroni, batarei, komando) ülemad on was-tutawad selle eest, et sõdurid oleks korralikult riides, rakmetes, et woor oleks õieti pakitud, hobused korralikult ette rakendud ja saduldud.

Puhketel peab üle waatama rakmed, jalanõud, kabjad, samutigi relwad ja lahingmoõna, pääle selle weel sadulduse.

Marsi-distsipliini rikkumised kuuluwad walju karistuse alla.

Nagu kõigis teistes sõjawäelistes oludes, nii omab ka siin suure tähtsuse ülemate isiklik eeskuju. Ülemad on alati kohustud, iseäranis aga kiirrännakul, tõstma oma isikliku ees-kujuga sõdurite energiat ja waimu, kasutades selleks kõiki wõi-malikke abinõusid.

Kõige pildikumaks distsipliini ja ülema hoolitsuste wäljen-dajaks on vähem arw ärahõõrdunud jalgu ja hobuste katkiseid selgi.

Luure-distsipliin.

Igasuguse sõjalise ettevõtte aluseks on maastiku tundmaõppimine nii aktiivses kui passiivses suhtes ja, teiseks, õiged teated vastase seisukorra, jõu ja, kui võimalik, isegi kawatsuste üle“, ütleb De Braque. Napoleon ütleb: „Kindral, kes ei viibi kõrbes, vaid tegutseb elanikkude keskel, kui temal puuduvad tarvilised teated waenlasest, ei tunne oma asja“.

Itaalia sõjakäigu kirjeldusest leiame järgmise pildi: „Kindral Steinheil, sündimise poolt elaslane, oli silmapaistev husari ohwitser. Osaw, andekas, Wirk, ühendades oma isikus wanaduse aastate eesõigusi nooruse aastate paremustega, — esines ta paremana luureteenistuse ohwitserina. Mõni päew enne oma surma marssis ta esimesena Letsenjasse. Prantsuse kindral jälgis temale mõne tunni pärast, ja kõik, mis ta iganes soowida wõis, oli juba täidetud. Läbipääsud ja kooled olid järel waadatud, teejuhid leitud, kohalikud wõimud üle kuulatud; elanikkudega oli ühendus loodud; salakuulajad olid mitmes suunas laiali saadetud; kirjad posti päält ära wõetud, läbi loetud ja tähtsamad neist tõlgitud; sõjawägede warustamiseks ja wärskendamiseks olid kõik abinõud tarwitusele wõetud“.

Mida wõiks weel juurde lisada selle suurepäralisele awangard-ohwitseri pildistusele? Neis paaris reas on kirjeldud terve asja olemus.

Hääl awangard-ohwitseril peab jätkuma oskust juhatada neid wäestikke, millele ta rajab teed. Ainult niisuguse andekuse puhul suudab ta õieti täita oma ülesannet. Tal peab alati silma ees seisma järeltulewate kolonnide hargnemine, positsioonid nende tarbeks, nende tarwitused. Tema käsutada olew wäestik on ainult selleks, et ühendusse astuda waenlasega, teda sundida lahingusse ja ära määrata tema rinde suuna. Awangardi ülem töötab ainult pääwägede kasudes ja peab nõutawal korral wastu panema kunni wiimse sõdurini.

Walweteenistuse distsipliin.

Sõjawägede hädaohutus on ärarippuw kõigepäält sellest, kuidas on korraldud ja täidetakse walweteenistus. Walwe-ohwitser peab olema läbistud mõistega, nagu oleneks üksnes temast terve sõjawäe hädaohutus; samasuguse wastutawuse waimuga peab ta elustama ka iga üksikut oma eelposti.

Tule - distsipliin.

Taktika mõistab tule-distsipliini alal kõigi lahingus antavate käskude ja signaalide teadlikku täitmist, täpikäelset walwet relwasid puudutavate ettekirjutuste täitmise ja sõdurite ülespidamise järele.

Tule-distsipliin nõuab sõdurilt:

1) et ta välja kannataks wastase tule mõju isegi siis, mil on keelatud tema pääle wastata;

2) et kõik tema tähelpanu oleks koondud ülemuse ja wastase pääle;

3) et ta ainult siis tule awaks, kui wõimalus ilmub tabamiseks et mitte asjata kulutada padrunid.

Tule-distsipliini all peab mõistma niisugust tuleomaduste ühtlustust, mis ülemale annab wõimaluse kõige lühema aja jooksul astuda tegewusse ja suunida mõjuwa tule niisugustele märkidele, mis nõuawad tulistamist wastawalt nende taktilisele seisukorrale.

„Laskeasjandus“ seab üles järgmised tingimused:

Igasugustes tingimustes ja igasugusel kaugusel waenlastest peab laskur olema harjunud:

1) walima omale maastiku kohaselt hääd laskmist wõimaldawat ja waenlase tule ning waatluse eest wõimalikult warjatud kohta — kohanema;

2) kiiresti parandama ja täiendama oma laskekohta labidaga ja muude abinõudega, püssile tuge ja omale warju tehes;

3) terawalt tähele panema märkide ilmumist ja liikumist ja kiiresti üles leidma juhi poolt kättejuhatud alasid ning punkte maastikul, ning täitma kõiki juhi käske ja korraldusi täie arusaamisega, teadlikult ja täpikäelselt;

4) igal ajal walmis olema kännenäidatud märgi pihta tuld awama; enese üle nii walitsema ja olema nii tähelpanelik, et juhil oleks wõimalik ka kõige kiirema laskmise ajal tuld silmapilkselt lõpetada ja teiste märkide pääle üle wiia; iseseiswa tuleandmise juures tuld wiibimata lõpetama, kui märk kadunud ehk häwitud;

5) waenlase tule all kiiresti edasi liikuma, seejuures õiget suuna hoides, kui waja, omale warjaks ja püssile toeks muldkotti ehk muud abinõu kaasas kandes, ehk oma ees edasi nihutades; walima liikumisel omale eelseiswal peatuskohal parajat kohta ja paigalejäämise järel silmapilkselt tabawa tuleandmise jaoks kohanema. Seejuures peab ta nii harjunud olema kiire jooksuga ja raskuste kandmisega jooksu pääl, et

wõiks jooksu järele igakord otsekohe tabawat tuld awada, täites kõiki nõudmisi tabawa tule andmiseks;

6) walwama oma tule tagajärgede järele;

7) tarwitama otstarbekohaselt ja kokkuhoidlikult padrunid ja pidama nende üle arwet.

Lahingu-distsipliin.

Juba wanal ajal saadi aru sellest tähtsast tegurist, mida nimetakse üheajalsuseks, taktiks, mis ühendab inimesed ühiseks tegewuseks ja mis on üheks lahingu-distsipliini elementiks Klassikalise näitusena esineb Jeriko linna waldamine, kus kõik kaksteistkümmend Israeli suguharu pasunate märguandel ühekorräga linna pääle langesid ja ta ära wõitsid („Ja see sündis, kui rahwas kuulis pasuna häält, ja rahwas suure häälega karjus, et müür sinna paika maha langes, ja rahwas läks üles linna, igamees enese kohal, ja said linna kätte“. Josua, VI, 20).

Ei ole mingit põhjust eitada, et keskmine inimene tunneb hirmu, kui ta esimest korda satub tule alla. Keskmise sõduri juures on olemas loomulik ja instinktiivne kartus, millest peab üle saama. Selleks peab midagi tegema, et ta edasi läheks ja wastu astuks surmale.

Kuidas teostab seda distsipliin? Distsipliin teeb keskmise inimese automaatselt julgeks, õpetab teda üle saama surma kartmisest, sunnib teda instinktiivselt tegema seda, mida ta harilikult ei julenud uneski näha. Komando sõnade täitmine on juurdunud sügawale tema olemusse, tema lihaksed alluwad tema tahtmisele ja tema tahtmine — komando sõnadele; ta täidab instinktiivselt ja mekaaniliselt käsked igasuguses hädaohtlikus olukorras; isegi siis kuuleb tema käskluse sõnu ja tema lihaksed täidawad need mekaaniliselt, kui tema mõistuses ja tundmustes walitseb metsik kaaos, kui parwedena winguwad tema ümber kuulid ja õhk on paks huluwaist mürskudest.

See on esimene ja tähtsam põhjus, mis pärast sõdur peab olema distsiplineeritud.

Distsipliin on sõjawägede elunärwiks. Distsipliin sunnib terweid sõjawäe masse, mis asuwad kümnete kilomeetrite pääle laiali paisatult lahingjoonel ja täidawad mitmesuguseid ülesandeid mitmekesistes olukorra tingimustes, edasi liikuma ühel ajal ja ühesuguses suunas — ta ühendab mitmekümne tuhande inimese tahtejõu. Ta loob side, mis ühtlustab kõiki, alates ülemjuhatajast kuni reameheni. Peab tunnustama, et sellest

ehk teistsugusest distsipliini seisukorrast oleneb kas wõit wõi lüüasaamine, mis otsustab sõjawäe saatuse.

Ülem peab lahingus olema sõdureile eeskujuks mehisuses ja wastupidawuses; ta ei pea ilmutama otsuswõimetust, waid peab kindlalt ja julgelt käsualuseid edasi wiima.

Lahingu edu on saawutataw kõigi wäeliikide ühistegewusega ja tingimustel, et nad täiel ulatusel ilmutaksid oma omadusi. Siiski jääb pääwäeliigiks jalgwägi, mis kannab oma pääl lahingu raskuspunkti ja tihtipääle lahingu otsustab. Seepärast on ühise tegewuse juures üldiseks reegliks, et teised wäeliigid kõigepäält abistaksid jalgwäge tema ülesannete läbiwiimisel.

Kindel pääletungi waim, kehaline jõud ja hää ettevalmistus on tingimused, millele peab wastama jalgwägi. Jalgwäelahing nõuab kõrgemat jõupingutust, seepäras on jalgwäe paremusteks: kindlameelsus, wastupidawus, meelerahu ja wahusus. Iseäranis suure tähtsuse omawad need paremused lahingu kõrgema pinewuse ajal, mil on kaalul wõidu ehk lüüasaamise küsimus. Niisugustel silmapilkudel wiibib waenlane samasuguses seisukorras, kui mitte raskemas, mille tõttu tarwilik on ainult wiimane jõupingutus, et murda tema wastupanu. Pääletungi waim on kõrgem sõjawäeline waimuawaldus, mis põhjened armastusele isamaa wastu ja ennastsalgawale ülespidamisele. Ta elustab sõjakunsti, wiib hiilguse tipule wäljaõpetamise ja annab tütaanilise jõu wõitlusele.

Wõit ja kaotus ei olene suuremal jaol juhtumistel kaugetki sõjawägede arwust. Sõjaajalugu näitab meile, et hää wäljaõpetus ja kindel waim on need tegurid, mis toowad wõidu arwu poolest nõrgemaile sõjawägedele.

Sõjawägede waim peab olema hiilgaw, iseäranis siis, kui nad on raskes seisukorras. Wäeosa ülem on tema hingeks ja peab seepärast jagama oma ohwiteride ja sõduritega kurbust ja rõõmu ja olema neile eeskujuks, et wälja kutsuda nende usaldust ja lugupidamist. Ülema rahulik ja külmawereline ülespidamine hädaohu silmapilgul on paremaks pandiks, et esile kutsuda käsualuste lugupidamist.

Ühtlane ja üksmeelne tegewus on lahingeesmärkide saawutamise päätingimuseks. Igaüks peab ise hoolt kandma oma naabrite abistamise eest, ilma et ta ootama jääks eraldi käsku. Waatamata wäeliigi ja teenistuseastme pääle, peab iga sõdur oma kohuste täitmisel püüdma üldise eesmärgi poole ja walima iseseiswalt kasulikumaid tegewuswiise, wastawalt lahingus tekkiwaile muutustele. Kuid seda ei pea silmast laskma,

et see isetegewus saaks rajatud kohusetundele ja oleks läbi imbutud sõjalisest waimust.

Isetegewus ei pea oma loomu poolest seisma wastolus ülemuse juhtnööri dega, waid, ümberpöör dult, ta peab akkordeerima kõrgema ülemuse tegewuse plaaniga. Kui lahingkäigu ehk ootamatu muudatuste tõttu ilmub tarwidus kõr wale kalduda saadud juhtnöörest, pea püüdma oma tegewust ühte wiia kõrgema ülemuse kawatsustega, aga mitte kalduma omawolisse.

Uus jalgwäe määrustik seab eriti üles järgmised sõduri kohused lahingus:

„Iga sõdur lahingus peab tundma oma jao, rühma ja kompanii lahingülesannet. Ta peab alati walmis olema ülesannet ise lõpule wiima, ehk juhatus oma pääle wõtma.

„Kõik lahingus antawad ülesanded ja käsud on kategoorilised ja neid peab lõpuni täitma, maksku mis maksab.

„Igal tingimusel wõidab ainult see, kes on otsustanud ennem surra, kui oma tahtest loobuda; iga osa ja sõdur peab lahingus maksku mis maksab, waelnasele kallale tungima ja ta wälja kihutama seisupaigalt, ehk lõpuni wastu panema, lastes ennast oma kohal surmata.

„Ei ole seisukorda, millest ei wõiks wälja tulla auga. Kohates ootamata raskusi, peab mõtlema selle pääle, et neid ära wõita, aga mitte selle pääle, et olukord on muutunud pahaks.

„Täieline ümberpiiramine ei ole ettekäändeks, et maha panna relwad ja alla anda.

„Oma äranägemise järele wõiwad taganeda ainult lahingu eelpostid, kui nad wäljapanemise juures on saanud sellekohase käsu.

„Sõdur, kelle jaos kõik kaaslased wõitluses on riwist wälja langenud, ühineb lähema jaoga. Täielise wõimatuse puhul lähema jao juurde pääseda, jatkab ta wõitlust üksinda.

„Waelnase häwitamine on kõige suuremaks abiks seltsimehele.

„Ülemad on sõduritele eeskujuks meelegenduses ja käsu täitmises. Kuid neile jääb õigus wõtta tarwitusele kõik abinõud, et sundida oma käsualuseid sõnakuulmisele ja korrale.“

Drill.

Et rahuldada kõiki neid tingimusi, peawad sõjawäed olema seks järjekindlalt wälja õpetud. Sõjawäed peawad rahu ajal õppima ainult seda, mida neil tuleb täita sõja ajal.

Wäljaõpetamise eesmärk seisab selles, et õpetada ohwitsere ja sõdureid aru saama määrustikkude wormidest ja lahingu reeglitest ja sisendada neisse distsipliini, et luua kindlameeset ja kõigile lahingutingimustele wastawat sõjawäge. Lahingudrill harjutab üksiku sõduri ja wäeosa täitma wäledalt, osawalt ja reflektiivselt teatawid elementaarseid liikumisi ja tegewusi, mis wõiwad korduda igasuguses olukorras ja igasugusel maastikul lahingus.

Üksikõppuse eesmärgiks on üksiku sõduri wäljaarendamine. Ta peab olema wäljaõpetud kõigis määrustikkude wormides, olema kaswatud sõjalises waimus ja distsipliinis, et wõimsalt tegutseda jao formatsioonides. Sellega luuakse kindel alus wäeosade wäljaõpetamisele.

Kõigepäält on nõutaw siin õpetaja eeskuju. Ta peab olema korralikult riides ja end wastawalt ülal pidama; ta peab mõistma kõike seda ette näidata, mida nõutakse õpilaselt. Ta peab hoolega selle järele walwama, et sõdurid õppuse wastu üles näitaksid täit tahtmist.

Õpetamisel peab silmas pidama seda, et õpilased kõigepäält aru saaksid eesmärgist ja seda silmas peaksid terwel õppuse kestwusel. Wastasel korral omab õpetamine ainult wormilise külje ja ei wasta lahingtegewuse nõuetele.

Wigu, mis tehtud üksiku sõduri wäljaõpetamisel, on pärastpoole raske parandada; samuti on raske täiendada üksikõppusel tekkinud puudusi terve wäeosa wäljaõpetamisel. Seepärast peab üksikõppusele pöörama erakorralist tähelpanu, seda läbi wiima suure hoole ja täpikälsusega; iga üksik wõte ja tegewus peab olema wõimalikult arusaadawamalt ära seletud ja wõimalikult kindlamalt kätte õpitud. Ainult siis on lubataw üle minna järgmistele ainetele.

Mõistagi, et iga üksiku sõduri wäljaõpetamine peab wastama tema waimlistele ja kehalistele omadustele, kuid siinjuures ei ole niiwõrd tähtis wälispidine täitmise wiis, kui aine arukas omandamine. Wiimast saawutakse hoolsa kaswatusega ja läbiwõetud osa järkjärgulise kordamisega, kuid niiviisi, et see õpilastele ei oleks wäsitaw. Üksikõppust tuleb pidada süstemaatiliselt ja katkematult.

Sõdurid peawad oskama tegutseda mitte ainult öösi täies waikuses, mil kõrgemal määral on pingutud kuulmine ja nägemine, waid täpikäält täitma ka igasuguseid ümberpaigutusi ja edasiliikumisi, alludes igakord eraldi seks määratud signaalidele.

Sõda nõuab raudset distsipliini ja kõigi jõudude pingutust. Lahing, eraldi, nõuab mõtlejaid ja iseseiswuses kaswatud üle-

maid ja teadlikult tegutsewaid sõdureid, kes, kaasakistud armastusest isamaa wastu ja waimustud oma kohusetundest, ilmutawad kindlat tahet wõita ka siis, kui ülemad on langenud.

Jalgwägi peab arendama temale omast tungi päälemine-miseks; tema tegewust peab elustama ainult mõte: edasi was-tase pääle, tulgu mis tuleb.

Jaoülem on oma käsualustele eeskujuks; tema eeskuju kisub neid oma järele. Ta hoiab oma wäeosas walju distsi-pliini ja wiib ta wõidule isegi pääle ränki jõupingutusi ja suuri kaotusi.

Ta on käsualustele ustawamaks seltsimeheks, kes jagab nendega rõõmu, kurbust ja wiletsust ja omandab seega nende piiramatu usalduse.

Kui jaoülem aru saab oma kõrgest tähtsusest, püüab ta ennast ja oma käsualuseid juba rahuajal selleks ette walmistada ja karastada, et täiel mõõdul täita oma ülesannet lahingus.

Et waenlast lõpulikult purustada, peab lahingute wahetuit järgnema tagaajamine. Selleks on tarwis kõigi ülemate täit energiat, sest nõrkeda wõib ka wäeosa, kes wõidu saawutanud: loodus nõuab igalpool oma õigust. Ainult kindel tahte-jõud suudab siin jagu saada wäsimusest ja käsualuseid edasi wiia.

Neil silmapilkudel peab ülem nõudma peaaegu wõimatut ja ei tohi seisma jääda kõige karmimate abinõude ees, et sundida täitma oma käske.

Sõdur astub lahingusse harilikult pääle ränka jõupingu-tust ja rännaüt, millega sõja ajal seltsiwad tihtipääle igasu-gused wiletsused. Kuid ka niisugustel asjaoludel on ta kohus-tud alal hoidma oma jõudu, wahwust, rahulikku mõtlemiswiisi ja kiiret otsustamiswõimet. Neid omadusi wajab ta kõige suu-rema hädaohu silmapilgul, ja nad peawad sisse juurduma wastawa kaswatusega.

Sõdur, kelle kaswatusega on wälja arendud kindel tahte-jõud, iseseiswus ja eneseohwerdus, kes on harjunud wälja kannatama ränki kehalisi jõupingutusi ja õpetud lihtsatele lahingwõtteile, suudab kõikumata läbi tulla raskeist lahingu üleelamistest ja jääb alati tõsiseks sõjameheks, kel usk ei puudu enese jõusse.

Juhtide ülilmaks mureks peab olema sõdurite jõu alahoidmine. Nõutawal silmapilgul peawad sõjawäed kõrgemat jõupingutust ilmutama, seda ei suuda sõdurid, kes üleliia wäsinud.

VII.

Waated distsipliini pääle, mis esile kutsutud wiimase sõja tingimustest.

„Sõjawäed esinewad niisugustena, missugusteks neid on kaswatanud ülem. Kui sõjawägedel puuduwad kõrged omadused, on ainukeseks wastutajaks selle eest nende ülem. Ülema käsitada on küllaldane arw abinõusid, et sundida sõjawägesid täitma oma kāske; kui ülem seda ei tee, tähendab, et ta seda ei taha. Kõrgema ülemuse kohuseks on teda selleks sundida.

„Ülema kohuseks on oma wägesid distsiplineerida ja wälja õpetada.

„Distsipliini saawutakse järelijätmata nõuetega kõigi ülema te poolt. Distsipliini peab sisendama ja arendama igal ajal ja igasuguses seisukorras: kas esijoonel, ehk puhkusel.

„Puhtus riietes, täielik kord puhkusel ja kaewikutes, sõjawäelise wiisakuse reeglite täpikäälne täitmine — kõik see ilmub teatud määral hää distsipliini tundemärgina.

„Mida raskem saawutada niisugust tagajärge, seda rohkem peab siin üles näitama kindlameelsust. Sõjawäed, kes läbi imbnud distsipliinist, lähewad ilma kõhklemata rünnakule.

„Lohakusel nii riietes kui ülespidamises ei tohi milgi tingimusel aset olla.“ („Jalgwägi wõitluses kindlustud ribal.“ Generalissimus Joffre).

Rünnak.

„Liikumine edasi ühes joondumisega on rünnaku algtingimuseks. Peab ise üle elama wiimase tähtsust lahingu traagilistel silmapilkudel, et aru saada, kuiwõrd imettegewalt wõib mõjuda joondumine. Kuid joondumine on sama mis sõda. Ta hoiab igaühte omal kohal, kisub edasi kõhklejaid, hoiab tagasi tundelisi ja annab igaühele sooja ja ärawõitmata tundmuse wastastikusest abistusest.

Läbimurre.

„Sõja wiimased ewolutsioonid on muutnud nüüdisaja lahingu terweks reaks tormijooksudeks, Et tormijooks esineb lahingu rängema ja häwitawama momendina, mille ees harilikult seisma jääb pääletung, läheb tema läbiwiimiseks tarwis iseäralisi löökosasid. Kaugeltki mitte kõik wäeosad ei wõi esineda niisugustena — siin on nõutaw suur liituwus ja eriwäljaõpetus.

Liituwus.

„Waenlase mahamurdmiseks on tarwis, et iga üksik sõdur kannaks oma südames sügawat, kõikumata usku, et naabrid temast maha ei jää ja ei jäta teda saatuse hooleks. See on wõimalik ainult täielise wastastikuse liituwuse juures. Niisugust liituwust on raske saawatada siis, kui wäeosa koosseis alatasa waheldub. Kindlaks liituwuseks on tarwis, et sõdurid kauemat aega koos elaksid ja kõiki lahingelu wiletsusi ühtlaselt kannataksid; ainult siis tekib wastastikuse usalduse ja polehoidmise tunne, kōwenewad need nägemata niidid, mis kindlamini kui kõige karmim distsipliin, wäeosa liidawad ja ainuüksi suudawad wastu astuda wõitluswälja südamega egoismile.

„Samuti ow tarwilik, et wäeosa oleks läbi käinud karmidest katsumistest, et igaüks wõiks teadlikult hinnata oma ülemaid ja kaaswõitlejaid-seltsimehi niisuguses olukorras, mil häwnewad igasugused eeltingimused.

„Kokkuwõttes — sarjumus, sõprus ja usaldus loowad wäeosa, mis oma wälimuse poolest suurt lahku ei lähe teistest wäeosadest; kuid ainult lahingumõll toob esile tema tõelise jõu ja wastupidawuse.

„Siinjuures oleks tähendada, et kuigi kaewiku elu on hääks liituwuse abinõuks, siiski tekib kahtlus, kas niisugune wäeosa, kui ta wahetult on wälja toodud kaewikutest, on walmis rünnakule minema. Arwatawasti surmab kaewiku elu sõdurites tunde oma orgaanilisest kuuluwusest teatud suurema wäeüksuse külge. Ja selle tõttu peab kaewiku elu kogemusi täiendada õppuse ajajärguga.

„Õppuse ajajärgul saawatakse liituwust walju distsipliini jaluleseadmisega, mille teostamine on wõimata kaewikutes, samutigi wiisakuse reeglite täitmisega. Kõigel sellel on suur moraalne tähtsus; miski asi ei mõju nii demoraliseeriwalt sõduri pääle, kui kaassõdurite lohakas ja laisk ülespidamine; wõib olla et see nähtus teda wahel isegi ligi tõmbab, kuid südame põhjas kannab ta tundmust, et niisugune korratu salk jookseb esimese hädaohu puhul laiali; ümberpöördukt, korralikult riietes ja hästi distsiplineeritud wäeosa tekitab temas usaldustunnet ja kindlameelsust“. (Kapten Lafargue. „Jalgwäe rünnak sõja nüüdses ajajärgus“).

Saksa sõjawägede ettewalmistus sõjas 1914—1917 a.

Saksa pääkorter kandis iseäralist hoolt selle eest, et hoida wastawal kõrgusel sõjawägede waimu, nagu see nõutaw nüüdisaja lahingu tingimustes. Kõige paremaks näiteks on feld-

marshal Hindenburgi käsk, mis kõlab järgmiselt: „Erakorraliselt kõrge arw Saksa sõjawange, mis end alla annud, nähtawasti ilma tõsise wastupanekuta ja ränkade kaotusteta, tõendab, et mõnes wäeosas walitseb nõrk waim. Niiuguse moraalse languse põhjused peab hoolikalt järel uurima. Treenerimise ja kõige waljema drilli abil peab püüdma saawutada seda, et jälle walitsema hakkaks Saksa jalgwäe endine waim. Meie sõjawäe suhtes on erakorraliselt tähtis, et sellel eesmärgil käsitamisele wõetaks tõsised abinõud.

„Tarwilik on ka, et kõrwuti sellega ilmutataks suuremat hoolt riietega warustamises, toidustamises, korteritesse paigutamises, õiges teenistuse ja puhkuse waheldamises, õiglases teenistusepuhkuse andmises. Kõik ülemad peawad üles näitama eeskuju. Nüüdisaja lahingute erakorraliselt ränkade tingimuste juures omawad nimetud küsimused mitte wähema tähtsuse kui ahinõud taktiliste ülesannete läbiwiimisel. Selle pääle panen eraldi rõhku“.

Kui nüüd Saksa ülemjuhataja kõneleb erakorraliselt kõrgest arwust Saksa sõjawangidest, siis ei tahaks meie seda wõtta sõna otsekoheses mõttes. Teame ju, et kõigi ilmasõjast osawõtnud riikide sõjawägedest sakslased, wõrreldes teistega, kõige wäiksemal arwul wangi sattusid ja seda ainult äärmistel, wäljapääsmata juhtumistel. Hindenburg näeb aga ka selles wõrdlemisi wäikses arwus wangilangenuis juba waimu langust.

Lahingute kogemused Verdun'i ja Somme'i juures andsid tõenduse nooremate ülemate suurest tähtsusest transcheelahingus, algades kompani ülemast ja alamale. See asjaolu sundis erakorralist tähelpanu juhtima nende ülemate lahingulise ettewalmistuse pääle

Pääle Somme'i lahingut ilmus feldmarshal Hindenburg'i wastaw käsk: „Wõitlus Verdun'i ja Somme'i all on alla kriiputanud nooremate ülemate suurt tähtsust, algades kompani ülemast ja alamale.

„Ilmsiks on saanud, et just ränkade lahingute ajal meie sõdurid tarwitawad juhatust. Suur puudus kogenud, energilistest ja hästiõpetud noorematest ülematest, mille põhjuseks on rasked kaotused, annab end praegu kõige kibedamalt tunda.

„Niisuguse seisukorra ränki tagajärgi wõib ära hoida ainult igasuguste riwiõppuse kursuste edaspidise arendamisega ja kõigi astmete alalise õpetamisega. Seks kasutada wõimalikult laiemas ulatuses iga soodsat juhust positsioonil, iseäranis aga siis, kui wäeosad puhkusel wiibiwad.

„Teenistuse tingimused tegewas wäes on näidanud, et õige tähtis on, et bataljoni ülemad jätkaksid oma ohwitseride

õpetamist. Seks on nad asetud erakorraliselt kasulikkudesse tingimustesse, mis awab neile laialdase ja wiljaka tegewuspõllu.

„Samal määral peawad edaspidist õppust jatkama kompani, eskadroni ja batarei ülemad oma rühma-, jao- ja suur-
tükiülematega. Kunagi ei pea lootma, et õppuse suhtes on küllalt tehtud, kuigi terve aeg, mis selleks määratud, ära kasutati.

„Ma nõuan kõigilt wastutawailt ülematelt, et nad üles näitaksid võimalikult kõrgemat tähelpanu selle nii tähtsa ja otsustawa küsimuse wastu ja käsitaksid kõiki nende tarwitada olewaid abinõusid selleks, et hoida nüüdisaja nooremaid ülemaid nende raskete kohuste täitmise kõrgusel.

„Ma nõuan, et sõdurite pääle alati wastawalt mõjutaks ja et kõik jõupingutused oleksid rakendud selleks, et neis äratada huwi õppuste wastu.“

Nii Saksa ülemjuhataja tähtsam käsk. Sellest näeme, kui suurt rõhku pandi säääl sõjawägede kaswatuse ja wäljaõpetamise pääle. Sellega on siis ka arusaadaw see hirmus jõupingutus ja wastupanu, mis Saksa sõduri muutis sõjameheks-käsitööliseks, kel polnud muud midagi pääs ega südames, kui isamaa kuulus tulewik.

VIII.

Distsipliini tähtsus terve sõjakäigu kohta.

Gustaw Adolfi sõjakäigud.

Enne, kui poliitilisele wõitluswäljale ilmus Gustaw Adolf, ei olnud sõjawägede wägiwallal ja rõõwimistel mingisuguseid piire. Inimlik Hugo — Grotsius leidis selle olewat juriidiliselt õigustud, ja kuigi ta niisuguse teguwiisi hukka mõistis, ei teinud ta seda rahwuswahelise õiguse waatepunktist, waid kõlbluse ja mõistuse seisukohast. Hukka mõistsid niisuguse korra ka wäejuhid, kuid juba waatepunktist, mis niisuguses tegewuses nägi kahju sõjawäelistele ettewõtteile. Elanikkude õigusepriiks tunnustamine löi olukorra, mis sõduritele andis wõinaluse neid maha tappa, wägistada, nende warandust ära wõtta. Sõdurite salgad hulkusid laagri ehk kindluse ümbruskonnas, nagu saakiotsiwad metsloomad. Nad tarwitasid halastamata wägiwaldal elanikkude wastu, nad sundisid piinamise abil üles tunnistama ärapeidetud raha ja warandust. Niisugune wägiwald kutsus ellu kättemaksmise: elanikud, kogunedes relwastud salkadesse, tungisid kallale üksikutele sõduritele ja tapsid neid kui nurjatuid koeri, ehk piinasid senni, kunni nad surid. Tihtipääle tungisid linna- ja külaelanikud ka niisuguste

sõdurite kallale, kes olid alles lahkunud öömajalt, ja wõtsid neilt ära kokkuriisutud waranduse.

Sel kombel tekkis sõjawäljal — wägede seljatagusel, ehk piiratawa kindluse ümbruskonnas — sõdurite ja elanikkude wahel wäike sõda, mille juures mõlemad pooled awaldasid äärmist karmust, ja wõitjateks ei jäänud mitte alati sõdurid. Tuli ette juhtumisi, kus isegi kompani ülemad, kes ei teadnud, millega toita oma sõdureid, lahkusid oma kompaniga positsioonilt, jättes maha tähtsad postid ümberpiiratud linna juures ja minnes ümberkaudsetesse küladesse kontributsiooni otsimisele.

Relwastud sõjameeste salgad häwitasid, nagu rohutirtsude parwed, moona, põllu- ja aiawilja. riisusid inimeste eluasemeid, wägistasid naisi ja tüdrukuid, wõtsid elanikkudelt kõik elu-ülespidamise, sundisid neid kustutama oma nälga puupungade ja rohuga, õgima isegi oma lapsi ja raipeid. Kalduwused riisumiseks jõudsid oma kõrgemale tipule XVII aastasajal; iseäranis hirmuäratawa kuju omasid nad kolmekümneaastases sõjas.

Selest kirjeldusest on näha, et waenlase maakondade elanikkude rahus wiibiw jõud oli wägiwalla teel üleskihtunud aktiivsele wastupanule. Sõjaliste operatsioonide läbiwiimine wiis jõudude nõrgenemisele, mitte aga nende kaswamisele. Ja kuigi tolläaegne sõja õigus wõttis elanikkudelt igasugused õigused, nõudis dünaamiline õigus, et neile kindlustataks mõnesugused õigused.

Esimene, kes kõige hiilgawamal kombel aluse löi dünaamilisele sõja õigusele, oli Gustaw Adolf Tema ülespidamine ilmus niisuguse kontrastina Saksa kindralite ülespidamisele, et ajalugu ümbritseb tema nime inimlikkuse ja inimesearmastuse paistusega. Professor Martens seob tema ülespidamise Hugo Grotsiuse traktaadga. Tema sõnade järele olewat Gustaw Adolf seda traktaati oma sõjakäikudel alati kaasas kannud, samuti nagu ta kaasas kandis ewangeeliumi, mis temale oli käsiraamatuks.

Kõigepäält tuli pöörata tähepanu sellele, et Gustaw Adolfi sõjakäigud olid ette wõetud maadewõitmise eesmärgiga ja ei piirdunud ainult püüdega lisada Rootsi kuningriigile osa Saksa territooriumist, waid anda Rootsi kuningale ka Saksa keisri krooni. Järelikult, Gustaw Adolfil seisis ees ülesanne: ühest küljest pidi ta hoiduma selle eest, et mitte ärritada Saksa würste neile kuuluwate maakondade laastamisega, teisest küljest — et mitte laastata maakondi, mida ta soowis wõtta oma walitsuse alla. Hoiatades oma wäeülemaid, et nad ei riisuks elanikke, andis Gustaw Adolf neile järgmised juhtnöörid: „Meie ei pea sõda talupoegadega; meie soowime neid oma

alla wõita rikastena, mitte aga paljaks laastatuina. Wallatud maa kuulub kuningale ja selle elanikkude pääle tuleb waadata kui tema alamate pääle, ja wastawalt nendega ümber käia“.

Kuid, waatamata selle pääle, oli Rootsi kuningas kaugel mõttest, et lahti ütelda waenlase territooriumi saadustest. Ta nõudis ainult, et „elanikkude pääle ei pandaks rängemat koormat kui tarwidus nõuab“. Seejuures ei pea arwama, et sõna „tarwidus“ all oleks mõeldud sõna „äärmus“, s. t. et kohustusi pandi pääle ainult siis, kui nad olid möödapääsmatud. Just wastuoks, tema sõnades peitus see mõte, et kohustused, mis pääle pannakse elanikkudele, peawad wastama sõjawäe nõutawatele tarwidustele ja et nad ei tohi kaswada sõjawäe koosseisu kuuluwate isikute erikasude rahuldamiseni. Et niisugune mõiste on õige, tõendab Gustaw Adolfi enese ülespidamine.

Tema sõdurid maksid kõige eest ja ei puutunud oma sõjateekonnal wõõrasse warandusse; kuid kuningas ise wõttis ärakurnatud Pommernilt sadatuhat kuldnat. Brandenburgi kuurwürst kohustus maksma temale iga kuu kolmkümmendituhat taaldris ja muretsema sõjawägedele moona. Sakseni kuurwürst maksis temale kuupalga terve sõjawäe pääle. Würzburgi piiskopkonnas andis ta sõdurite tarwitada prälaadi weinikeldri. Wallates Maintsi linna, nõudis ta linnaelanikkudelt kaheksakümmendituhat kuldnat. Juudid ja waimulikud olid kohustud esinema weel eraldi summaga. Kuurwürsti raamatukoguga talitas ta kui oma isikliku omandusega.

Need Gustaw Adolfi teguwiisid on tõenduseks, et mitte ewangeelium ega Hugo Grotsiuse traktaat ei olnud mööduandwad tema ettewõtteis, waid puht sõjalised eesmärgid.

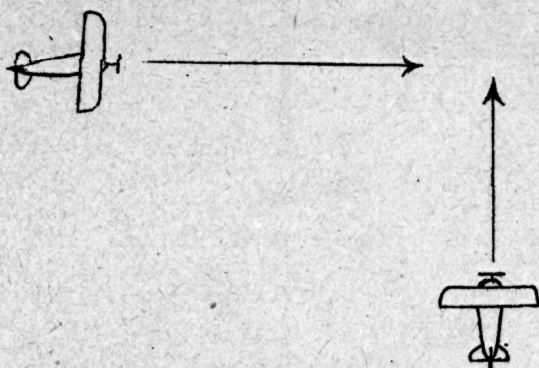
Samuti tähelpanuwäärt on tema wahekord nende würstide ja maakondadega, mida ta kawatses oma alla wõtta, ja nendega, mida ta soowis kasutada ainult kui sõjaliste ettewõtete objekte. Sakseni kuurwürstilt wõttis ta sõjawäele määratud kolmekuulise palga asemel ainult ühekuulise. Ümberöördult, eestkätt kasutades ärapõgenenud würstide sissetulekuid, kui oma isiklikke, wõttis ta waenlaselt kõik abinõud püsiwaks wastupanekuks ja ühes sellega wõimaldas iseendale jatkata kaliiks minewat sõjakäiku wäheste abinõudega. Seda tõendas ka Rootsi sõjawäe eelarwe wähenemine, mis oli: 1630 a. — 9¹/₂ miljoni, 1631 a. — 5¹/₄ miljoni ja 1632 a. — 2¹/₆ miljoni taaldris; seejuures kaswas sõjawägi neljakordseks. Igasuguste kaebtuste pääle andis ta lakoonilise wastuse: „sõda on sõda ja sõdur pole munk“.

(Järgneb).

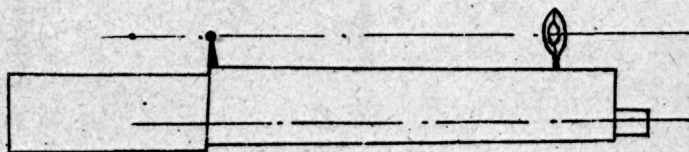
Post: Mõned kasulikud näpunäited õhulahingu pidamiseks

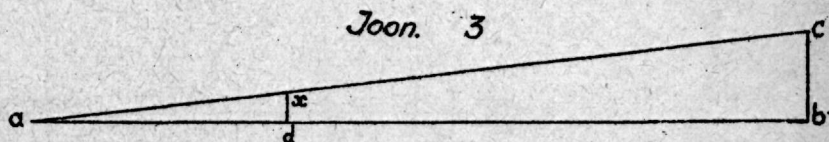
Joon. 1

Joon. 2

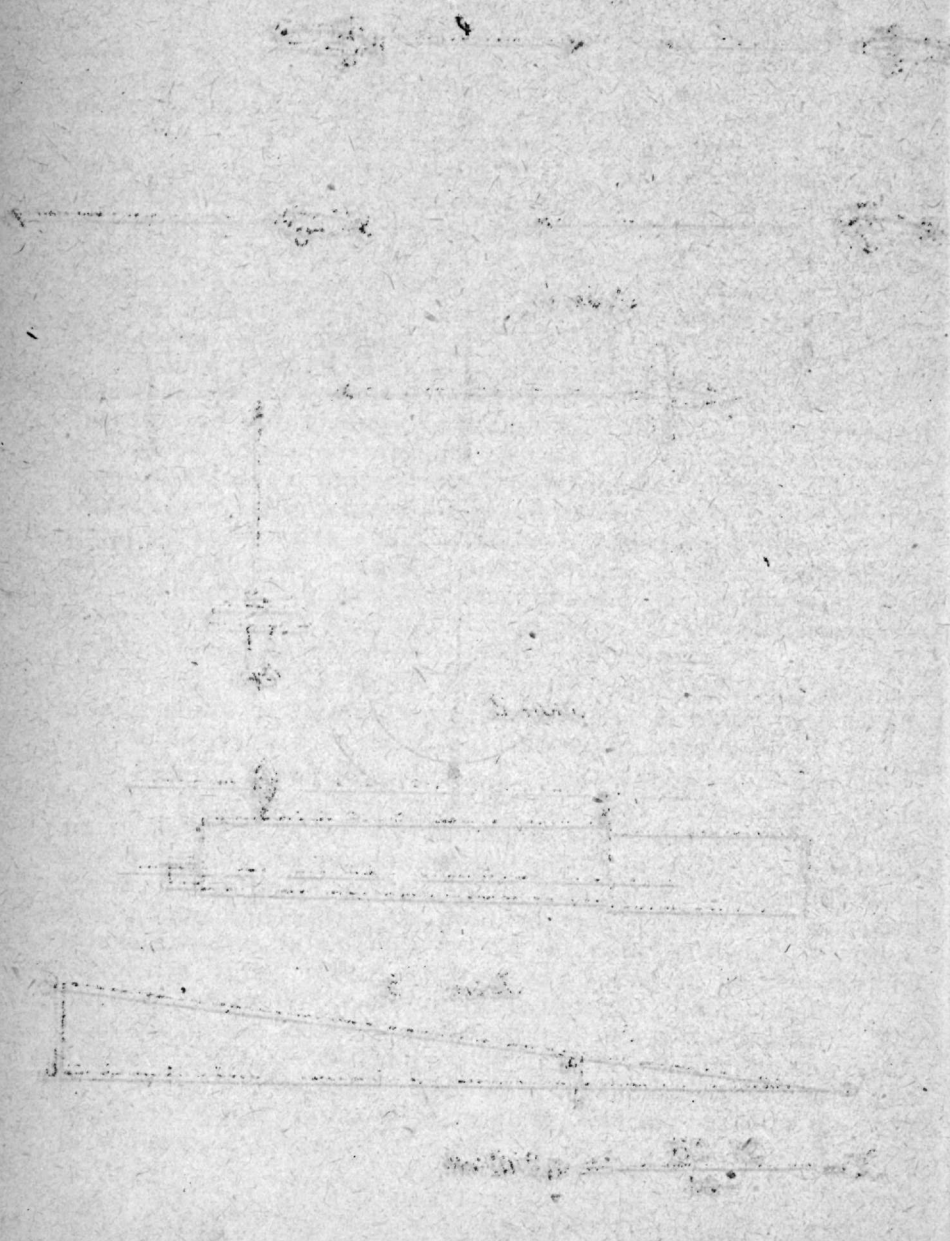
Joon. 3

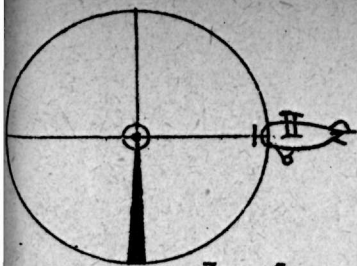

$$x = \frac{21 \cdot 0.8}{400} = 0,042 \text{ mtr.}$$

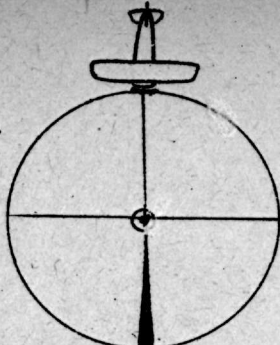
Joon. 4

Handwritten text at the top of the page, possibly a title or header, which is mostly illegible due to fading and bleed-through.

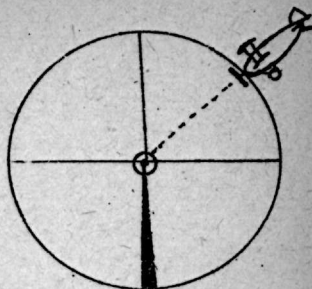

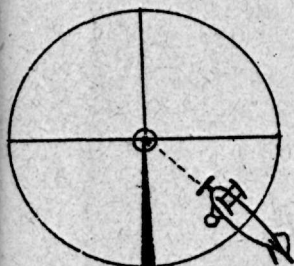
Joon. 5

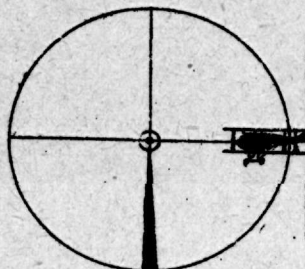
Joon. 6

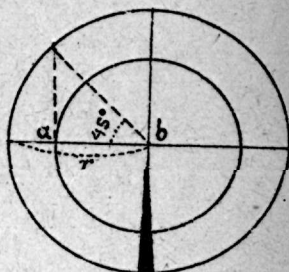
Joon. 7

Joon. 8

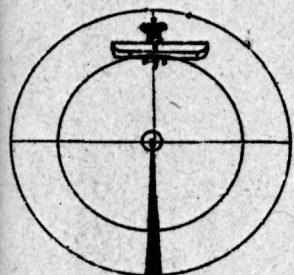
Joon. 9

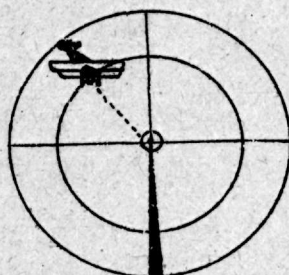
Joon. 10

$$ab = r \cdot \cos 45^\circ$$

$$\cos 45^\circ = \frac{1}{2}\sqrt{2} = 0.71$$

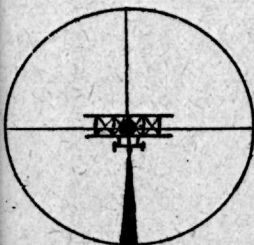
Joon. 11

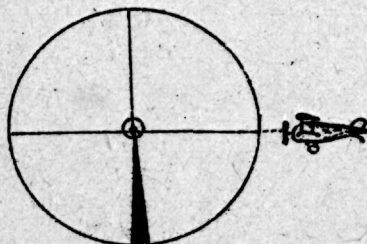
Joon. 12

Joon. 13

Joon. 14

Joon. 15

Diagram 1

Diagram 2

Diagram 3

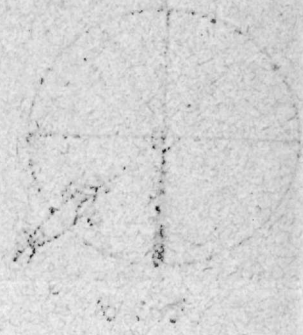
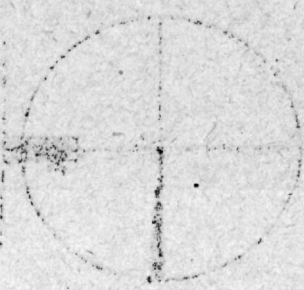

Diagram 4

Diagram 5

Diagram 6

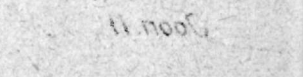
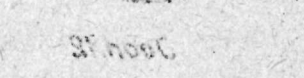
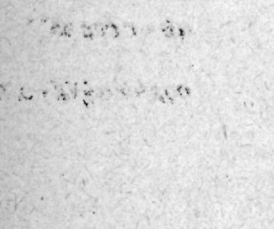

Diagram 7

Diagram 8

Diagram 9

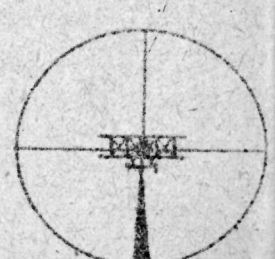
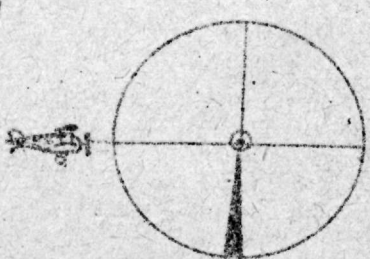

Diagram 10

Diagram 11

GRUPI JUHT

GRUPI JUHT

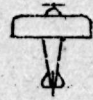
Joon.16.

Joon.17.

GRUPID 2^{hest} HÄVITAJAST.

GRUPI JUHT.

GRUPI JUHT.

Joon.18.

Joon.19.

GRUPID 3^{est} HÄVITAJAST.

GRUPI JUHT.

GRUPI JUHT.

Joon.20.

Joon.21.

GRUPI JUHT.

SALGA ÜLEM.

Joon.22.

GRUPID 4^{iest} HÄVITAJAST.

SALGA WANEM LENDUR.

Joon.23.

SALGA RIVIO^{est} MARINAST.

GROUP 1
GROUP 2
GROUP 3

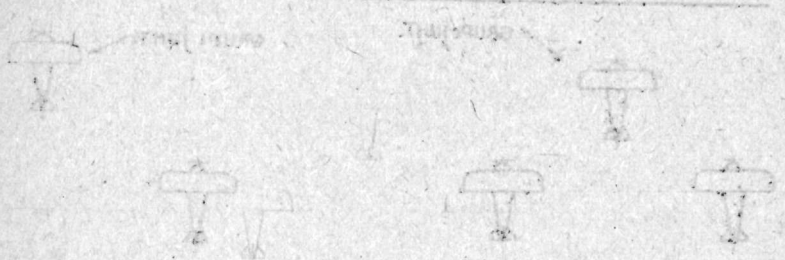
Jan 10
Jan 11

GROUP 2 HAVITAST

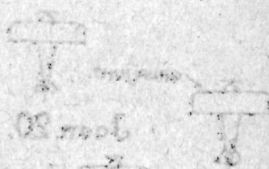

Jan 10
Jan 11

GROUP 3 HAVITAST

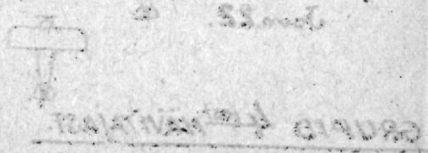

Jan 11

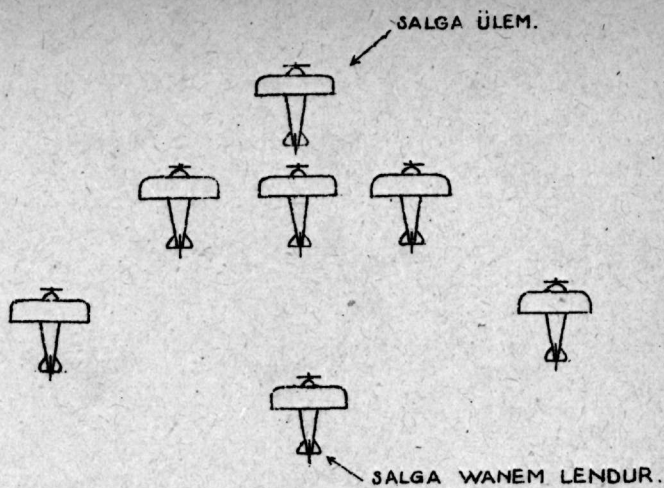
Jan 11

Jan 11

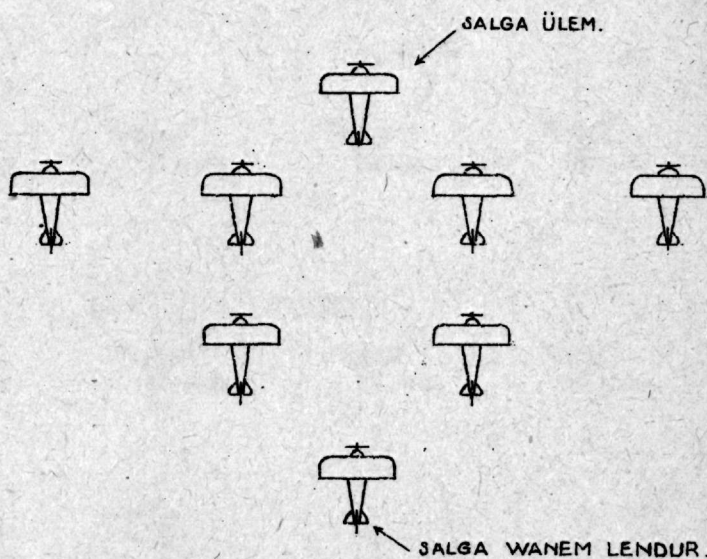
GROUP 1
GROUP 2

GROUP 3 HAVITAST

Joon. 24.

SALGA RIVI 7^{ast} MASINAŠT.

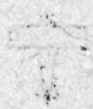
Joon. 25.

SALGA RIVI 8^{ast} MASINAŠT.

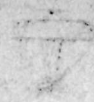
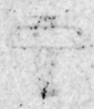
GALGA RIVI & MABINAST.

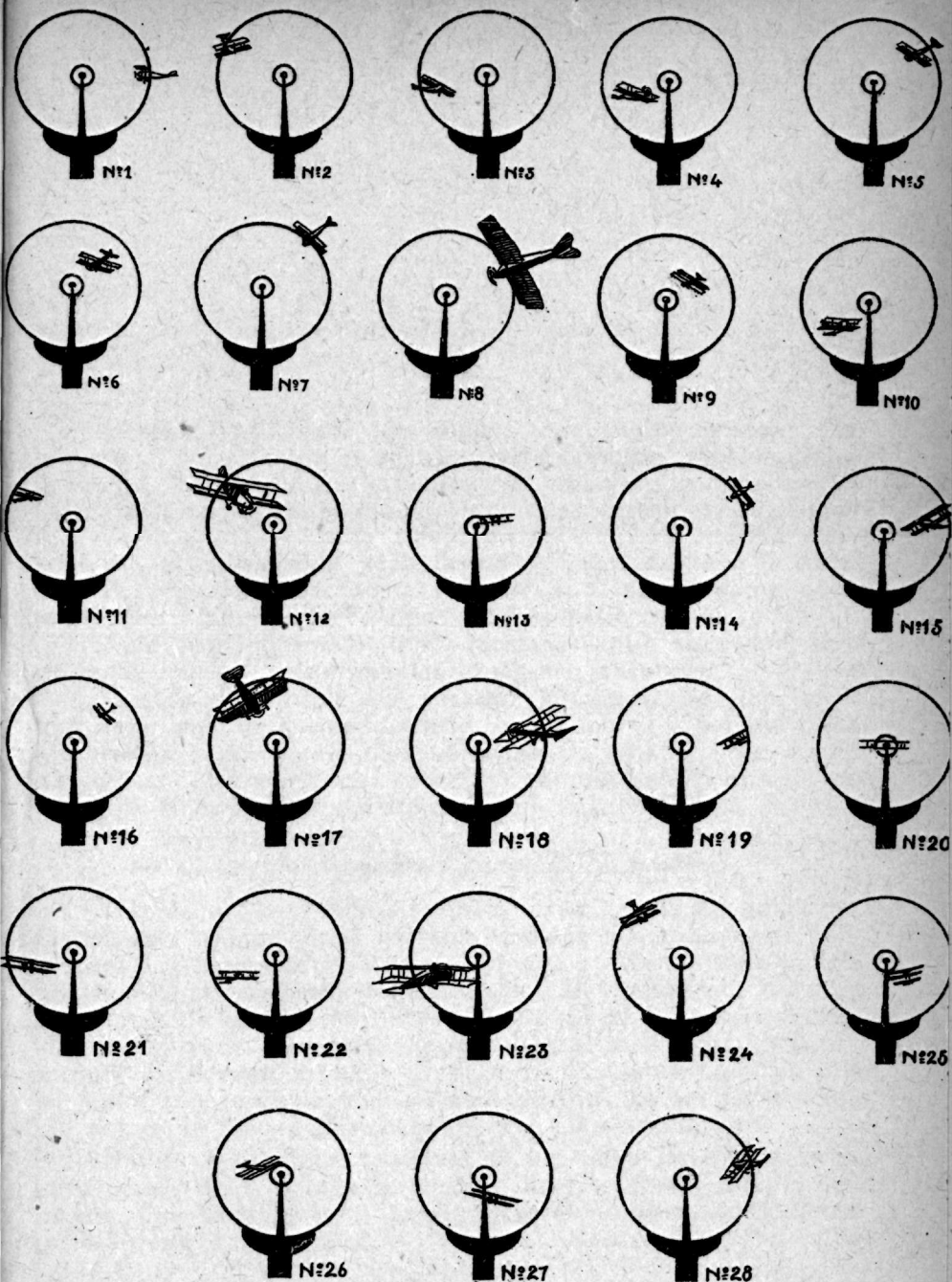
Joan 25.

GALGA WANEM LEINDUR

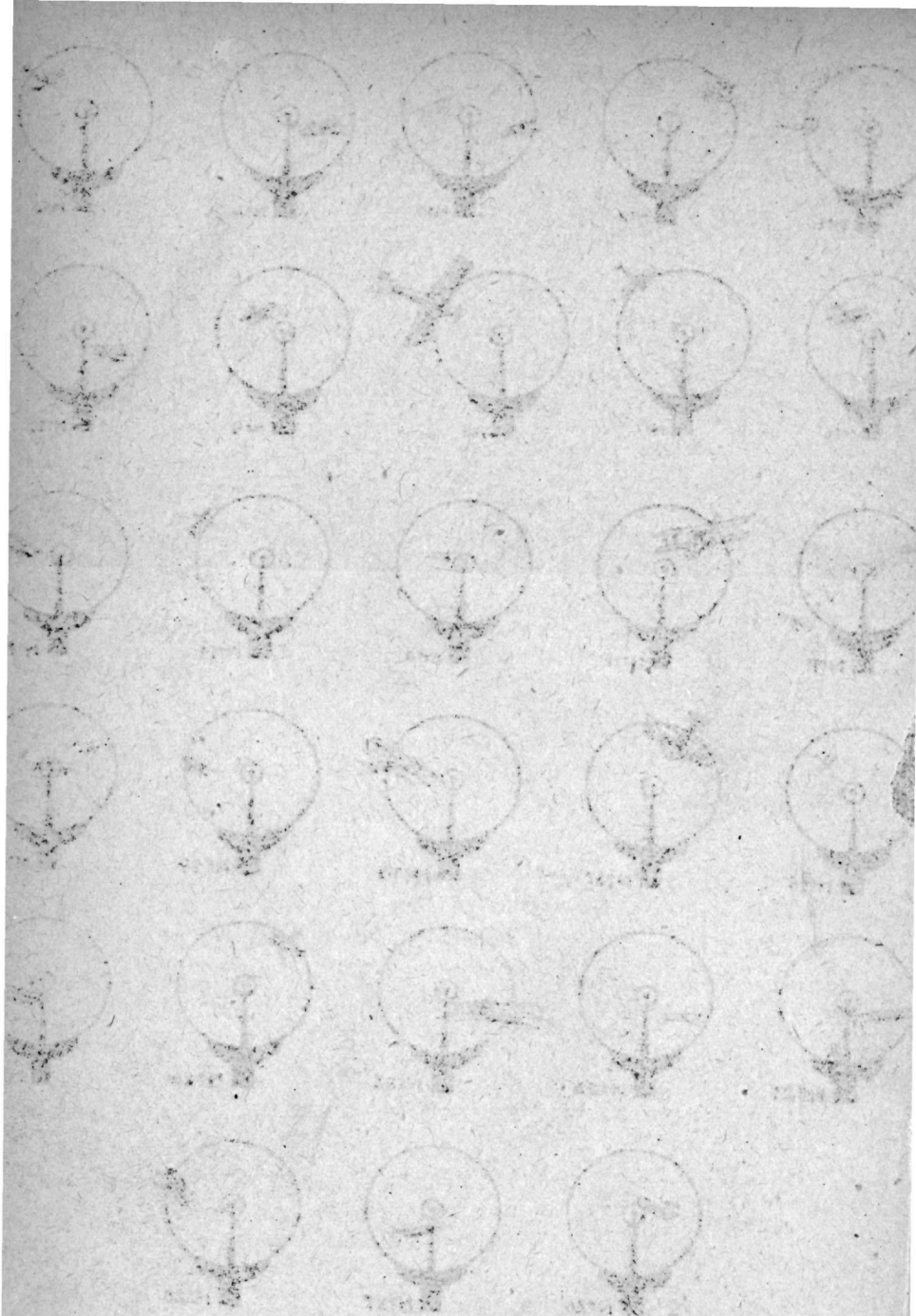

TRANSKIPSI

TABEL VAENLASE LENNUKI ÕIGES ASETAMISEKS SIHTRÕNGASSE
LASKMISE AJAL MITMESUGUSTE LENNU SIHI NURKADE JUURES.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS
CHICAGO, ILLINOIS